

**RÉGI BUDAÖRSI CSALÁDOK
II. KÖTET**

**ALTE BUDAÖRSER FAMILIEN
II. BAND**

Az egykor Budaörsön élt dolgos németajkú magyar honpolgárok emlékezetére,
a hálás utókortól

Dem Andenken der einst in Budaörs beheimateten
Ungarndeutschen herzlichst zugeeignet

Támogatók / Unterstützt von

Budaörs Város Önkormányzata
Selbstverwaltung der Stadt Budaörs

Észak-Magyarországi Német Önkormányzatok Szövetsége, Egyesület
Der Verband der Deutschen Selbstverwaltungen in Nordungarn e.V.

Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány
Gemeinnützige Stiftung für die Nationale und Ethische Minderheiten Ungarns

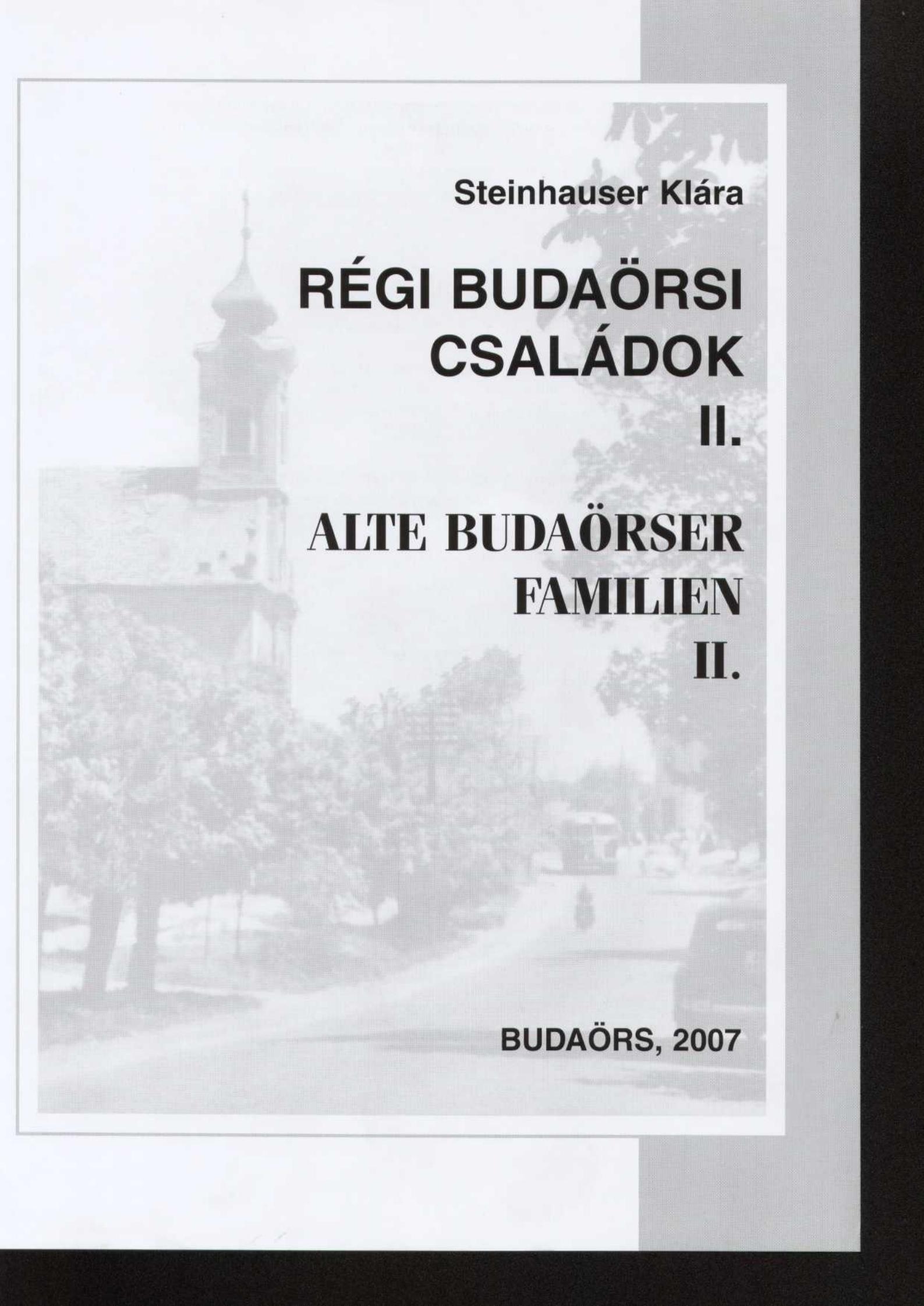
Dr. Riedl Ferenc Helytörténeti Gyűjtemény
Dr. Franz Riedl Heimatmuseum

© Budaörs Német Nemzetiségi Önkormányzata, 2007

© Steinhauser Klára – Budaörs, 2007

A védőborítón: Budaörs főutcája az 1960-as évek elején
Forrás: Képeslap, Daxhammer János szívességéből

Umschlag: Ansichtskarte von Johann Daxhammer
aus den 1960er Jahren: die Hauptstraße in Budaörs

A faint, grayscale photograph serves as the background for the entire page. It depicts a traditional European-style church with a prominent tower featuring a spire and a cross. In the foreground, there are several large, leafy trees, possibly birches, with their branches and trunks visible against a lighter sky.

Steinhauser Klára

**RÉGI BUDAÖRSI
CSALÁDOK**
II.

**ALTE BUDAÖRSER
FAMILIEN**
II.

BUDAÖRS, 2007

BUDAÖRS VÁROS ÖNKORMÁNYZATA TÁMOGATÁSÁVAL
KIADTA BUDAÖRS NÉMET NEMZETISÉGI ÖNKORMÁNYZATA

HERAUSGEgeben von der DEUTSCHEN SELBSTVERWALTUNG WUDERSCH
MIT DER UNTERSTÜTZUNG DER SELBSTVERWALTUNG DER STADT BUDAÖRS

Felelős kiadó / Verantwortlicher Verleger

Boros György / Georg Boros
a Budaörsi Német Nemzetiségi Önkormányzat elnöke
Vorsitzender der Deutschen Selbstverwaltung Wudersch

A visszaemlékezések alapján írta és a képeket gyűjtötte / Text und Fotomaterial
Steinhauser Klára / Klara Steinhäuser

Fordították / Deutsch von
Bajor Beáta és Krix György / Beáta Bajor und Georg Krix

Tartalmi és német nyelvi lektor / Durchgeschen von
Tóthné Bencze Mária / Maria Bencze-Tóth

ISBN 978-963-06-3661-2

Az album szerkesztője és kivitelezője / Redaktion
Vass Jenő Sándor

Tipográfia és számítógépes munkák / Typografie
Bartucz Anikó

AJÁNLÁS

A „Régi budaörsi családok” első kötetével együtt immár több, mint negyvenen meséltek családjukról, múltjukról emlékeikről ebben a sorozatban. Az ilyen emlékek alkotják egy helység, egy település történetét, s ezekből áll össze maga a történelem.

Köszönnett tartozunk mindeneknak, akik visszaemlékezésekkel hozzájárultak, hogy megértsünk valamit a körötűnk zajló világából, Budaörsből, a budaörsiekről. És köszönet illeti azok munkáját, akik szerzőként, szerkesztőként közreműködtek ezen igen aprólékos gyűjtőmunka kivitelezésében. Külön is köszönet Steinhauser Klárának, aki hosszú idő óta fáradhatatlanul kutatja a német nemzetiségi múltat. Három évvel ezelőtt jelent meg a „Régi budaörsi családok” első kötete, s bizony három év munkája kellett ahhoz, hogy elkészüljön ez a mostani kiadvány, amelyet kezében tart a Tisztelt Olvasó.

Budaörs Város Önkormányzata hosszú évek óta szíven viseli városunk történetének feldolgozását. Az első ilyen tárgyú album 2002-ben jelent meg „A régi Budaörs” címmel, s örömmel tölt el, hogy ez a történeti kutatómunka ezzel a kötettel újabb állomásához érkezett.

Egy település története összefonódik lakónak, családjainak történetével, a családok egyszerű minden napjaival, örömeivel, bánataival. A régi budaörsi családok hidat képeznek múlt, jelen és jövő között. Ők adják a város folyamatosságát, általuk válik élővé a múlt, s mint mai budaörsiekből, belőlük is sarjad városunk jövője. Az ő befogadó nyitottságukra, együttműködő készségükre is szükség volt ahhoz, hogy Budaörs megduplázza lakosságszámát, megsokszorozza vállalkozásainak számát, s mára a települések éllovasává válon. Gyűjtőhelyévé réginek és újnak, hagyománynak és modernitásnak, de legfőképp: értékeknek! Köszönet illeti hát őket, valamennyüket, a befogadókat. Akik maguk, családjuk, felmenőik persze valamikor – lehet, nem is túl régen – maguk is befogadtak voltak a történelem körforgásában.

Ajánlom hát e kötetet különösen azoknak, akiknek családjáról, rokonairól, ismerőseiről szólnak a visszaemlékezések, s árulkodnak a korabeli fényképek. De ajánlom minden budaörsieknek ugyanilyen meleg szívvel, akik kíváncsiak arra, hogy mi volt itt azelőtt, hogy ők, vagy rokonaik ide érkeztek volna. Akik nemcsak egy lakóhelyet, hanem otthon kerestek, és remélem találtak itt, Budaörsön.

És ajánlom mindenkinet, akinek megdobban a szíve, ha nagyanyánk korabeli képeket lapozgathat, történeteket olvashat; akit érdekel a múlt, a történelem. Ajánlom tehát mindenkinet: váljék örömünkre és okulásunkra!

Budaörs, 2007 őszén

Wittinghoff Tamás
Budaörs Város polgármestere

WIDMUNG

Es sind nunmehr – zusammen mit dem ersten Band – über vierzig Familien, die über ihre Vergangenheit und Erinnerungen in dieser Serie erzählten. Solche Erinnerungen bilden die Geschichte eines Ortes, einer Gemeinde und die Geschichte selbst setzt sich aus diesen zusammen.

Wir sollen uns bei allen bedanken, die mit ihren Erinnerungen dazu beigetragen haben, etwas von der uns umgebenden Welt, von Budaörs, von den Budaörsern zu verstehen. Ein Dank gebührt auch denen, die als Verfasser oder Redakteur bei dieser recht akribischen Sammelarbeit mitgewirkt haben. Ein besonderer Dank an Steinhauser Klára, die die Vergangenheit der deutschen Nationalität seit langer Zeit unermüdlich forscht. Der erste Band von Alte Budaöser Familien ist vor drei Jahren erschienen, der zweite Band verlangte die Arbeit von drei Jahren, damit der Leser diese Ausgabe in die Hand nehmen kann.

Die Verarbeitung der Geschichte der Stadt liegt dem Rathaus Budaörs seit Jahren am Herzen. Der erste solche Band wurde 2002 mit dem Titel Das alte Budaörs veröffentlicht; es ist eine große Freude für mich, dass diese historische Forschungsarbeit mit diesem Band an einer neuen Station angekommen ist. Die Geschichte einer Gemeinde ist mit der Geschichte der Einwohner und der Familien, mit deren Alltag, Freude und Leid verbunden. Die alten Budaöser Familien sind eine Brücke zwischen Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. Sie geben der Stadt Kontinuität, die Vergangenheit wird durch sie lebendig und die Zukunft von Budaörs wächst aus ihnen hervor. Auch ihre aufnehmende Offenheit, ihre Kooperationsbereitschaft war notwendig, dass Budaörs seine Bevölkerungszahl verdoppelt, die Zahl der Unternehmen vervielfacht und heute zum Vorreiter der Gemeinden wird. Zu einem Sammelplatz von Altem und Neuem, von Tradition und Modernem aber vor allem: zum Sammelplatz von Werten. Ein Dank an sie alle, an die Aufnehmenden. Die selber oder deren Ahnen einst, vor gar nicht so langer Zeit auch Aufgenommene auf der Drehscheibe der Geschichte waren.

Ich empfehle insbesondere denjenigen diesen Band, um deren Familie und Bekannte es in diesen Erinnerungen und auf den Fotos geht. Ich empfehle ihn aber auch allen Budaörsern, die gespannt sind, was hier war, bevor sie oder ihre Verwandten hier angekommen waren. Die in Budaörs nicht nur einen Wohnsitz, sondern – ich hoffe – ein Zuhause in Budaörs gefunden haben.

Und ich kann es jedem empfehlen, dessen Herz ein bisschen höher schlägt, wenn er unter Fotos aus den Zeiten unserer Großmütter herumblättern, Geschichten lesen kann; jedem, der sich für die Vergangenheit, für Geschichte interessiert. Ich empfehle es also allen: zum Spaß und zur Belehrung!

Budaörs, im Herbst 2007

Thomas Wittinghoff
Bürgermeister

AZ OLVASÓHOZ

Kérem a Kedves Olvasót, hogy helyezkedjen el a fotelben, kapcsolja fel az olvasólámpát, tegye fel a szemüveget – ha kell –, és olvasgassa, lapozgassa, nézegesse ezt a könyvet, amelyben újabb családtörténeteket talál.

Némelyik történet nevekkel, évszámokkal kezdődik, talán unalmásnak is tűnik. Mégis fontos, mert képet kaphatunk arról, hogy az akkori fiatalok milyen életkorban kötötték házasságot, milyen körülönbség volt férj és feleség között, ki élt meg magasabb életkort, milyen rokon szákkal kapcsolódnak egymáshoz a leszármazottak, és hová sodorta őket a sors?

Még jó, hogy van, aki emlékezik ezekre a „lexikális” adatokra és elmesélte nekünk. Egy-egy történet 100–150 évet – hat-hét generációt – is átölel, a mesélő dédszüleitől a ma élő dédunokáig.

Szinte alig élt család Budaörsön, aki ne foglalkozott volna szőlő- és baracktermeléssel. A valamikor oly sok család megélhetését biztosító ágazatnak napjainkban már alig akad művelője. Az iparosok kiegészítő keresetként szintén műveltek földet. Ma már nincs szükség a régi szakmákra. Kihaltak a piktoriála-készítők, a szíjgyártók, a patkolókovácsok, a kádárok, a bognárok, a csontfésű-készítők... Egy lovas kocsi két lóval, felszerszámozva olyan értéket jelentett, mint manapság egy személygépkocsi.

Számomra a gyűjtőmunka egyik érdekessége, hogy újabb és újabb régi képek kerülnek elő, amelyek önmagukban is gyönyörködtetnek. Ami eddig egy család tulajdonában volt, ezentúl nézegethetik a rokonok, barátok, ismerősök is e könyv révén. Az óvodás, iskolás vagy elsőáldozási csoportképekhez érdemes elővenni a nagytölencsét, mert biztos akad ismerős a buksi gyermekfejek, kedves arcok között... Már-már feladtam a reményt, hogy megtudjam a nevét annak az idős tanító bácsinak az egyik régi képen, míg nem rátaláltam az egykori tanítványára. Kincset érőek azok a felvételek, amelyeken a régi falu- és utcarészletek láthatók. Izgalmas „időutazás”, szívet melengető érzés ráタルni a mai helyszínre, összehasonlítani a régit az újjal.

A képeken elidőzve láthatjuk, hogy a '30-as, '40-es évekig általános volt a hagyományos budaörsi viselet a lányoknál, asszonyoknál, aztán átoltöztek polgári ruhába. A férfiaknak a XIX-XX. század fordulóján viselt apróbombos mellénye, kabátja, zsinórós nadrágja a néhai szabók kezemunkáját dicséri. Az 1920-as, '30-as években készült felvételeken olyanokat már nem láthatunk, az ünnepi viselet sötét szövetöltöny lett, fehér inggel.

Az már csak az élet rendje, hogy jó néhány kép szereplői közül már senki nem él. De mi emlékezünk rájuk! Emlékezünk rájuk ezzel az albummal is. Majd talán ránk is emlékezni fognak azok, akik sok-sok év elteltével ugyanígy lapoztatják, olvasgatják ezeket a családtörténeteket.

Budaörs, 2007 nyarán

Steinhauser Klára

AN DEN LESER

Manche der Geschichten beginnen mit Namen, mit Jahreszahlen und werden daher vielleicht einen langweiligen Eindruck wecken. Dennoch steckt viel Wichtiges dahinter. Wir bekommen ein Bild vermittelt über eine nun schon viele Jahrzehnte zurückliegende Zeit, über die Jugend von damals, wie und in welchem Alter geheiratet wurde, welche Altersunterschiede es zwischen Eheleuten gab, wer hat ein höheres Alter erlebt, wie gestalteten sich die verwandtschaftlichen Beziehungen der Nachkommen und welches Schicksal wurde diesen Menschen letztendlich zuteil?

Eigentlich ein Glück, dass es noch Personen gibt, die sich an jene Zeit erinnern und uns diese „lexikalisch“ Mitteilungen überreichen können. So manche Geschichte umfasst eine Zeitspanne von 100–150 Jahren, – von sechs-sieben Generationen, – von den Urgroßeltern des Berichterstatters bis zu den heutigen Urenkelkindern.

Für mich ist es eine Besonderheit in der Sammelarbeit, dass immer wieder alte Bilder (Fotos) zum Vorschein kommen, die schon an und für sich bewundernswert sind. Was bisher das Eigentum einer Familie war, kann nun – eben durch Vermittlung dieses Buches – auch von Verwandten, Freunden und Bekannten angesehen und genossen werden. Beim Betrachten der Gruppenbilder aus Kindergarten und Schule oder von der Erstkommunion lohnt es sich ein Vergrößerungsglas hervorzunehmen, da es unter den vielen runden Kinderköpfen mit scheuen oder lächelnden Augen bestimmt auch bekannte Gesichter gibt... Beinah hatte ich alle Hoffnung aufgegeben beim Erforschen des Namens eines alten Lehrers auf einem der Bilder, als ich dann zufällig einen seiner ehemaligen Schüler erkannte. Aufnahmen, die ehemalige Orts- oder Gassenteile zeigen, sind Schätze wert. Sie ermöglichen uns eine Reise in die Vergangenheit und es ist genüsslich spannend einen Ort zu identifizieren, das Damals mit dem Heute zu vergleichen.

Bis in die 30er–40er Jahre des letzten Jahrhunderts dominierte bei den Frauen und Mädchen noch allgemein die traditionelle Budaörsi Volkstracht. Dann aber zogen sie sich um, die bürgerliche Tracht wurde Mode. Bei den Männern waren bis zur Wende des 19.-20. Jahrhunderts das Leibchen (Weste) und der Rock (der kurze Mantel) mit kleinen Knöpfen, die verschnürte Hose charakteristisch. Auf den Aufnahmen aus den 30er, 40er Jahren sind diese nicht mehr zu sehen, – damals war der Festanzug bereits aus dunklem Stoff geschnitten, und dazu gehörte das weiße Hemd.

Es ist wohl der Lebensordnung zuzuschreiben, dass viele der auf den Fotos abgebildeten Landsleute heute nicht mehr am Leben sind. Aber wir erinnern uns ihrer! Wir erinnern uns ihrer mit diesem Buch. Vielleicht wird man sich einst, nach vielen Jahren, ebenso auch an uns erinnern, wenn unsere Nachkommen in diesem Buch blättern und neugierig diese alten Familiengeschichten lesen.

Budaörs, im Sommer 2007

Klara Steinhauser

ELŐSZÓ

Ez az album – amely persze önállóan is megállja a helyét – ugyan a „Régi budaörsi családok” II. kötete, de a német nemzetiségi Budaörsöt képek és családtörténetek segítségével bemutató sorozatnak már a negyedik kiadványa, „A régi Budaörs” fotóalbum és a budaörsi németek elűzéséről szóló „Rögös utakon” után.

Ezek a könyvek napjainkban születtek és történelmet írnak. Történelmet írnak, mert akik megszólaltak bennük, azok közül sajnos már sokan nem élnek, többé már nem szólalhatnak meg. De történelmet írnak azzal is, hogy az elbeszélte múltat közel hozták az emberekhez, sokak megértését és szímpátiáját felkeltették ahoz, hogy a német nemzetiségi múltunk hagyományainak megőrzésében, újraépítésében segítségünkre legyenek.

Az első kötet idején még csak tervezett Országos Német Emlékhelyet elkészítettük és 2006. Úrnapiján – a magyarországi németek erőszakos elűzésének 60. évfordulóján – felszentelhettük. 2007-ben elkezdtük az Ótemető – mely Magyarország legnagyobb, legszebb, egységesen fennmaradt német nemzetiségi temetője – teljes felújítását és rekonstrukcióját. Előkészítettük a Köhegyi Kókorpusz felállítását és a Wendler-ház újraépítését, a Kálvária Keresztút befejezését a két szobor elkészítésével, a Heimatmuseum épületegyüttesének eredeti formájába történő átépítését. Továbbléptünk a német nemzetiségi oktatás és kultúra területén, a német nemzetiségi identitás erősítésében, és a közeljövőben reményeink szerint a múltból képekről megcsodált német nemzetiségi viselet a résztvevőkön a valóságban is megtekinthető lesz rendezvényeinken.

Mindezekkel és ezen könyvek segítségével is hozzájárulhatunk ahoz, hogy – bár a múltat visszahozni nem lehet – a múltról ne csak ezek a könyvek, hanem a mai és jövőbeni életünk is meséljen, tanúskodjon.

Budaörs, 2007. november

Ritter Imre elnökhelyettes
Budaörs Német Nemzetiségi
Önkormányzata

VORWORT

Dieses Buch – das auch als ein selbständiges Werk betrachtet werden kann – ist immerhin der 2. Band der Alten Budaörser Familien, dabei aber bereits die vierte Ausgabe in jener Serie, die uns das frühere deutschbewohnte Budaörs in Bild und Wort, auch in Form von Familiengeschichten (nach dem Fotoalbum „Das alte Budaörs“ und dem Werk „Auf steinigen Wegen“) vorzustellen bestrebt ist.

Es sind dies Bücher, die in den heutigen Tagen entstanden sind, jedoch Geschichte beschreiben. Sie schreiben Geschichte, da viele jener Personen, die darin zu Wort kommen, heute – leider – nicht mehr unter uns weilen, nicht mehr zu uns sprechen können. Geschichte auch deshalb, weil die dargebotenen Mitteilungen uns heutigen Menschen die Vergangenheit näher bringen, in vielen von uns Verständnis und Sympathie wecken für eine Arbeit, die zum Auffinden, zur Wiederbelebung und Pflege unserer nationalen Traditionen aus der Vergangenheit notwendig ist.

Die zur Zeit des Zustandekommens des ersten Bandes nur geplante Deutsche Landes-Gedenkstätte konnte inzwischen errichtet und zu Fronleichnam 2006, – zum 60. Jahrestag der Vertreibung der Ungarndeutschen – eingeweiht werden. Im Jahr 2007 war es uns möglich, den Alten Friedhof in Budaörs – der doch als größter und schönster und auch in voller Einheit bewahrte Friedhof der deutschen Nationalität Ungarns angesehen werden darf – voll und ganz zu erneuern, zu rekonstruieren. Heute sind bereits auch die Wiederherstellung des Steinkorpus auf dem Steinberg, wie auch der Wiederaufbau des Wendler-Hauses, sowie der Abschluss des Kreuzweges am Kalvarienberg mit der Aufstellung der zwei Statuen vorbereitet. Der Gebäudekomplex des Heimatmuseums soll in ursprünglicher Form umgebaut werden. Wir haben Fortschritte gemacht auf den Gebieten des deutschen Nationalitäten-Unterrichts und der Kultur, bei der Stärkung der deutschen Nationalitäten-Identität und dürfen nun auch hoffen, dass wir bald die auf Bildern oft bewunderte deutsche Volkstracht auf unseren zukünftigen Veranstaltungen endlich auch am Leibe unserer Landsleute sehen können.

All das soll und kann – auch mit Hilfe dieser Bücher – dazu beitragen, dass wir das Schöne und Gute unserer Vergangenheit nicht nur aus Büchern kennen lernen, sondern auch in unserem heutigen Alltag wieder miterleben und genießen können.

Budaörs, im November 2007

Emmerich Ritter
Stellvertretender Vorsitzender
der Deutschen Selbstverwaltung Budaörs

A SZERETET ÉS A HIT EREJE

DIE KRAFT DER LIEBE UND DES GLAUBENS

ATemplom téri Szakály-házban születtem, 1922-ben. Keresztnémet apám után kaptam, de öt akkoriban még Bayernek hívták.

Apai nagyapám – Bayer János – Schwechatban született, nagyanyám – Váraljai Julianna – pedig az Ózd melletti Arlón. Hogy nagyszüleim hol ismerkedtek meg és hogyan kerültek éppen Budaörsre, azt már a feledés homálya fedi. Földi pályájuk végén az Ótemetőben találtak végső nyughelyet.

Anyai nagyapám – Szakály József – a Vas megyei Hosszúperesztegen született, 1861-ben. Nagyanyám – Paul Anna – a nagy-magyarországi Temes megyében, Őscsanádon 1858-ban jött a világra.

Szakály József és Paul Anna gyermekei már Budaörsön születtek: Anna, Magdalna, Mátyás, Mária és József.

Anna nagynéném Bencze Andrászhoz ment feleségül, hosszú éveken keresztül Budaörsön mint jegyző dolgozott.

Magdalna – Lenke, ahogy a családban nevezték –, Pelle Bélával, egy ceglédi fiatalemberrrel kötött házasságot. Egyetlen fiuk, és most már az unokájuk is az ügyvédi pályát választotta.

Mátyás életműve jól ismert a budaörsiek előtt. Ő az, akit Budaörsön mindenki kedvelt és tisztelt, s utcát is elneveztek róla.

Mária, az édesanyám.

József, a legfiatalabb Szakály gyerek kereskedőnek tanult, szülei üzletétől folytatva Budaörsön.

A Szakály vegyeskereskedebsben – a szatócsboltban, ahogy régen nevezték –, a Templom téren, a családi ház közvetlen szomszédságában (ahol ma papírüzlet található) élelmiszert, háztartási cikkeket vásárolhattak a vevők. Az eladásba a lányok is besegítettek. Herman Ottó, a neves természettudós, amikor Budaörsön járt, bebelátogatott az üzletbe. Megdicsérte a lányokat szorgalmukért és a szívélyes kiszolgálásért.

Édesapám – Bayer Bertalan – 1892-ben, édesanyám – Szakály Mária – 1894-ben született, Budaörsön. 1916-ban kötöttek házasságot.

Édesapám mint postai tiszttisztelő, pontosabban postai és távirdai műszaki ellenőr jó keresettel rendelkezett. 1935-ben kérte családi nevének Bajorra változtatását.

Édesanyám a háztartást vezette. Modern felfogású asszony lévén követte a divatot. Haját rövidre vágatta,

Ich bin 1922 im Szakály-Haus am Kirchenplatz/Templom tér geboren. Den Vornamen Bertalan habe ich nach meinem Vater bekommen, sein Nachname war zu dieser Zeit aber noch Bayer.

Mein Großvater väterlicherseits, Johann Bayer, ist in Schwechat, meine Großmutter Julianna Váraljai, in Arló neben Ózd geboren. Wie meine Großeltern einander kennengelernt hatten und nach Budaörs gekommen waren, das weiß ich nicht. Am Ende ihrer irdischen Laufbahn fanden sie im Alten Friedhof ihre Ruhe.

Mein Großvater mütterlicherseits, Josef Szakály ist 1861 in Hosszúpereszteg im Komitat Vas geboren. Meine Großmutter, Anna Paul, kam 1858 in Großungarn im Komitat Temes in Őscsanád zur Welt.

Die Kinder von Anna Paul und Josef Szakály erblickten das Licht schon in Budaörs. Sie waren: Anna, Magdalena, Matthias, Maria, Josef.

Meine Tante Anna heiratete Andreas Bencze, der jahrelang als Notar in Budaörs arbeitete.

Magdalena, in der Familie nur Lenke genannt, heiratete einen Mann, namens Béla Pelle aus Cegléd. Ihr einziger Sohn und auch das Enkelkind wurden Anwälte.

Das Lebenswerk von Matthias ist den Budaörsern wohl bekannt. Er wurde Ehrenbürger von Budaörs.

Maria war meine Mutter.

Josef, das jüngste Kind, hatte Kaufmann gelernt, und hatte in Budaörs das Geschäft seiner Eltern fortgeführt. In der Szakály-Gemischtwarenhandlung – früher Greißlerei genannt – auf dem Kirchenplatz direkt neben dem Familienhaus, wo sich heute ein Papiergeschäft befindet – konnten die Kunden Lebensmittel und Haushaltssmittel kaufen. Beim Verkaufen haben auch die Geschwister mitgeholfen. Ottó Herman, der berühmte Naturwissenschaftler, ist bei seinem Besuch in Budaörs auch in dieses Geschäft eingekehrt. Er lobte die Mädchen für ihren Fleiß und die freundliche Bedienung.

Mein Vater, Bertalan Bayer ist 1892, meine Mutter, Maria Szakály im Jahre 1894 in Budaörs geboren. Sie heirateten 1916.

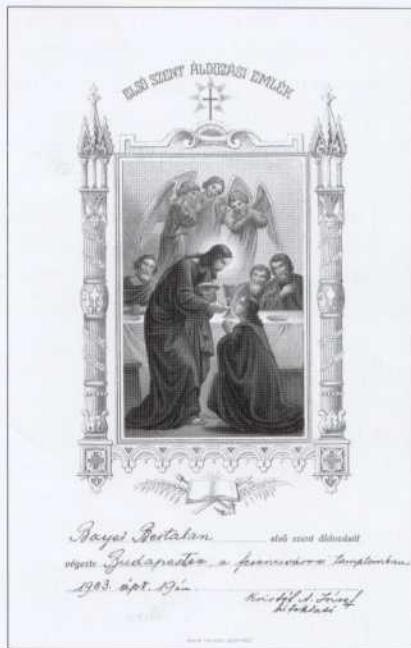
Mein Vater war Angestellter bei der Post, genauer gesagt war er telegraphischer technischer Kontrolleur und verdiente gut. Er hatte 1935 um eine Namensänderung auf Bajor gebeten.

Nagyszüleim – Szakály József és Paul Anna – gyermekkékkel
Meine Großeltern Josef Szakály und Anna Paul mit ihren Kindern

Szüleim esküvői képe
Hochzeitsfoto meiner Eltern

Édesapám elsőáldozási emléklapja
Gedenkblatt von der Erstkommunion
meines Vaters

Öcsémmel
Mein Bruder und ich

nem hordott kontyot, és a trachtot – a budaörsi sváb viseltelet – sem. Anyagi helyzetük megengedte, hogy cselekedetet tartsanak.

Szüleim az 1930-as évek elején szép házat építettek a Nyár utca és a Budafoki utca sarkán lévő tágas telken. Az utcában az volt az első ház, és nekünk az elsők között volt fürdőszobánk. Az udvaron rózsalugas, barátságos szalaletti, kerekesskút állt. Ma is itt lakom.

Apám és anyám példamutatóan szép, rendezett családi életet éltek. Mélyen hívő katolikusok voltak, és abban a szellemben neveltek bennünket is. Házioltár, imazsámoly állt a tisztaszobában, ahol közösen imádkoztunk. A vasárnap és ünnepnap templomba járás, misehallgatás nem maradhatott el. Azonkívül a rorátérra, litániákra is rendszeresen jártak a szüleim.

1922-ben születtem én, s 1926-ban megszületett Laci öcsém is. Szüleink nagy gondot fordítottak iskoláztatásunkra. Én – és néhány év múlva Laci öcsém is –, az elemi iskola elvégzése után az esztergom Ferences Gimnáziumban folytattuk tanulmányainkat. Négy év múlva a budai Szent Imre Gimnáziumban tanultunk tovább, ahol le is érettségitünk. Ott többek között Törley Antal – a pezsgőgyáros fia –, és ögróf Pallavicini Károly voltak az osztálytársaim. A Pallavicini fiúval gyakran kicséréltek az uzsonnánkat, mert neki jobban estek a budaörsi ízek, én meg örülttem az ő gusztusos szendvicseinek.

Sok-sok évvel később felkerestem őt Bécsben, ahol a háború után élt.

Érettségi után felvételt nyertem a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi és államtudományi karára. Laci öcsém a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetemen tanult tovább.

A nyári szünetekben öcsémmel és barátaimmal hatalmas kerékpártúrákat tettünk, az elsőt még tizenévesen. Utólag is csodálkozom, hogy szüleim elengedtek, de hát akkor még nem leselkedett annyi veszély az úton lévőkre.

Először az országot Nagyváradig, majd a Balatont, egy másik alkalommal Ausztriát kerekeztük körbe egy több hetes túránk során. Az út egyik állomása Mariazell volt, amit már nagyon vágytam látni, hiszen oda a budaörsiek rendszeresen elzarándokoltak.

Öcsém a budaörsi levente focicsapatban évekig mint hárvard játszott. Kemény kiállásáért a „Beton” becenevet kapta.

Az egyetemi tanulmányaimat sikeresen befejeztem, de a doktori vizsgára már nem jutott idő, mert már dült a háború. Engem is elvittek katonának. Az orosz fronton szanitácfeladatokat kaptam. 1943-ban fogásigba estem. Szibériába hurcoltak bennünket, ahol a néha -40 °C-os hidegen nagyon nehéz munkát végeztünk. Építkezésekben dolgoztunk, csalánlevesen éltünk. Csoda, hogy túléltük.

Meine Mutter führte den Haushalt. Sie war eine Frau moderner Auffassung und ging mit der Mode: Sie ließ sich die Haare kurz schneiden, trug keinen Knoten und die Budaörsi Bauerntuch zog sie auch nicht an. Die Familie konnte es sich leisten, Dienstmädchen einzustellen.

Meine Eltern bauten Anfang der 1930-er Jahre auf dem großen Grundstück an der Ecke der Nyár und Budafoki Straße ein schönes Haus. In der Straße war es das erste Haus, und wir hatten das erste Badezimmer. Im Garten waren wunderbare Rosen gepflanzt, es stand dort ein freundliches Salettl und ein Ziehbrunnen fand auch Platz. Ich lebe noch heute hier.

Mein Vater und meine Mutter führten ein beispielhaftes Familienleben. Sie waren tiefgläubige Katholiken, und erzogen uns auch in diesem Sinne. Hausaltar und Gebetsschemel standen im Zimmer, wo wir gemeinsam beteten. Sonntags und an den Feiertagen ging die Familie gemeinsam in die Kirche. Außerdem besuchten meine Eltern regelmäßig die Roraten und Litaneien.

Ich wurde 1922 geboren, mein jüngerer Bruder László kam 1926 zur Welt. Unsere Eltern widmeten unserer Schulausbildung große Aufmerksamkeit.

Ich und mein Bruder Laci besuchten nach der Volksschule das Franziskanergymnasium in Gran/Esztergom. Nach vier Jahren wechselten wir auf das Gymnasium Hl. Emmerich, hier haben wir das Abitur gemacht. Unter anderen habe ich mit Anton Törley, dem Sohn des Sektfabrikanten, und mit dem Markgrafen Karl Pallavicini dieselbe Klasse besucht. Mit Karl tauschte ich oft mein Vesperbrot, denn ihm schmeckten die Budaörsi Leckereien besser, und ich freute mich über seine köstlichen Brötchen. Nach vielen Jahren habe ich ihn einmal in Wien besucht, wo er nach dem Weltkrieg gelebt hat.

Nach dem Abitur wurde ich auf die staatlich-juristische Fakultät der Péter-Pázmány-Universität aufgenommen. Mein jüngerer Bruder Laci studierte an der Universität für Wirtschaftswissenschaften.

In den Sommerferien machten wir mit unseren Freunden große Radtouren; die erste Radtour machten wir, als wir so zehn Jahre alt waren.

Nachträglich wunderte ich mich, dass unsere Eltern uns fortgelassen haben, in jener Zeit bestand aber weniger Gefahr für die Ausflügler.

Zuerst sind wir bis Oradea (Nagyvárad) Großwardein gefahren, dann rund um den Plattensee. Wir sind durch Österreich geradeln. Solche Radtouren dauerten mehrere Wochen lang.

Eine Station unserer Tour in Österreich war Mariazell, was ich mir schon lange gewünscht hatte, denn die Budaörsi haben regelmäßig dorthin Pilgerungen gemacht.

Mein Bruder hat jahrelang in der Budaörsi Levente-Fußballmannschaft als Verteidiger gespielt. Wegen seines starken Körperbaus bekam er den Kosenamen Beton.

ELSŐ SZENT ALDOZÁSI EMLÉK.

Bajor László
szülei által a szent aldozásra Budapestre templomban
szenteltek 1955. évi június 8-án
Budapest, 1955.

Öcsém első szentáldozási emléklapja

Gedenkblatt der Erstkommunion
meines Bruders

Bajor Hermina Hedvig
először járult szentáldozáshoz Budapestön
1961. V. 14.

Hermina leányom első szentáldozási
emléklapja

Gedenkblatt der Erstkommunion
meiner Tochter Hermine

ELSŐ SZENTALDOZÁSOM EMLÉKÉRE

Budapest, 1980. május. 11.

Beáta leányom első szentáldozási
emléklapja

Gedenkblatt zur Erstkommunion meiner
Tochter Beate

Laci öcsém – a kép jobb szélén huszárruhában – és óvodás társai 1931 körül
Laci, mein Bruder rechts im Husarengewand und seine Kindergartengruppe um 1931

Édesanyánk a fiaival,
az esztergomi évek alatt

Als wir die Schule
in Gran/Esztergom besuchten

Cserkész koromban

Als ich Pfadfinder war

Laci öcsémet 19 évesen – mint leventét –, szintén kivitték a frontra. Ő is fogásba esett. A táborban tífuszjárvány tört ki. A kiéheztetett, végletekig legyengült szervezete nem tudott ellenállni a betegségnak... tömegsírba temették. A tragikus hírt Negyedes Sanyi bácsi hozta a szüleimnek. Apámat és anyámát csak a hit tartotta életben, mert attól rettegtek, hogy mindenket elveszítik.

Amikor három év múlva végre hazatértem a hadifogságból, édesanyám az örömtől és a látványtól hirtelen megöszült. Amint felerősödtem, a MÁV-nál helyezkedtem el mint anyaggazdálkodó, több évtizedes munka után onnan is mentem nyugdíjba.

A doktori címet nem tudtam megszerezni, kérelmemet az egyetem elutasította, ugyanis polgári származásom miatt osztályidegenné nyilvánítottak.

Meséljenek életünkről a fényképek is.

Bajor Bertalan egészségi állapota miatt leányai, Hermína és Beáta segítettek a családtörténet összeállításában.

Szüleimmel és öcsémmel. A Bajor család még a háború előtt
Meine Eltern, mein Bruder und ich. Die Familie Bajor noch
vor dem Krieg

Ich habe die Universität erfolgreich absolviert. Leider konnte ich die Doktorandenprüfung nicht mehr ablegen, denn der Weltkrieg tobte schon. Ich wurde auch eingezogen. An der russischen Front hatte ich Sanitätsaufgaben. 1943 wurde ich gefangengenommen und nach Sibirien verschleppt. Bei 40 minus Grad mussten wir sehr harte Arbeit leisten. Wir haben auf Baustellen gearbeitet. Oft haben wir Brennesselsuppe gegessen. Es ist ein Wunder, dass wir überlebt haben.

Mein jüngerer Bruder Laci wurde auch als Levente an die Front geschleppt. Er wurde auch gefangengenommen. Im Lager brach Typhusepidemie aus. Sein ausgezehrter schwacher Körper konnte sich nicht gegen die Krankheit wehren... er endete im Massengrab. Diese traurige Nachricht hat meinen Eltern Sanyi Negyedes gebracht. Meine Mutter und meinen Vater hat nur ihr Glauben am Leben erhalten. Sie befürchteten zeitweise sogar, dass sie beide Kinder verloren hatten.

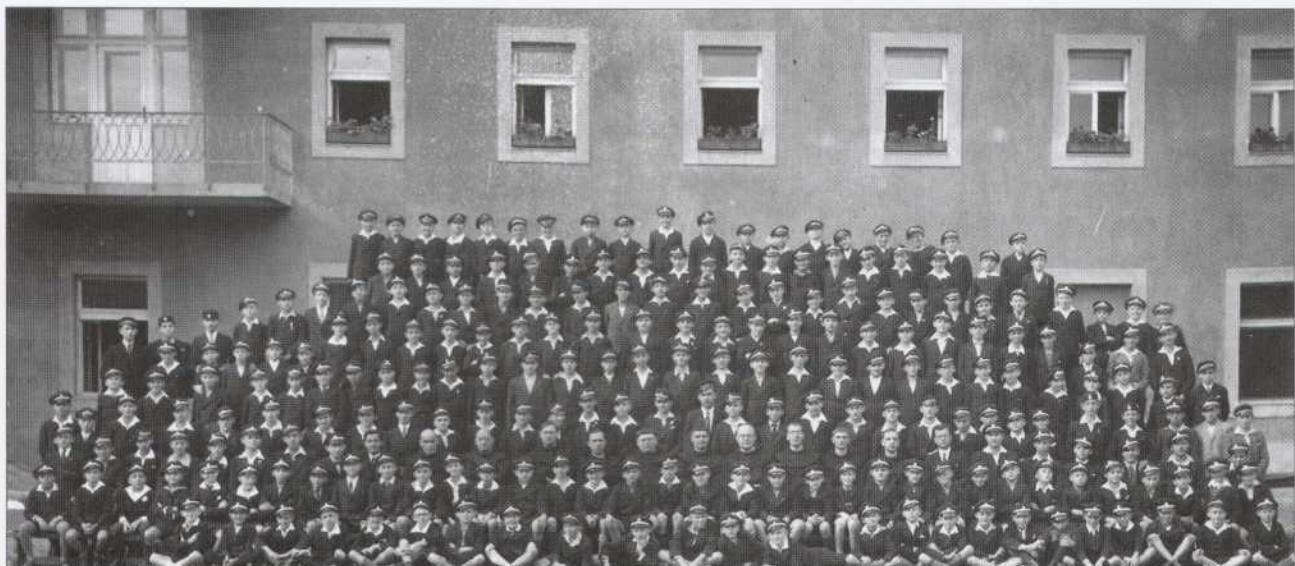
Nachdem ich nach 3 Jahren aus der Kriegsgefangenschaft nach Hause kam, ist meine Mutter bei meinem Anblick grau geworden. Als ich wieder zu Kräften kam, fand ich bei der Ungarischen Eisenbahn eine Stelle als Materialverwalter. Den Doktorandentitel konnte ich nicht mehr erwerben, mein Antrag wurde von der Universität abgelehnt, ich wurde wegen meiner bürgerlichen Abstammung zum Klassenfeind erklärt.

Lassen wir auch die Fotos von unserem Leben erzählen.

Wegen des Gesundheitszustands von Bertalan Bajor haben seine Töchter Hermíne und Beáta bei der Erzählung der Familiengeschichte geholfen.

Öcsém (középen) – és budaörsi barátai
Mein Bruder (in der Mitte) mit seinen Freunden aus Budaörs

Szeníferencrendi Szt. Antal Nevelőintézet és Reálgimnázium, Esztergom.
1934/35. I–IV. oszt.

Emlék az esztergomi tanulóévekből. Valahol ott vagyok én is közöttük

Foto von den „Gran“-schen Schuljahren

Évről évre oltárt állítotunk Úrnapján

Jedes Jahr haben wir einen Altar am Fronleichnam gestellt

Nagybátyám – Szakály József –
1916-ban

Mein Onkel Josef Szakály im Jahre
1916

Nagynéném, Szakály Józsefné
Scheiblinger Rozália az úrnapi
virágszönyeget készít

Meine Tante Frau Szakály, geb. Rosalia
Scheiblinger beim Schmücken des
Blumenteppichs am Fronleichnamstag

A Bajor család úrnapi oltára,
1958 körül.

A képen szülein láthatók
nagyobbik lányommal,
Herminával

Der Fronleichnamsaltar der
Familie Bajor 1958.
Auf dem Bild sind meine Eltern
mit meiner älteren Tochter
Hermine zu sehen

Úrnapi virágszönyegek, saját felvételeim

Blumenteppich am Fronleichnamstag – meine eigene Fotoaufnahmen

Szülein és Hermina lányom,
elsőáldozása napján

Am Tag der Erstkommunion
von Hermine. Meine Eltern und
meine Tochter Hermine

Szüleimmel és Herminával
egy Frank-hegyi szüreten

Meine Eltern und Hermine bei
der Lese auf dem Frankenberg

Túrázás közben, öcsémmel
Ausflug mit meinem Bruder

Csik András baráttommal
Mit meinem Freund Andreas Csik

Brackenheimben a 17 éves Hermina lányommal. Régi családi
barátainkat, Deigneréket látogattuk meg a Heilbronn melletti
kisvárosban

In Brackenheim mit der 17-jährigen Hermine. Wir haben
unsere Freunde Deigner in einer Kleinstadt bei Heilbronn
besucht

Édesapám, Hermina lányom, én, feleségem Elvira és Beáta
lányom
Mein Vater, Hermine, ich, meine Frau, und meine Tochter Beate

Lányaimmal és Anita unokámmal, 2002-ben
Mit meinen Töchtern und meinem Enkelkind Anita 2002

Lányaim és unokám
Meine Töchter und meine Enkelin

NYÁRON NEM NYARALNI MENTÜNK

WIR GINGEN NICHT AUF SOMMERFRISCHE

Anyai ágon a felmenőim magas kort éltek meg. Nagymamám – Schultz Mária – 93 évet, nagytata – ahogy a nagypapámat, Kindtner Lőrincet neveztük –, 86 évet élt. Nagybátyáim mind 70 éven felül hunytak el, közülük Lőrinc bácsi megélte a 100 évet. A kivétel Antal, akinek nem adta meg a sors, hogy természetes hálállal haljon meg. A cserkésztábor után egyenesen a frontra vitték, ott vesztette életét 18 évesen.

Édesanyám 81 évesen távozott örökre, pedig neki sem volt könnyű az élete.

Nagytata áldott jó ember volt. Nagymama úgy irányította a családot, mint egy huszár. Nagyszüleim hat gyermeket neveltek fel: egy lányt, öt fiút. Antal meghalt a Donnál, a többieket – édesanyám kivételével – kitelepítették.

Édesapám Holl József. Az ő szülei: Holl Flórián és Oszterziel Éva. Flórián nagyapám 1915-ben hősi halált halt az olasz fronton. Nagymamám magára maradt három gyermekükkel. És akkor a sógora, nagyapa testvére elvette feleségül. Abból a házasságból már nem született gyerek. Erről az esetről a nagymama soha nem beszéltek nekünk, de még édesapám sem. Csak később, a hivatalos iratokból tudtuk meg, hogy akit a nagypárnaknak hittünk, az a testvére volt.

Szüleim 1930-ban egybekeltek. 1934-ben megszülettem én, rá egy évre Anna húgom. A Petőfi utcában állt a családi házunk, édesapám örökölte. Két szoba, konyha, apának műhely – nekünk éppen elég volt. Budaörsön a legtöbben így laktak akkoriban.

Édesapám a szakmájában, ácsként dolgozott Budaörsön és a környéken. Szerencsére az utolsó tíz évet a Pest Megyei Építőipari Vállalatnál töltötte, így rendes nyugdíjat kapott.

Az én gyermekorum nem jólétkben, gondtalanságban telt el. Szegény édesanyánknak volt a legnehezebb, pihenni szinte soha nem látta. Nyáron adódott a legtöbb munka, és bizony mi nem nyaralni jártunk, hanem ki a födekre, vagy a piacra. Amikor még csecsemő voltam, anyám betett a batyuba és azt egy fára akasztotta. Amellett tíz évig a Kábelgyárban is dolgozott. Akkor a nagyobbak vigyázta rám és a húgomra. Az óvodába egyedül mentünk, fel a Templom térrig.

Édesapám hiába volt ügyes szakember, sajnos szerte az italt, és nem sajnálta rá a pénzt. Egy kedves

Meine Vorfahren mütterlicherseits erreichten ein hohes Alter. Meine Großmutter, Maria Schultz wurde 93, mein Großvater, Lorenz Kindtner – in der Familie nur „nagytata“ d.h. Großpapi genannt – lebte 86 Jahre lang. Meine Onkel waren über 70, als sie starben, von ihnen erlebte Onkel Lorenz auch seinen 100 Geburtstag. Leider gab es eine Ausnahme: Anton war es vom Schicksal nicht gegönnt, eines natürlichen Todes zu sterben. Nach dem Pfadfinderlager musste er gleich zur Front, dort kam er mit 18 Jahren ums Leben.

Meine Mutter starb mit 81 Jahren, auch sie hatte kein leichtes Leben.

Großpapi war ein sehr guter Mensch. Meine Großmutter war wie ein Husar das Familienoberhaupt. Meine Großeltern haben sechs Kinder erzogen: ein Mädchen und fünf Buben. Anton ist am Don gestorben, die anderen, bis auf meine Mutter, wurden vertrieben.

Mein Vater hieß Josef Holl, seine Eltern waren Florian Holl und Eva Oszterziel.

Mein Großvater Florian starb 1915 den Heldentod an der italienischen Front, so verwitwete die Großmutter mit drei Kindern. Später heiratete sie ihren Schwager, den Bruder des Großvaters. Aus der Ehe entsprang kein Kind mehr. Davon hat die Großmutter nie erzählt, mein Vater auch nicht. Aus den offiziellen Urkunden haben wir später erfahren, dass der, den wir für unseren Großvater hielten, sein Bruder war.

Meine Eltern haben 1930 die Ehe geschlossen, 1934 wurde ich, ein Jahr später wurde meine Schwester Anna geboren. Wir wohnten in der Petőfi Straße, das Haus hatte mein Vater geerbt. Zwei Zimmer, eine Küche und eine Werkstatt reichten für uns. Die meisten lebten in Budaörs in solchen Häusern.

Mein Vater, sein Beruf war Zimmermann, arbeitete in Budaörs und in der Umgebung. Zum Glück arbeitete er zehn Jahre lang vor der Rente bei dem Bauunternehmen von Komitat Pest, so hat er auch eine Rente bekommen.

Ich habe meine Kindheit nicht sorglos verbracht. Meine Mutter hatte es schwer, ich habe sie nie entspannt gesehen. Im Sommer gab es die meiste Arbeit, wir hatten nie Ferien, sondern gingen auf die Felder oder auf den Markt. Als ich noch ein Baby war, hat mich meine Mutter in den Hutschabingl gelegt und an den Baum gehängt.

Nagyszüleim – Kindtner Lörinc és Schultz Mária – gyermekkel. Bal oldalt édesanyám áll. Középen Antal (fehér ingben), aki a háborúban elesett. Jobb oldalon Lörinc, aki 100 éves korában, 2005-ben Mosbachban hunyt el

Meine Großeltern Lorenz Kindtner und Maria Schultz mit ihren Kindern. Links meine Mutter, in der Mitte Anton (im weißen Hemd), der im Krieg fiel, rechts Lorenz, der mit 100 Jahren 2005 in Mosbach starb

Szüleim:

Holl József (1906–1979, Budaörs)
és Kindtner Terézia
(1908, Budaörs – 1989, Szeged)

Meine Eltern

Josef Holl (1906–1979 Budaörs)
und Theresia Kindtner
(1908, Budaörs – 1989, Szegedin/Szeged)

Szüleimmel és húgommal
Ich mit meinen Eltern und
mit meiner Schwester

esetre – ami vele megtörtént –, még ma is emlékeznek a régi budaörsiek. Apám az italtól megszédülve egy árokba esett. A rendőrök arra jártak és kérdezték tőle:

- Hogy hívják?
- Holl vagyok.
- Nem azt kérdeztük, hogy hol van, hanem azt, hogy hogy hívják!
- De hát Holl vagyok!

A háborúban magyar katonának sorozták be. Egy felsőbb rangú katona tisztszolgájaként megjárta a frontot, eljutott Berlinig. Épségben hazakerült. Mi a front idején a Szent Vendel – ma Vasvári Pál – utcába menekültünk, a Kindtner nagyszülőkhöz. De vissza már nem lehetünk, mert mások foglalták el a házunkat. Kegyetlen időket éltünk akkoriban.

Lőrinc nagybátyáról azt a hírt kaptuk, hogy hazaengedték a frontról és a Petőfi laktanyában szállásolták el. Édesanyámmal összecsomagoltunk egy kis élelmet, de mire odaérünk, már újból kivitték a frontra. Nagysokára hazakerült a háborúból, addigra kitelepítették a családját: feleségét, gyermekeit. A kitelepítésnek Kindtner nagyszüleim is áldozatul estek, pedig már elmúltak 60 évesek. Sajnos a család tagjai nem maradhattak együtt. Stuttgart, Mosbach, Mannheim környékére szóródtak szét. Egy unokatestvérem Ausztráliába települt.

A kitelepítést követően a nagyszülői házba egy kétgyermekes felvidéki családot költözöttetek be. Ők megengedték, hogy a hátsó kisszobában lakjunk. De nagyon zsúfoltan éltünk, ezért inkább felköltözünk albérletbe egy köhegyi présházba. Később ügyvédhez, hivatalokba jártunk, hogy visszakapjuk a Petőfi utcai házunkat. Csak a visszavásárlást engedélyezték, de nekünk nem volt pénzünk.

Közben András nagybátyám betegen, tífuszosan (vérhas), 40 kg-ra lefogyva hazakerült a frontról. Csodával határos, hogy életben maradt. Spielenberg doktor kezelte. Csak sós vízben főtt krumplit ehetett. Anyám ápolta egy évig, míg felerősödött, akkor kiment a kitelepített családja után. Németországban hunyt el, 87 éves korában.

Későbbi férjemmel – Barta Mihályjal – a munkahelyemen, az Andor utcai épületelemgyárban találkoztam. Ő Szegedről jött fel a fővárosba. 17 évesek voltunk, amikor megismerkedtünk és 23 évesen, 1957-ben összeházasodtunk. A budaörsi esküvő után hamarosan Szegedre költözünk, mert a férjem visszavágott oda. Én szívesen maradtam volna Budaörsön, de túl sok lehetőségem nem volt, így lányaink – Rozália és Mária – Szegeden születtek.

Első éveink spórolással, küszködéssel teltek, csak úgy tudtunk jutni valamire. Évekig virággal kertészkedtünk. A férjem nagyon értett hozzá, nem csak termesz-

Sie hat noch 10 Jahre lang in der Kabelfabrik gearbeitet. Größere Kinder haben auf mich und auf meine kleine Schwester aufgepasst. In den Kindergarten auf den Templom Platz sind wir allein gegangen.

Obwohl mein Vater ein guter Fachmann war, hat es ihm nicht viel genutzt, denn er trank gerne, und gab dafür viel Geld aus. An eine nette Geschichte erinnern sich die alten Budaöser gern. Mein Vater fiel beschwipst in den Graben. Als die Polizisten ihn fanden, fragten sie ihn:

- Wie heißen Sie?
- Holl bin ich („hol“ mit einem „l“ und kleinem „h“ bedeutet auf Ungarisch „wo“)
- Wir haben nicht gefragt wo (hol) sie sind!
- Aber ich bin Holl!

Im Krieg wurde er als ungarischer Soldat gemustert, und als Offiziersdiener kam er an die Front und kam bis Berlin. Er kam heil nach Hause. Während des Krieges sind wir bei den Großeltern in der St. Wendelin Straße – heute Pál Vasvári Straße – untergekommen. Zurückkehren in das Haus konnten wir aber nicht mehr, denn es war schon bewohnt.

Grausame Zeiten haben wir erlebt.

Von meinem Onkel Lorenz bekamen wir die Nachricht, dass er von der Front zurück kam und in der Petőfi-Kaserne untergebracht wurde. Wir haben mit meiner Mutter etwas zu Essen zusammengepackt, aber als wir in der Kaserne ankamen, war er nicht mehr da, er musste wieder an die Front. Nach langer Zeit kam er aus dem Krieg zurück, inzwischen war seine Familie vertrieben worden. Der Vertreibung fielen auch meine Kindtner Großeltern zum Opfer, obwohl sie über 60 waren. Leider konnten die Familienmitglieder nicht zusammen bleiben: sie wurden in der Umgebung von Stuttgart, Mosbach und Mannheim angesiedelt. Ein Geschwisterkind siedelte sich in Australien an.

Nach der Vertreibung ist eine Familie mit zwei Kindern aus Oberungarn in das Haus der Großeltern eingezogen. Die Familie ließ uns im kleinen Hinterzimmer wohnen. Wir waren zu viel, so haben wir ein Presshaus am Steinberg gemietet. Später haben wir Anwälte und Ämter aufgesucht, um unser Haus in der Petőfi Straße zurückzubekommen. Nur der Rückkauf wurde genehmigt, Geld hatten wir aber nicht.

Währenddessen kam mein Onkel Andreas aus dem Krieg mit Typhus zurück, abgemagert auf 40 Kilo. Es war ein Wunder, dass er noch lebte. Ihn hat Dr. Spielberg behandelt. Er durfte im Wasser gekochte gesalzene Kartoffel essen. Meine Mutter hat ihn ein Jahr lang gepflegt, bis er wieder kräftig wurde, dann zog er zu seiner vertriebenen Familie. Er starb in Deutschland mit 87 Jahren.

Meinen Mann, Mihály Barta, habe ich an meinem Arbeitsplatz in der Bauelementenfabrik in der Andor

Dem frommen Gebete sei dringend
empfohlen
unser vielgeliebter Sohn
ANTON KINTNER S. S.
der im jugendlichen Alter von 18 Jahren
an der Ostfront sein Leben opferte.

Zwar waren wir betrübten Eltern nicht
Bei des geliebten Sohnes Tod zugegen,
Kein Kuss mehr auf sein bleiches Angesicht,
Kein letzter Blick, kein stiller Abschieds-

segen.

Im fernen Land — so weit von uns getrennt,
Ist er als Held in blütiger Schlacht gefallen.
Selbst nicht den Platz, wohin er sank —
wir kennen,
Können betend nie zu seinem Grabe
wallen.
Doch hoffen zuversichtlich wir auf ein
Wiedersehen;
Denn alle, die an Christum glauben, wer-
den auferstehen.

Kintner – így írták az emléklapra,
de a család így írja: Kindtner

Kintner – so stand der Name
auf der Urkunde geschrieben,
die Familie schreibt aber Kindtner

Húgommal, 1954-ben

Mit meiner Schwester im Jahre 1954

Esküvőnk 1957. március 16-án, Budaörsön. Balról: Berki Rozália, Hauser János, Báder Mária, Báder

György, Ruckmich Brigitta, Hauser András, Winkler Mária, Tóth Mátyás.

A gyerekek: Hauser József és Garai Ildikó

Unsere Hochzeit am 16. März 1957 in Budaörs. Von links: Rosalia Berki, Johann Hauser, Maria Bader, Georg Bader, Brigitte Ruckmich, Andreas Hauser, Maria Winkler, Matthias Tóth.

Die Kinder: Josef Hauser und Ildikó Garai

tette, hanem árulta is a virágokat. Hetente kora hajnalban először vonattal, később már autóval hozta fel az árut Budapestre, a virágpiacra.

Amikor apám meghalt, édesanyám még mindig a Kőszikla utcai komfort nélküli présházban lakott. Hívtam, hogy költözzön hozzánk. De nem akart. – Itt vannak a rokonok, ismerősök – mondta. Végül élete utolsó három évét már velünk töltötte.

Nagyszüleim 50. házassági évfordulójukat ünnepelték, Mosbachban

Meine Großeltern haben in Mosbach ihren 50. Hochzeitstag gefeiert

Unokatestvérem, Kindtner Mária és családja – a Franz család – 1942-ben, a Szép utcában. A kislány – Zirkelbach Mariann – napjainkban Heilbronn mellett lakik

Meine Cousine Maria Kindtner und ihre Familie, die Familie Franz 1942 in der Szép Straße. Das Mädchen ist Mariann Zirkelbach und lebt heute in Heilbronn

Straße kennengelernt. Er kam aus Szegedin/Szeged in die Hauptstadt. Wir waren 17 bzw. 23 Jahre alt, als wir uns kennenlernten, 1957 haben wir geheiratet. Nach der Hochzeit in Budaörs zogen wir nach Szegedin/Szeged zurück, denn mein Mann sehnte sich dorthin zurück. Ich wäre gern in Budaörs geblieben, hatte aber keine Möglichkeit. So sind meine Töchter, Rosalia und Maria in Szegedin/Szeged zur Welt gekommen.

Die ersten Jahre sind mit Sparen und Schuften vergangen, so konnten wir langsam vorankommen. Jahrelang haben wir uns mit Blumengärtnerei beschäftigt, mein Mann hat sich darauf gut verstanden: Er hat die Blumen nicht nur angepflanzt, sondern auch verkauft. Jede Woche brachte er frühmorgens die Ware zuerst mit dem Zug, später mit dem Auto auf den Blumenmarkt nach Budapest.

Als mein Vater starb, wohnte meine Mutter ohne Komfort im Presshaus in der Kőszikla Straße. Ich habe sie gebeten, zu uns zu ziehen, sie wollte aber nicht. „Hier sind die Verwandten, die Bekannten“ – sagte sie. Die letzten drei Jahre ihres Lebens hat sie doch mit uns verbracht.

Unokatestvérem, a Kindtner lányok: Zsuzsanna, Anna és Mária. Anna, Zirkelbach Jánosné játszotta Mária szerepét a régi Passióban. Már egyikük sem él

Meine Cousinen, die Kindtner-Mädchen Susanne, Anna und Maria. Anna, Frau Zirkelbach hat Maria in den alten Passionsspielen gespielt. Keine von ihnen lebt mehr

A Schultz-testvérek: Mária (nagymamám), András, Mátyás és Katalin,
amikor a kitelepítettek meglátogatták az itthoniakat

Die Schultz-Geschwister: Maria (meine Großmutter), Andreas, Matthias
und Katharina. Besuch der Vertriebenen bei den zu Hause Gebliebenen

Húgom a férjével, Galavics Lajossal és Erika lányukkal.
A család 1956 óta Veronában él

Meine Schwester mit ihrem Mann, Lajos Galavics, und Tochter
Erika. Seit 1956 lebt die Familie in Verona

Unokáim, 2006-ban: Dániel, Bernadett, Nikoletta, Krisztina
Meine Enkelkinder im Jahre 2006: Daniel, Bernadett, Nikoletta
und Christina

Családi összejövetel egy születésnapon
Die Familie bei einer Geburtstagsfeier

ÉDESAPÁMRÓL UTCÁT NEVEZTEK EL BUDAÖRSÖN

NACH MEINEM VATER WURDE AUCH EINE STRASSE BENANNT

Nagyapám – Szakály József – szülei korán meghaltak, így már fiatalon önállóságra kényszerült, de volt benne szorgalom, leleményesség ahhoz, hogy boldoguljon az életben. Egy pesti vasáruüzletben dolgozott, ahová bejártak a budaörsi Ébner bírók vásárolni. Ők hívták a szolgálatkész, barátos fiatalembert Budaörsre. Kezdetben náluk lakott, és az ő házukban nyitotta meg első vegyeskereskedését.

Úgy mesélték, hogy a nagyanyámmal, Paul Annával a pesti Teréz-templomban esküdték örökök hűséget egymásnak. Ez már nagyon régen volt, 1880 és 1890 között. Házat építettek a Templom téren, és egy épületrészett a bolt részére.

Pénze gyarapodásával nagyapám piktoriégla-telepet létesített. Nagy keletje volt akkoriban a piktoriéglinak. Az alapanyagot – a budai földet – a környező hegyekből bányászták. Szobafestők használták fel a munkájukhoz. A telepet később édesapám örökölte.

Közben születtek a gyerekek: Anna, Magdolna, Mátyás (ő lett az édesapám), Mária, végül József. A család anyagi gonduktól mentes kispolgári jólében élt. A szülöök gondot fordítottak a gyerekek tanítottasára. Mátyás zenei érzéke korán megmutatkozott. Orgonán, bögön, hegedűn tanult játszani. Zenekart nem alapított, de kedvtelésből muzsikált a helybeli zenekarokban, ahová szívesen hívták.

Édesapám eleven fiúcska volt. Egy alkalommal, amikor katonákat szállásoltak be Budaörsre, ő felment a Kőhegyre és elfújta trombitán a katonai riadót. Létt is abból nagy ribillió, a tisztek nem vették tréfának. De mielőtt édesapja köztiszteletben álló személy volt a faluban, így megúszta következmények nélkül. Szülei egyszer próbára akarták tenni becsületességét. Valamelyen ürüggel átküldték a boltba, előzőleg ott hagyta az aprónént egy tálkában. Apám elvégezte a kért feladatot. Szülei megszámolták és egy fillér sem hiányzott a tálból.

Kedvelt elfoglaltsága volt, amikor papírdobozból kápolnát épített és azt szentképekkel díszítette. Ha nem

Die Eltern meines Großvaters Josef Szakály sind früh gestorben, so wurde er jung selbstständig. Zum Fortkommen im Leben hatte er Fleiss und Findigkeit genug.

Er hat in einem Eisenwarengeschäft in Budapest gearbeitet, wo oft der Richter Ebner einkaufte. Er rief den hilfsbereiten freundlichen jungen Mann nach Budaörs. Anfangs hat er bei dem Richter gewohnt und in seinem Haus später die erste Gemischtwarenhandlung eröffnet.

Man erzählte sich, dass der Großvater der Großmutter Anna Paul in der Theresienkirche in Budapest zwischen 1880–1890 ewige Treue schwur. Sie bauten auf dem Kirchenplatz ein Haus und ein kleines Gebäude für das Geschäft.

Als mein Großvater mehr Geld verdiente, gründete er eine Piktorziegelerei, denn der Piktorziegel war in dieser Zeit sehr gefragt. Der Grundstoff (budai föld) zur Herstellung wurde in den Bergen in der Umgebung abgebaut. Den Piktorziegel brauchten die Maler zu ihrer Arbeit. Mein Vater hat die Ziegelei geerbt.

Meine Großmutter hat 5 Kinder namens Anna, Magdalena, Matthias – mein Vater – Maria und Josef zur Welt gebracht. Die Familie lebte frei von finanziellen Sorgen im kleinbürgerlichen Wohlstand. Die Eltern haben auf die schulische Erziehung geachtet. Matthias interessierte sich früh für Musik. Er lernte Orgel, Kontrabass und Violine spielen. Eine Kapelle hat er nicht gegründet, aber er spielte gern in den örtlichen Musikkapellen, wohin er eingeladen wurde.

Mein Vater war ein lebendiges Kind. Als Soldaten in Budaörs einquartiert wurden, ging er auf den Steinberg und blies mit der Trompete Alarm. Die Offiziere fanden das nicht lustig. Da sein Vater im Dorf ein hoch angesehener Mann war, hatte die Tat des Sohnes keine besonderen Folgen.

Einmal wollten die Eltern die Ehrlichkeit des Sohnes prüfen: Sie haben Kleingeld in einer Schüssel gelassen und ihn unter irgendeinem Vorwand ins Geschäft

Szüleim – Szakály Mátyás és
Wéber Anna – esküvői képe
Hochzeitsbild meiner Eltern Matthias
Szakály und Anna Weber

Édesanyám szülőháza. Nem is sejthette, hogy az utcát majd a férjéről fogják elnevezni
Elternhaus meiner Mutter. Sie konnte nicht ahnen, dass die Straße nach
ihrem Mann benannt wird

Mária-lányok apáca nevelőkkel, 1917-ben
Marienmädchen mit ihren Erzieherinnen, den Nonnen im Jahre 1917

Édesanyám testvére, Wéber Mária és
kislánya 1920 körül. Kitelepítették őket
Die Schwester meiner Mutter, Maria
Weber und ihre Tochter in den Jahren
1920. Sie wurden vertrieben

talált megfelelőt, még Máriaremetére is elment szentképet vásárolni.

Amikor megismerkedett a budaörsi Wéber Annával, megszerették egymást és 1915-ben összeházasodtak. Édesanyám az esküvői képen még budaörsi viseletben látható. De Wéber nagymama azt mondta: „Ha a lányom egy úrhoz ment feleségül, akkor öltözzen át!” Ezért aztán ságornői bevitték Pestre és a sváb kislányból egy úri öltözékű fiatalasszony érkezett haza. Nagyon jól állt rajta az új módi is!

Édesapám élete, munkássága összekapcsolódik Budaörs nevelési–oktatási, zenei és nem utolsósorban valási életével. Negyven éven keresztül igazgatta a Fiúiskolát, ami ma az 1. Számú Általános Iskola (Esze Tamás utca). Annak idején az igazgatónak is volt nagy létszámú osztálya, ahol ugyanúgy tanított, mint a kollégái. Az úgynevezett tanonciskolában is oktatott, rendszeresen, minden péntek délután. Ezekre a tanórákra a hatodik elemi osztályt elvégzett fiatalok jártak. Német nyelvtanfolyamot vezetett pesti tanítók számára, és az ország minden részéről származó némettanárok Budaörsre jöttek gyakorló tanításra. Matyi testvérem így ismerkedett meg későbbi feleségével, Fekete Évával.

Az idősebbek még ma is emlékeznek, és számos fénykép örzi a színdarabok sokaságát, amelyeket édesapám rendezett, értelmes elfoglaltságot nyújtva a fiatal-ságnak és tartalmas szórakozást a nézőközönségnek. Abban az időben a bálok szervezése is a nevéhez fűződött.

Fiatalon az önkéntes tűzoltóegyesület tagjai között találjuk. A lövészegyletben is tevékenykedett, ahol is szervezési feladatokat látott el. Clementis Lászlótól átvette a Lyra Dalkör vezetését. Évekig működtette, aztán jóval a háború után a fia, ifjabb Szakály Mátyás szervezte újjá.

Apánk kifogyhatatlan ötletei nyomán varrótanfolyamot, főzőiskolát szervezett a lányok–asszonyok részére. A Vöröskeresztes tanfolyamon minden érdeklődő részt vehetett.

Szüleim mélyen vallásos életet éltek. Édesapám kántori tisztséget töltött be, orgonált és énekelt a templomban, a temetéseken. Akkoriban háznál ravataloztak és a gyászmenet énekelve kísérte a halottat a temetőig. Ha a falu szélétől indul a menet, bizony elég hosszú utat kellett megtenni a temetőig, s mindazt néha hóban–sárban, ónos esőben, hideg szélben.

A budaörsiek szívesen tettek zarándokutakat. Jó néhányat édesapám vezetett Mariazellbe, vagy a magyarországi kegyhelyekre. Nem véletlenül mondták a budaörsiek: „A kultúra a Szakály családdal költözött Budaörsre.”

1936. augusztus 15–20. között nagy érdeklődéssel kísért „Barack és Bor” kiállítás nyílt a Fiúiskola tanterméiben. Ott a környékbeli gazdáknak módjuk volt arra,

geschickt. Der Junge hat die Aufgabe erledigt. Die Eltern haben das Geld gezählt und nichts fehlte.

Seine Lieblingsbeschäftigung war, aus Kartonpäppieren eine Kapelle zu bauen und sie mit Heiligenbildern zu schmücken. Wenn er nicht das entsprechende Heiligenbild fand, pilgerte er nach Maria Einsiedel, um dort ein richtiges Bild zu kaufen.

Als er Anna Weber aus Budaörs kennen lernte, verliebten sie sich gleich und heirateten 1915. Meine Mutter ist auf dem Hochzeitsfoto noch in Budaörser Tracht zu sehen.

Weber Großmutter hat gemeint: „Wenn meine Tochter schon einen Herrn geheiratet hat, dann soll sie sich umziehen”. So passierte es, dass ihre Schwägerinnen mit ihr nach Pest gegangen sind, und das Schwabenmädchen ist als eine vornehm gekleidete junge Frau nach Hause gekommen. Die neue Mode stand ihr auch gut.

Das Leben meines Vaters hängt mit der Bildung, Erziehung, Musik und dem religiösen Leben in Budaörs zusammen. Vierzig Jahre lang war er Direktor der Knabenschule (heute die Grundschule Nr. 1. in der Tamás Esze Straße). Damals hatte der Direktor auch eine Klasse mit großer Schülerzahl, wo er und seine Kollegen unterrichteten. In der sogenannten Lehrlingsschule hat er auch unterrichtet, regelmäßig jeden Freitag Nachmittag. Diese Unterrichtsstunden haben jene Schüler, die die 6. Klasse der Volksschule absolviert haben, besucht. Er hat Deutschkurse für DeutschlehrerInnen sowohl aus Pest als auch aus dem ganzen Land organisiert, es kamen die LehrerInnen nach Budaörs zum Praktikum. So hat mein Bruder Matthias seine spätere Frau, Eva Fekete, kennengelernt.

Nicht nur die alten Budaörser erinnern sich daran, sondern es sind auch mehrere Fotos von den Theaterstücken erhalten geblieben, die mein Vater inszeniert hat. So haben sich die Jugendlichen ihre Zeit sinnvoll vertrieben, und für das Publikum bedeuteten diese Theaterstücke eine lustige Unterhaltung.

Auch die Organisation von Bällen ist mit seinem Namen verbunden.

Schon als Jugendlicher führte er ein reges Leben: so war er Mitglied des freiwilligen Feuerwehrvereins, im Schützenverein war er für organisatorische Aufgaben verantwortlich. Die Leitung des Lyra-Chors hat er von László Clementis übernommen. Mehrere Jahre lang war er als Chorleiter tätig. Jahrezehnte vergingen, bis sein Sohn Matthias den Chor neuorganisiert hat.

Mein Vater hatte viele Ideen, so hat er Näh- und Kochkurse für junge Mädchen und Frauen organisiert. An den Kursen, die vom Roten Kreuz unterstützt wurden, durfte jeder teilnehmen.

Meine Eltern haben ein tief religiöses Leben geführt: mein Vater war Kantor, hat Orgel gespielt und sowohl in der Kirche als auch bei Beerdigungen gesungen. In jener

Bátyám, Matyi. Nem tévedés!
A fiúk másfél-két éves korukig
szoknyát hordtak

Mein älterer Bruder Matthias. Kein Irrtum! Die Jungen haben bis 1,5-2 Jahre Röcke getragen

A Szakály család 1928-ban, a Fiúiskola udvarán. Szüleink gyermekükkel: József, Mátyás, Anna és Erzsébet

Die Familie Szakály auf dem Hof der Knabenschule im Jahre 1928: Die Eltern mit ihren Kindern: Josef, Matthias, Anna und Elisabeth

Bátyám, ifj. Szakály Mátyás fellépő
ruhában

Mein älterer Bruder Matthias im
Auftrittskleid

Anna nővérem 22 évesen, menyasszonynak korában
Meine ältere Schwester Anna als Braut

József fivérem
Mein Bruder Josef

Egy magyar- és egy svábruhás kislány
1931-ben, a március 15-i ünnepségen.
Magyar ruhában Szakály Erzsi (én),
sváb ruhában Pojzl-Herzog Lizi
Zwei Mädchen, das eine in ungarischer,
Tracht bin ich, das andere
(Lizi Pojzl-Herzog) in schwäbischer Tracht
1931 bei der Feier am 15. März

Budaörsi fiúk,
a bátyám barátai:
Müller József,
Wéber Jakab és
Grósz József egy
búcsúban

Budaörser
Burschen – die
Freunde meines
älteren Bruders –
Josef Müller, Jakob
Weber und Josef
Grosz an einem
Kirntag

hogy bemutatkozzanak, tapasztalataikat átadják egymásnak. A kiállításra a Földművelésügyi Minisztériumból és kijöttek szakemberek. A rendezők Szakály Mátyás igazgató és Ébner György bíró voltak.

A budaörsi gazdák télen, mert akkor adódott rá idő, szaktanfolyamra jártak, ahol a Kertészeti Főiskola tanárai tartottak előadást. A tanfolyamot Ébner bíró támogatásával apám szervezte. Amikor Matyi bátyám hat éves korában nem tudott magyarul, csak németül, akkor döbbent rá édesapám, hogy szükség lenne egy iskolára, ahol magyarul tanulhatnak a falubeli gyerekek. Ezért megalapította az Árpád utcai iskolát, amit a régiek úgy emlegetnek: a „magyar iskola”. A tanítás csak magyar nyelven történt, magyar tanterv szerint és egyházi felügyelettel működött. Azok a módosabb szülők járatták oda a gyermekiket, akik felsőbb iskolákban szándékozták tovább tanítatni őket.

Édesanyám a háztartást vezette és bennünket nevelte, biztosította apánknak a nyugodt háttérét. Kitűnő háziasszony hírében állt. OTHONUNKBAN gyakran láttunk vendégül elöljárókat, tanárokat, tanfelügyelőket, papokat. Gyakori vendég volt nálunk Hauser András, Hauser József igazgató úr édesapja. Egy élekre szóló barátság szövődött közte és apám között.

Szülein mintaházasságban éltek, több mint 50 éven keresztül együtt. Apánk a tenyerén hordta anyánkat, ahogy szokták mondani. Idős korukban egymás mellett ültek és fogták egymás kezét. Magas kort éltek meg, édesapánk 80, édesanyánk 77 éves korában hunyt el. A Nefelejcs utcai temetőben helyeztük őket örök nyugalomra.

Édesanyám családjában is találok olyan személyt, aki önzetlenül sokat segített a budaörsieknek. Ő Wéber Teréz, édesanyám nővére. Nem ment férjhez, életét a szegényeknek szentelte. Lovaskocsival bement a nagyvásártelepre, ott olcsóbban jutott áruhoz. A leányiskolában, az apácánál lehetőség adódott nagy mennyiségű étel elkészítésére. Ott osztották ki a falu szegényeinek, rászorultjainak az ebédet.

Textilgyárakban olcsó áron posztót vásárolt, megvarratta és a szegényeknek adta a ruhákat. A budaörsi búcsúban cukorkát árult, a bevételből fontos árucikkeket vásárolt karácsonyra az idős embereknek. Karácsony előtt bekopogtatott a gazdagabb családokhoz, élelmiszert kérte a rászorulók számára. Az adományokat nagy ruháskosárba gyűjtötte. Ebbe a tevékenységbe a Mária-lányok is besegítettek: jótékonyiségeképpen juttattak szaloncukor, kávé, kalács a szegényebb családok karácsonyfája alá. Teréz nagynénémnek mondta ki az ismerősei: – „Te már annyit tettél Budaörsért, biztos kapsz ezért egy szobrot.” Sírja az Ótemetőben található, amelyről a keresztet már kétszer ellopták.

Miután Anna és József testvérünk korunk egyik félelmetes betegségében elhunytak, már csak Matyi és én

Zeit war die Bahre zu Hause aufgestellt, und der Trauerzug hat den Toten singend in den Friedhof begleitet. Wenn der Trauerzug vom Rande des Dorfes losging, musste man einen langen Weg zum Friedhof machen, sogar bei Regen, Matsch, Glatteis und kaltem Wind.

Die Budaörser sind gerne gepilgert. Einige Pilgerfahrten hat mein Vater nach Mariazell oder nach anderen Wallfahrtsorten in Ungarn geführt.

Nicht zufällig haben die Budaörser gesagt: „Die Kultur zog mit der Familie Szakály in Budaörs ein“.

Vom 15. bis 20. August 1936 wurde in den Räumen der Knabenschule eine Ausstellung mit dem Titel „Pfirsich und Wein“ eröffnet. Die Landwirte von der Umgebung hatten die Möglichkeit, sich dort vorzustellen und neue Erfahrungen zu machen. Auch die Fachleute des Ministeriums für Landwirtschaft besuchten die Schau. Direktor Matthias Szakály und Richter Georg Ebner waren die Organisatoren der Ausstellung.

Im Winter, wenn die Budaörser Landwirte Zeit hatten, besuchten sie Fachkurse, wo die Professoren der Hochschule für Gartenbau die Vorträge hielten. Den Kurs hat mein Vater mit der Unterstützung vom Richter Ebner organisiert.

Als mein sechsjähriger Bruder Matthias nur Deutsch sprechen konnte, ist mein Vater auf die Idee gekommen, dass man eine Schule braucht, wo die Kinder aus dem Dorf Ungarisch lernen können. Deshalb hat er eine Schule in der Árpád Straße gegründet. Sie hieß: „Die Ungarische Schule“. Die Unterrichtssprache war Ungarisch, und der Unterricht lief nach ungarischem Lehrplan unter kirchlicher Aufsicht. Reichere Eltern, die ihre Kinder an Hochschulen studieren lassen wollten, schickten ihre Kinder in diese Schule.

Meine Mutter hat den Haushalt geführt, dem Vater ein ruhiges Leben gesichert. Sie war eine ausgezeichnete Hausfrau. Wir haben zu Hause oft vornehme Leute, LehrerInnen, Schulaufseher, Pfarrer bewirkt. Oft besuchte uns Andreas Hauser, der Vater des späteren Direktors Josef Hauser. Mit meinem Vater hat er eine lebenslange Freundschaft geschlossen.

Unsere Eltern lebten 50 Jahre lang in einer Musterehe. Mein Vater hat meine Mutter auf Händen getragen – wie man so sagt. Als sie ihr Alter erreicht haben, saßen sie nur noch nebeneinander Händchen haltend. Sie erreichten ein hohes Alter: mein Vater war 80, meine Mutter 77 Jahre alt, als sie starben. Sie sind auf dem Friedhof in der Nefelejcs Straße begraben.

In der Familie meiner Mutter gibt es eine Person, die selbstlos den Budaörsern half. Das ist Theresia Weber, die Schwester meiner Mutter. Sie heiratete nicht, sondern widmete ihr Leben den Armen. Mit einem Pferdewagen fuhr sie zur Markthalle, weil man dort die Ware billiger kaufen konnte. In der Mädchenschule bei den Nonnen gab es die Möglichkeit, große Mengen zu kochen.

Szüleimmel és testvéremmel, az Árpád utcai „magyar iskola” előtt. Én abban a házban jöttem a világra

Meine Eltern, mein älterer Bruder und ich vor der ungarischen Schule in der Árpád Straße. In diesem Haus bin ich zur Welt gekommen

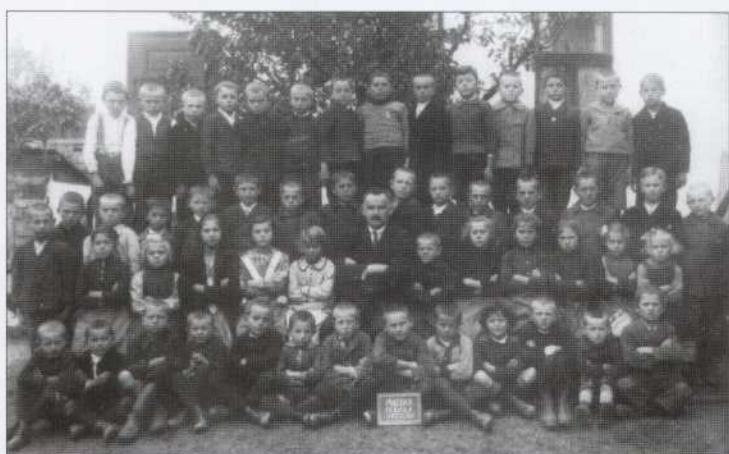

Budaörsiek az 1925. évi zarándoklaton, Mariazellben. Apa az első sorban középen, mellette Aubermann Miklós plébános

Budaörser in Mariazell 1925. Vater ist in der ersten Reihe, in der Mitte neben ihm Miklós Aubermann, der Pfarrer

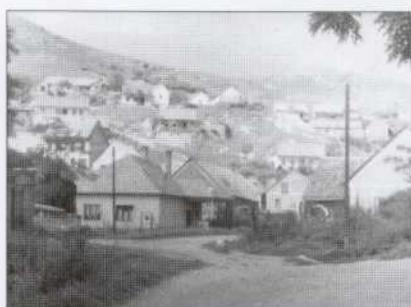
A Fiúiskola
Die Knabenschule

A „magyar iskola” tanulói 1926-ban. Középen édesapám
Die Schüler der ungarischen Schule im Jahre 1926.
In der Mitte ist mein Vater

Így vonultak a budaörsiek Máríaremetére vagy Makkosmáriára
So sind die Budaörser auch nach Mariaeinsiedel oder Mariaeichel gezogen

Köhegyi látkép az Ótemető sarkától
Ansicht des Steinbergs von der Ecke des Alten Friedhofs

A gyerekek régen is örültek a hónak
Die Kinder haben sich auch früher über den Schnee gefreut

maradtunk szüleinknek. Akkor nem volt még orvosság a tüdőbajra.

Mátyás, miután elvégezte Esztergomban a tanítóképzőt, a pesti zenedében képezte tovább magát. Szüleim engem is pedagógusnak szántak. Tanultam is néhány évet a budai Margit Gimnáziumban, de jobban érdekeltek a kereskedelemben. A Népbolt Vállalat budaörsi boltjában kezdtettem dolgozni, és az ABC-től (ami a mai CBA helyén volt) mentem nyugdíjba.

Matyi bátyám fiai is hűségesek maradtak Budaörsön. Mindhárman itt élnek családjukkal. Örökölték a zenei vénát. A két idősebb az 1960-as években a híres „Kék Csillag” együttes alapítója volt. Matyi villamosmérnöknek tanult, majd hangmérnök lett a Pannónia szinkronstúdióban. Laci épületgépész-mérnök. Gábornak autóvillamoszági műszerész a szakmája. Sokáig sportolt. Jelenleg edző.

Egy színdarab szereplői és rendezői. Balról a harmadik Clementis László, mellette édesapám

Die Darsteller und Veranstalter eines Theaterstückes. Der Dritte von links ist Ladislaus Clementis, neben ihm mein Vater

Egy ünnepség a sok közül. Az álló sorban középen Bencze András főjegyző, a nagybátyám. Középen édesanyám, legelöl nővérem és az unokatestvérem

Eine Feier. Unter den Stehenden in der Mitte ist Andreas Bencze, mein Onkel, der Obernotar. In der Mitte ist meine Mutter, vorne sind meine ältere Schwester und meine Cousine

Dort wurde das Mittagessen für die Armen des Dorfes verteilt. In der Textilfabrik war billiges Tuch zu kaufen, sie ließ daraus Kleider nähen, die die Armen erhielten.

Am Budaörser Kiritog hat sie Süßigkeiten verkauft und aus den Einnahmen hat sie wichtige Artikel für die Armen gekauft, die sie ihnen als Weihnachtsgeschenk gespendet hat.

Vor Weihnachten klopfte sie bei den reichen Familien an und bat um Lebensmittel für die Bedürftigen. Dabei haben die Marienmädchen auch geholfen. Die Gaben wurden in einem Wäschekorb gesammelt.

Das Ergebnis dieser Wohltätigkeit war Salonzucker/szaloncukor, Kaffee, Kuchen unter dem Christbaum der älteren Familien. Meiner Tante Theresia wurde oft gesagt: „Du hast schon Vieles für Budaörs getan, sicher kriegst du eine Statue“.

Ihr Grab befindet sich auf dem Alten Friedhof. Das Kreuz wurde zweimal gestohlen.

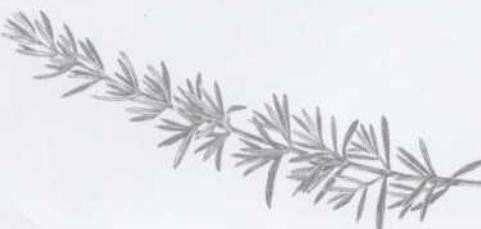
Unsere Geschwister Anna und Josef starben an der unheilbaren Krankheit der Zeit, an Lungenkrankheit. Leider gab es damals keine Medizin dagegen.

Matthias hat die Pädagogische Hochschule in Gran/Esztergom absolviert, danach bildete er sich in der Musikschule in Budapest weiter.

Meine Eltern wollten, dass auch ich Pädagoge werde. Ich habe das Margarethen-Gymnasium in Buda besucht, mich hat aber der Handel interessiert.

Im Népbolt Unternehmen in Budaörs begann ich zu arbeiten, und nach meiner Tätigkeit beim Kaufhaus ABC (heute CBA) ging ich in Pension.

Die Söhne meines Bruders Matthias sind Budaörs auch treu geblieben. Alle drei leben hier mit ihrer Familien. Sie haben die musikalische Ader geerbt. Die zwei älteren Söhne waren die Gründer der in den 1960-er Jahren bekannten „Blauer Stern“ Band. Matyi wurde Elektroingenieur, und arbeitete als Toningenieur im Synchrotonstudio Pannonia. Laci ist Maschinenbauingenieur. Gabor ist Mechaniker. Lange Zeit hat er Sport getrieben. Er arbeitet als Trainer.

A zenészek és barátai
1950-ben, Úrnapján

Die Musiker und ihre Freunde
an einem Fronleichnamstag
1950

Édesapám egy osztályképen.
1946/47. tanév I. a osztály
Mein Vater auf einem Klassenfoto

Virágkapu a templom előtt. Alatta Anna nővérem,
Lueff Erzsébet tanárnő, Szeiler Liszka és Frank
Liszka (a Liszka az Erzsébet becél alakja)

Blumentor vor der Kirche. Darunter sind meine
ältere Schwester Anna, Elisabeth Lueff, die
Lehrerin, Liszka Szeiler und Liszka Frank (Liszka
war die Koseform von Elisabeth)

Elisabeth Bihari geborene Szakály

A tűzoltók zászlószentelésén. Édesanyámat
kérték fel zászlóanyának, 1930. május 4-én
Flaggeneinweihung der Feuerwehr am 4. Mai
1930. Meine Mutter wurde gebeten,
Flaggenmutter zu sein

Az egyházi ünnepeken szinte az egész falu
részét vett

An den kirchlichen Feiern hat fast das ganze
Dorf teilgenommen

Édesapám – középen – rokonokkal a Nefelejcs utcai temető
régi bejáratánál

Mein Vater (in der Mitte) mit Verwandten am alten Eingang des
Friedhofes in der Nefelejcs Straße

Bátyám, ifj. Szakály Mátyás és felesége, Fekete Éva.
Sőgörömmel szeretetteljes, szinte testvéri kapcsolat
alakult ki közöttünk

Mein Bruder Matthias mit seiner Frau Eva Fekete.
Zu meiner Schwägerin hatten wir eine liebevolle Beziehung,
fast wie zwischen Schwestern

A „Barack és Bor” kiállítás képei.
Budaörs, 1936. augusztus 15–20.

Die Bilder der Ausstellung „Pfirsich und Wein”.
Budaörs, 15–20. August 1936

Anikó lányom elsőáldozó
Erstkommunion meiner
Tochter Anikó

Gyermekaim,
Bihari Anikó és István
Meine Kinder Anikó und
Stefan Bihari

1969-ben hosszabb ideig turnéztak Jugoszláviában. Balról:
Mati (Jéci), Laci (Jegenye), a fiam Bihari István (Isu), Frank
Gabi (Jean) és Merza Marcell (Marcello)

1969 hat die Band eine längere Tournee in Jugoslawien
gemacht. Von links: Matyi (Jéci), Laci (Jegenye), István Bihari
(Isu), Gabi Frank (Jean) und Marcell Merza (Marcello)

A fiam osztálya
Die Klasse meines Sohnes

A lányom osztálya
Die Klasse meiner Tochter

Ifj. Szakály Mátyás vezényelt.
Balról a negyedik vagyok
Matthias Szakály dirigierte.
Die Vierte von links bin ich

25 éves volt a Szakály Mátyás vezette budaörsi gyermekkórus

25 Jahre Budaörser Kinderchor, geleitet von Matthias Szakály

Családi összejövetel, 2000-ben
Die Familie im Jahre 2000

István fiam és családja: felesége Gyöngyvér és unokáim,
Ádám és Máté

István, mein Sohn und seine Familie. Meine Schwiegertochter
Gyöngyvér und meine Enkelsöhne Ádám und Máté

Anikó lányom és családja:
férje Wolfgang és unokáim,
Bálint és Gábor
Anikó, meine Tochter und ihre
Familie. Mein Schwiegersohn
Wolfgang und meine Enkelsöhne
Bálint und Gábor

AZ EMBEREK INKÁBB CSAK A LELKÜKBEN ÉLIK MEG A HOVATARTOZÁSUKAT

DIE MENSCHEN ERLEBEN IHRE ZUGEHÖRIGKEIT EHER IN IHRER SEELE

Negyven év után újra Budaörsön élek. Szívesen elmesélem családom történetét, mert sok más budaörsi sváb családhoz hasonlóan nagy árat fizettünk, sokat szenvetünk a történelem viszontagságai és igazságtalan döntései miatt.

Anyai nagyszüleim – Hesz András és Laboranovits Mária – mindenketten kiterjedt, ősi budaörsi családok leszármazottai. Gyermekük: Hesz Zsuzsanna – később Michelberger Józsefhez ment feleségül. Hesz Mária – ő lett az édesanyám. Hesz Anna – Németországban ment férjhez. Hesz Katalin – szintén Németországban ment férjhez. Hesz János kárpitós – a Baross utcában lakott. Hesz András – hadirokkant lett a második világháborúban. Hesz József – 22 évesen hősi halált halt a fronton, a nevét meg szoktam keresni a Templom téri emléktáblán. Annát, Katalint, Jánost és Andrást kitelepítették.

Édesanyám 1909. január 1-jén született, Budaörsön. Itt élt 73 éves koráig, 1982-ben bekövetkezett haláláig. Nehéz gyermekkora volt. Nagyanyám a hetedik gyermeke születése után hamarosan meghalt. A fiatalon megözvegyült Hesz nagypapa magára maradt a sok gyerekkel. Rövidesen újra megnősült, feleségül vett egy kétgyermekes özvegyasszonyt.

Édesanyámra már 15 évesen komoly feladat hárult. Vigyázott a testvéreire és elvégezte a háztartásban adódó munkát. Alig múlt 16 éves, amikor már pénzt kellett keresnie. A Műszaki Egyetem irodáit takarította, nehéz aktákat cipelt, otthon meg továbbra is gondoskodott kisebb testvéreiről. Amikor nagykorú lett, bekerült a budafoki Lágymányosi Dohánygyárba, ahol akkoriban Zsuzsi nővérén kívül még sok budaörsi asszony és lány dolgozott. A 30 év alatt – nyugdíja meneteléig –, a szabadságán kívül egy napot sem hiányzott munkahelyéről.

A Hesz család tagjai – a svábokra oly jellemzően –, rendkívül szorgalmas, beosztóan takarékos emberek voltak. Így annak ellenére, hogy sok gyerekről kellett gondoskodniuk, mégis két saját házuk volt. Az egyik a Baross utcában, a hajdani Kindtner pék mellett. A ház falán sokáig ez állt: „Andreas Hess” és a dátum, amikor a

Nach 40 Jahren lebe ich wieder in Budaörs. Ich erzähle gern die Geschichte meiner Familie, weil wir, wie auch andere Budaörser Familien, viel infolge der ungerechten Entscheidungen der Geschichte zu leiden hatten.

Meine Großeltern mütterlicherseits, Andreas Hesz und Maria Laboranovits, waren beide Nachkommen alt eingesessener großer Budaörser Familien. Ihre Kinder waren: Susanne Hesz, die Josef Michelberger heiratete; Maria Hesz – meine Mutter; Anna Hesz – sie heiratete nach Deutschland; Katharina Hesz – sie heiratete auch nach Deutschland; Johann Hesz, Polsterer von Beruf, er wohnte in der Baross Straße; Andreas Hesz – er wurde im II. Weltkrieg kriegsbeschädigt; Josef Hesz – er war gerade 22 Jahre alt, als er den Helden Tod an der Front starb. Sein Name steht auf der Gedenktafel des Kriegerdenkmals neben der Kirche. Anna, Katharina, Johann und Andreas wurden vertrieben.

Meine Mutter wurde am 1. Januar 1909 in Budaörs geboren und lebte hier auch 73 Jahre lang bis zu ihrem Tode 1982. Sie hatte eine schwere Kindheit. Ihre Mutter, meine Großmutter, starb gleich nach der Geburt des siebten Kindes. Mein Großvater wurde also jung Witwer und blieb allein mit den Kindern. Nach kurzer Zeit heiratete er eine Witwe mit zwei Kindern. Meine 15-jährige Mutter spielte eine wichtige Rolle in der Familie: sie kümmerte sich um ihre Geschwister und führte den Haushalt. Kaum hatte sie ihr 16. Lebensjahr vollendet, musste sie Geld verdienen: In der Technischen Universität machte sie Büros sauber und trug schwere Akten. Zu Hause versorgte sie weiterhin ihre jüngeren Geschwister. Als sie volljährig war, arbeitete sie in der Lágymányoser Tabakfabrik in Promontor/Budafok. Damals arbeiteten dort viele Budaörser Mädchen und Frauen, auch ihre ältere Schwester Susanne.

Meine Mutter hat bis zur Rente 30 Jahre lang bei der Arbeit nicht gefehlt, es sei denn, sie hatte Urlaub.

Für die Hesz-Familienmitglieder – wie für die Schwestern überhaupt – war Fleiß und außerordentliche Sparsamkeit charakteristisch. Obwohl sie sich um viele

Az 1910-ben készült fotón édesanyám a nagymamája ölében ül. Mellettük a nagynénje

Meine Mutter sitzt auf dem Schoß ihrer Großmutter, 1910. Neben ihr ihre Tante

Édesanyám 1931-ben,
még budaörsi népviseletben

Meine Mutter in Budaörser Tracht,
1931

A Komárom utcai ház

Das Haus in der Komáromi Straße

Édesapám – Kiss József –
1931-ben

Mein Vater Josef Kiss, 1931

Hesz János kárpatos,
aki családnevét Hernádira
magyarázott

Johann Hesz, Polsterer,
der seinen Nachnamen auf
Hernádi magyarierte

A Hesz család – gyermekkel és unokáikkal.
Középen áll az édesanyám

Die Familie Hesz mit den Kindern und Enkelkindern.
In der Mitte meine Mutter

Kiss Ilona (vagyis én)
17 éves koromban
Ilona Kiss, ich mit 17 Jahren

Kiss Mária – húgom – 15 évesen.
Később Szredár Antalhoz ment
feleségül

Maria Kiss, meine jüngere
Schwester, mit 15 Jahren. Sie
heiratete Anton Szredár

nagypapám építette. Sajnos, az új tulajdonosok egy átalakítás alkalmával eltüntették. A másik ház a Komáromi utcában állt. Az volt a kisebbik, de 800 négyzetméteres telek tartozott hozzá, ami átnyúlt a szomszéd utcába. Az idősebbek közül talán még emlékeznek arra a házra, mert akkor még csak az állt az utcában. Körülötte szántóföld, kukoricás terület volt, amerre csak a szem ellátott. Innen indultak 1946-ban kis batyujukkal Németországba, minden vagyonukat hátrahagyva. Karlsruheba, Ulmba, Leonbergbe, Studenzbe szórták szét a családot.

Mi itthon maradtunk, mert édesapám magyarnak valotta magát, és hitelesített igazolással rendelkezett arról, hogy nem volt tagja sem a nyilaskeresztes pártnak, sem a Volksbundnak. Az igazolványoknak köszönhetően szüleim mentesültek a kitelepítés alól (mellékelve).

Apai nagyapám – Kiss János – vártesacsai, nagyanyám – Fischer Konstancia – budaörsi születésű volt, mindketten az Ótemetőben nyugszanak. Dolgos életükben földművelésből, gyümölcs termesztésből igen-igen szerényen tartották el négy gyermeküket.

Édesapám, Kiss József volt a legidősebb, 1904. március 11-én született Budaörsön. Ő péknak tanult, testvére, János kőműves lett. Húga – Mária – Deininger Jánoshoz ment feleségül. A legkisebb fiú – Ferenc – lezármazottai ma is Budaörsön élnek.

Sokszor emlékszem vissza a gyermekkoromra, amikor esténként az utca gyerekeivel együtt vártuk apu hazajövetelét, mert olyankor nekik is jutott az ajándékba hozott ropogós kifilből.

Apám gyorskezű, szorgalmas emberként kerest volt a szakmájában, több budaörsi pékségbe is hívták dolgozni. A Bartus-pékségben is évekig dolgozott.

1951. június 10-én, 47 éves korában, autóbaleset következtében meghalt. Édesapánk korai halála után vált csak igazán nehézzé az életünk. Édesanyám magára maradt, távol kitelepített szeretteitől, egy szál magában, fiatal özvegyként, két kiskorú gyermekkel, velem és Mici (Mária) húgommal. Csak egymásra számíthattunk.

Én 15 évesen elmentem mechanikai műszerésznek a Gamma Művekhez, majd 1953-ban műszerész szakmunkás bizonyítványt szereztem, jó eredménnyel. Két év múlva kiemeltek, és kiváló eredménnyel minőségi ellenőri oklevelet kaptam. Azt követően 38 évig a Gamma-ban dolgoztam, mint minőségi ellenőr. Munkám mellett éveken át a Hungexpo kőbányai vásárvárosban – a nyári és az őszi nemzetközi ipari vásáron és szakkiállításon – informátorként dolgoztam. Munkám során sok új ismerethez jutottam, miközben külföldi kiállítókkal ismerkedtem meg.

Szamos nehéz és küzdelmes év után a Gellért Szálló zenés összejövetelén megismerkedtem leendő férjemmel, Cseri János főhadnaggyal, aki pár hónap ismeretéig után megkérte a kezemet. Boldogan mondta meg a művelt, határozott, jó kiállású, egzisztenciával

Kinder kümmern mussten, hatten sie doch zwei Häuser. Das eine stand in der Baross Straße neben der früheren Kindtner-Bäckerei. An der Hauswand waren der Name „Andreas Hess“ und das Baudatum zu sehen. Als die neuen Eigentümer einen Umbau durchführten, verschwanden diese Daten. Das andere, kleinere Haus befand sich in der Komáromi Straße. Dazu gehörte ein 800 Quadratmeter großes Grundstück, das sich bis zur Nachbarstraße erstreckte. Die Älteren können sich vielleicht noch an dieses Haus erinnern, denn es war das erste in der Straße. Rund um das Haus waren Äcker und Maisfelder so weit das Auge reichte. Dieses Haus musste die Familie 1946 verlassen und ihr gesamtes Vermögen zurücklassend, nach Deutschland gehen. Dort wurden sie in Karlsruhe, Ulm, Leonberg und Studenz verstreut.

Wir durften zu Hause bleiben, denn mein Vater bekanntete sich als Ungar und verfügte über eine beglaubigte Bestätigung, dass er weder Mitglied der Pfeilkreuzlerpartei noch des Volksbunds war. Dank dieser Dokumente wurden meine Eltern nicht vertrieben. (siehe Anhang)

Mein Großvater väterlicherseits, Johann Kiss stammte aus Atscha/Vértesacsfa, meine Großmutter, Constanze Fischer, aus Budaörs. Beide sind auf dem Alten Friedhof begraben. Sie beschäftigten sich mit Ackerbau und Obstbau, ihre Kinder haben sie in sehr bescheidenen Verhältnissen erzogen.

Mein Vater Josef Kiss war das Älteste von ihnen, er wurde am 11. März 1904 in Budaörs geboren. Er lernte Bäcker, sein Bruder Maurer. Seine jüngere Schwester Maria heiratete Johann Deigner. Die Nachkommen des jüngsten Sohns, Franz, leben heute in Budaörs.

Ich kann mich noch an meine Kindheit erinnern, als wir mit den Kindern der Straße abends auf meinen Vater warteten, denn wir bekamen immer knusprige Kipferl von ihm zum Naschen.

Mein Vater war in seinem Fach gewandt und fleißig, deshalb war er sehr gefragt, in mehreren Bäckereien in Budaörs wurde ihm Arbeit angeboten. In der Bartus-Bäckerei arbeitete er z.B. jahrelang. Am 10. Juli 1951 verunglückte er im Alter von 47 Jahren tödlich bei einem Autounfall. Nach dem frühen Tod unseres Vaters wurde nun das Leben schwer. Meine Mutter blieb mit zwei minderjährigen Kindern, mir und meiner jüngeren Schwester Mici (Maria) allein. Wir hatten nur uns.

Mit 15 Jahren begann ich bei den Gamma Werken als Mechanikerin zu arbeiten, und 1953 erwarb ich mit gutem Ergebnis ein Mechanikerzeugnis. Nach zwei Jahren erwarb ich mit ausgezeichnetem Ergebnis ein Diplom für Qualitätsprüfer. Danach arbeitete ich 38 Jahre lang als Qualitätskontrolleurin. Außerdem arbeitete ich jahrelang bei Hungexpo – der „Messestadt“ – in der Information. Ich lernte viel Neues u.a. lernte ich auch viele ausländische Aussteller kennen.

A Burgenlandból származó Csery család. Férjem nagyszülei és gyermekei. A kisfiú a férjem édesapja
Die Familie Csery aus dem Burgenland. Großeltern und Kinder. Der kleine Junge ist der Vater meines Mannes

FÉJFÁSÍTÁSI RENDSZERBEN.
GUDAMÓ KISZ. JÁRÁS
BUDAPEST KÖZSEE

I G A Z O L Á S .

szemmel igazoljuk, hogy Kiss József nevű, 1904 március 11-én
született férjem, Nagykiő Kiss Lajosnak.

A rendszerezőnkére által kihangszeresítés párta és voltaképzési listájának
nem szerepel.

Budapest, 1940. június 10. 22-én.

Kiss József

BUDAPEST
KÖZSEE
ORT PÁRÁGOSOK

Igazolás a „pártonkívüliségről” – 1945

Bestätigung, dass er keiner Partei angehörte – 1945

M a s o l a t .

Áttelépői Mentesítési Bázis-ság.

I g a z o l v á n y .

Kiss József Szabadság utca 41. sz. előtti lakásán és családjá a Mentesítési
Bázis-ság megállapítása szerint a kitelepítés alól származással mentesített.

Budapest, 1947. jan. 25.

A másolat hitelesül P.H.

Budapest, 1947 aug. 12.

Olvashetetlen díjról
bízott saját el

József Kiss

BUDAPEST
KÖZSEE
ORT PÁRÁGOSOK

A kitelepítés alól mentesítés – 1947

Enthebung von der Aussiedlung – 1947

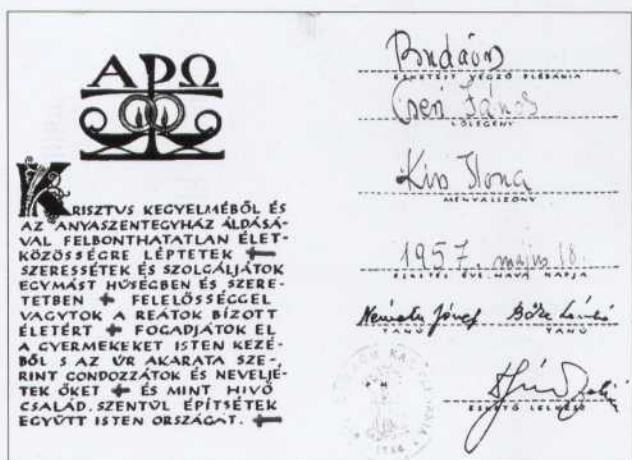
rendelkező fiatalemlébenek. Templomi esküvőnkön Budaörsön, dr. Sík Zoltán atya esketett bennünket.

Férjem œsei, a Cseryk – régen így írták – Burgenlandból származtak. Hajnalka lányunk 1958-ban, István fiunk 1960-ban született. Hajnalka egy bankban dolgozik, humánpolitikai szakemberként. Két gyermekem: Varga Dániel és Enikő. István érsebész adjunktus. Többen felismerni vélhetik, mivel éveken át – Török főorvos idején – a XII. kerületből járt ki Budaörsre ügyeletet tartani a Kossuth Lajos utcai rendelőbe. 15 éve már ő is Budaörsön él a családjával. Gyermekei: István és Andrea.

Férjem őrnagy rangig jutott. Munkahelyén gyakran tolmacsolt, mert a magyarban kívül még három nyelven beszélt. Sajnos 57 éves korában, szívinfarktusban meghalt, nagy úrt hagyva maga után.

Gyermekeinket igyekeztünk úgy nevelni, hogy tisztességes emberként mindig megállják a helyüket az életben, és próbálják meg unokáinknak is átörökíteni azt az erkölcsi értékrendet, amely a hívő, dolgos svábokat mindig is jellemzte, és megtanította őket a legnehezebb időszakot is átvészelní. Képessé kell válnunk a múlttal megbékélve, de nem feledve élni és elfogadni a megbékélésre nyújtott kezet, mert „...ha ökölbő szorítod a kezed, semmit sem tudnak a markodba nyomni, de te sem tudsz semmit megfogni...“ (Alex Haley: Gyökerek).

A kitelepítést követő években a távolba szakadt rokonokkal még sokáig nem volt lehetőség személyes kapcsolattartásra, csak levelezés útján. Előfordult, hogy a szülők, testvérek, gyerekek csak évtizedek múlva találkozhattak személyesen. De szerencsére a ma élő generációknak már nem kell nélkülözniük a szeretetteikkel való kapcsolattartást, mert a technika fejlődése – a telefon, a számítógép segítségével – mindenki elérhetővé vált. Ezért tanultam meg – 70 évesen – internetezni az önkormányzat által szervezett tanfolyamon. Azóta napi kapcsolatot tartok gyermekimmel és unokáimmal, a személyes találkozáson túl. Egyéb közvetlen információáramlással kitágult számomra a világ. Egy – a korral haladó nagymamaként – erre bíztatok másokat. is.

Nach vielen harten Jahren lernte ich bei einer Party im Hotel Gellért meinen Mann, den Oberleutnant Johann Cseri kennen, der einige Monate später um mich warb. Glücklich habe ich dem gebildeten, entschlossenen, jungen, und schon über eine Existenz verfügenden Mann das Jawort gegeben. In der Budaörser Kirche wurden wir von Dr. Zoltán Sík getraut.

Die Vorfahren meines Mannes, die Csery – früher schrieb man den Namen so – stammten aus dem Burgenland. Unsere Tochter, Hajnalka wurde 1958, unser Sohn, Stefan, 1960 geboren. Hajnalka arbeitet in der humanpolitischen Abteilung einer Bank. Sie hat zwei Kinder, Daniel und Enikő Varga.

Stefan ist Gefäßchirurg. Vielen ist er bekannt, weil er jahrelang aus dem XII. Bezirk nach Budaörs kam als Notarzt. Das war zur Zeit von Dr. Török. Er lebt mit seiner Familie auch schon seit 15 Jahren in Budaörs. Seine Kinder heißen Stefan und Andrea.

Mein Mann erreichte den Rang eines Majors. An seinem Arbeitsplatz dolmetschte er oft, denn er sprach außer Ungarisch noch drei Sprachen. Leider starb er im Alter von 57 Jahren an Herzinfarkt.

Wir haben versucht unsere Kinder zu anständigen Menschen zu erziehen, sodass sie ihren Mann im Leben stehen können. Sie sollten auch unseren Enkelkindern die moralischen Auffassungen weitergeben, die für die gläubigen und fleißigen Schwaben immer charakteristisch waren, und lehrten sie auch grausame Zeiten überstehen zu können. Wir müssen fähig werden, uns mit der Vergangenheit zu versöhnen, sie aber nicht zu vergessen und die Hand zur Versöhnung anzunehmen, weil... „wenn du eine Faust machst, kann man nichts in deine hohle Hand geben, aber du kannst auch nichts greifen...“ (Alex Harley: Wurzeln)

Nach der Vertreibung hatten wir lange keine Möglichkeit die vertriebenen Verwandten aufzusuchen, wir haben den Kontakt durch Briefwechsel gehalten. Es ist vorgekommen, dass sich Eltern, Geschwister und Kinder erst nach Jahrzehnten treffen konnten. Den heutigen Generationen bietet die Entwicklung der Technik – Telefon, Computer alle Möglichkeiten um Kontakte zu halten. Alle sind erreichbar. So habe ich, eine 70-jährige Frau, mailen gelernt. Den Kurs organisierte die Selbstverwaltung. Seitdem bin ich täglich mit meinen Kindern und Enkelkindern in Verbindung. So hat sich eine neue Welt für mich eröffnet. Als Großmutter, die mit der Technik Schritt hält, kann ich das auch allen raten.

Házasságkötésünk emléklapja

Unser Trauschein

Férjessel, 1965 körül
Mein Mann und ich um 1965

Férjessel 1970-ben, egy balatoni nyaraláson
Mein Mann und ich am Plattensee im Sommer 1970

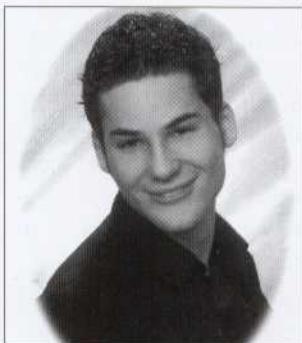
Lányom, Vargáné Cseri Hajnalka, 1985-ben, Franciaországban. Apósa külükviseleti megbízást kapott, ezért öt évig Párizsban élt a család.

Meine Tochter Frau Varga geb. Hajnalka Csery, im Jahre 1985 in Frankreich. Ihr Schwiegervater hat einen diplomatischen Auftrag erhalten, deshalb lebte die Familie fünf Jahre lang in Frankreich

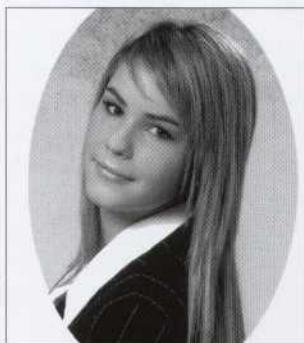

Családi együttlét, 2004 karácsonyán. A kép bal szélén állok, mellettelem István fiam Andrea lányával, jobb oldalon menyem, Annamária, előtte Hajnalka lányom

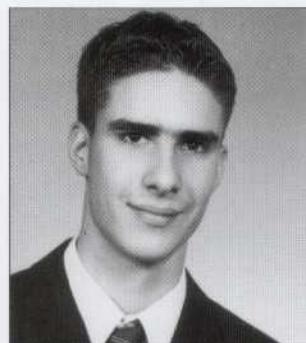
Weihnachten 2004, die Familie. Links am Rande ich, neben mir mein Sohn Stefan mit seiner Tochter Andrea, auf der rechten Seite meine Schwiegertochter Annamaria, vor ihr meine Tochter Hajnalka

Unokáim:
Cseri István, főiskolát végzett
Meine Enkelkinder:
Stefan Cseri, hat eine Hochschule absolviert

Cseri Andrea, 2006-ban érettségitte és az orvosi egyetemre jelentkezett
Andrea Cseri machte 2006 das Abitur und hat sich um einen Studienplatz an der Universität für Medizin beworben

Varga Dániel, 2006-ban idegenvezetői főiskolát végzett
Daniel Varga, 2006 absolvierte er die Hochschule für Fremdenverkehr

Férjem, Cseri János 57 éves korában, nem sokkal elhunyt előtt
Mein Mann Johann Csery im Alter von 57 Jahren kurz vor seinem Tod

Varga Enikő, főiskolás
Enikő Varga, ist Studentin an einer Hochschule

AZ IFJÚKOROMAT SOSEM FELEJTEM EL

MEINE JUGEND VERGESSE ICH NIE

Családi nevem írása az évszázadok folyamán gyakran változott attól függően, hogy az anyakönyvbe bejegyző pap hallás után hogyan értette. Valamikor belekerült az x is, pedig azt a németben nem használják.

Amikor Németországban találkoztam ilyen nevűekkel, rögtön kiderült, hogy az elődök kitelepített budaörserek. Egyszer utána számoltam, több mint tizenöt Daxhammer nevű család esett áldozatul a kitelepítésnek.

Édesapám szülei: Taxhammer Gáspár és Ganter Barbara, mindenketten budaörsi földművelő családból származtak. Nagyapám az első világháborúban, 1916 májusában hősi halált halt az olasz fronton. Nem láthatta már az utolsóként született Zsuzsi lányát. Nagymám egyedül nevelte fel hét árváját. Még emlékszem rá, mert 1938-ban hunyt el, amikor én 10 éves voltam. Az Ótemetőben nyugszik. Sírkövére a nagypapa nevét is odavésettük.

Édesanyám szülei: Szattelberger Jakab és Proch Rosália szintén földművelők voltak. Szattelberger nagyapám is megjárta az első világháborút. Tüdőlővést kapott, de túlélte. 1924-ben munkából igyekezett haza a Sasad dűlőben lévő szőlőből, amikor egy hideg eső elérte. Nagyon átfázott, a sérült tüdője miatt tüdőgyulladást kapott és hamarosan meghalt.

Szüleim: Daxhammer János és Szattelberger Mária 1927 januárjában kötötték házasságot. Még abban az évben megszülettem én, Mária húgom 1930-ben jött a világra. A Deák Ferenc utcai szülőházunkból hamarosan a Szent Vendel – ma Vasvári Pál – utcába költözünk, az öröklés folytán családi tulajdonban lévő, 1912-ben épült házba. Istálló, gazdasági épületek, tágas udvar tartozott a házhoz.

Édesapánk földműveléssel, szőlő- és baracktermeléssel foglalkozott. Jól értett hozzá. Amikor tehette, téli időszakban szaktanfolyamokra járt. Édesanyánk is segített a mezei munkákba. Mi, gyerekek is tettük, amit ránk lehetett bízni. Apánk nyáron különösen elfoglalt volt, mert ő volt Budaörsön a jeges. Gyakran engem is magával vitt. Kora reggel indultunk lovaskocsival a Vágóhídra, vagy a Fehérvári úti jeggyárho. Ott készítették ammóniából a műjeget. Láttam, ahogy a vízből kiemeltek a tömböket. Apa a rakományt dupla ponytával körbetekerte. 7 órára már meg is érkeztünk az első meg-

Die Schreibweise meines Familiennamens änderte sich in den Jahrhunderten abhängig davon, wie ihn der Pfarrer gehört hat.

Irgendwann kam der Buchstabe „x“ auch rein. Als ich in Deutschland Leute mit diesem Namen traf, stellte sich gleich heraus, dass ihre Vorfahren vertriebene Budaörser waren. Einmal zählte ich nach, wieviel Familien mit dem Namen Daxhammer der Vertreibung zum Opfer fielen. Es waren mehr als fünfzehn Familien.

Die Eltern meines Vaters, Kaspar Taxhammer und Barbara Ganter, stammten beide aus Budaörser Bauernfamilien. Mein Großvater starb im Ersten Weltkrieg im Mai 1916 den Helden Tod an der italienischen Front. Er konnte seine letzte Tochter Susanne nicht mehr sehen. Meine Großmutter erzog die sieben Kinder allein. Ich kann mich noch an meine Großmutter erinnern, denn sie starb 1938, als ich zehn Jahre alt war. Sie ist auf dem Alten Friedhof begraben. In den Grabstein ließen wir auch den Namen des Großvaters meißeln.

Die Eltern meiner Mutter, Jakob Szattelberger und Rosalia Proch, waren auch Landwirte. Mein Großvater Szattelberger nahm am Ersten Weltkrieg teil. Er hat einen Schuss in die Lunge bekommen, aber er überlebte es. 1924 kam er von der Arbeit vom Weinberg im Sasad (dűlő), als er nass wurde. Er erkältete sich, bekam wegen seiner verletzten Lunge Lungenentzündung und starb in kurzer Zeit.

Meine Eltern Johann Daxhammer und Maria Szattelberger heirateten im Januar 1927. Noch in diesem Jahr wurde ich geboren, meine Schwester kam 1930 zur Welt. Von dem Elternhaus in der Deák Straße zogen wir bald ins Haus in der St. Wendel – heute Vasvári Pál Straße um. Dieses Haus wurde 1912 gebaut, und wir erbten es. Ein Stall, ein Wirtschaftsgebäude und ein großer Hof gehörten zum Haus.

Unser Großvater beschäftigte sich mit Ackerbau, und Wein- und Pfirsichbau. Er verstand gut diese Arbeit. Wenn er Zeit hatte, besuchte er im Winter Fachkurse. Unsere Mutter half auch bei der Feldarbeit. Wir Kinder erledigten die Aufgaben, die man uns gab. Unser Vater war besonders im Sommer beschäftigt, weil er in Budaörs der „Eismann“ war. Oft nahm er auch mich mit und wir fuhren früh morgens mit dem Pferdewagen zum Schlachthof/Vágóhíd oder in den Eisbetrieb in der Fehérvári Straße. Dort wurde

Nagymamám hét árva gyermekével, 1916-ban
Meine Großmutter mit ihren sieben verwaisten Kindern 1916

Nagyapám, Taxhammer Gáspár
Mein Großvater Kaspar Taxhammer

A Proch család a XIX. század végén. Bal oldalt anyai nagyszüleim
Die Familie Proch am Ende des 19. Jahrhunderts. Links meine Großeltern
mütterlicherseits

Nagyanyám, Ganter Barbara
Meine Großmutter Barbara Ganter

Szüleim, Szattelberger nagymama, húgom
és én, 1931-ben
Meine Eltern, die Großmutter Szattelberger,
meine Schwester und ich 1931

rendelőnköz, a repülőtér szállodájához. A következő megálló a „Wéber” kocsma volt, majd sorba, ahogy útba esett elláttuk a többi kocsmát és a henteseket. A nyári melegekben naponta, vasárnap kétszer is fordult, igény szerint, rendelésre.

Óvodába nem szerettem járni, egyszer meg is szöktettem. Rossz emlékeim vannak egy oltásról, amit talán différia ellen kaptunk és nagyon fájt. Az általános iskolában I–IV. osztályig szeretett tanítóm, Csermely Géza oktatott. A Wéber-féle polgári iskolában Lueff Erzsébet volt az osztályfőnökünk. 16 fiú járt egy osztályba és ebből később négyen Budapest ostrománál vesztették életüket.

Mint minden budaörsi gyerek, én is sokat futottam a labda után. A bőrlabdáért 4 pengőt kértek, a zsebpénzem meg csak 4 fillér volt, így legtöbbször csak rongy-labdat rúgtam. Azt általában magunk készítettük rossz zokniból, harisnyából. Kitömtük jó keményre, madzagokkal körbetekertük, kész volt a foci. Játszottuk a „diener” nevű labdajátékot is, amelyben egy gyerek bottal jó messzire ütötte a labdát, a másiknak el kellett kapnia. A háborúval véget is ért a felhőtlen gyermekkor.

Engem a nemzetőrséghez hívtak be, szerencsére, mert különben lehet, hogy az SS vitt volna el. Nem kaptunk katonai egyenruhát, csak sapkát. 24 órában párosával őriztük a vasutat a budaörsi pályaudvarnál. Leventepuskánkkal még egy verebet sem tudtunk volna lelőni. Az oroszok már nagyon közel voltak. Utolsó nap a Csiki-dűlöbe vezető út hídjához küldtek őrködni Falusi (Feldhoffer) Józsival. A németek még a faluban voltak, az oroszok Torbágynál közeledve aknavetőkkel lőttek.

Az utolsó háznál, a Luncz-féle kocsmánál Józsival úgy gondoltuk, hogy jobban tesszük, ha nem megyünk tovább. Visszafordultunk és amilyen gyorsan csak tudtunk, hazaszaladtunk. A háborúban Csillag nevű lovunkat elvitték a németek. Így amikor a kitelepítésre került a sor, holminkat jó ismerősünk, Mucsi Lajos vitte ki a vonathoz. A negyedik szerelvény Mergentheimbe vitt bennünket. Onnan teherautóval utaztunk tovább Creglingenbe. A település egy völgyben feküdt, ködben, februári szürkeségben. Itt még meghalni sem szeretnék, kesergett édesapám. Nem is sejtette, hogy ő lesz az első a kitelepítettek közül, aki életét veszti.

Én egy kicsit kalandnak fogtam fel a velünk történeteket, de láttam szüleim őszinte bánatát. Folyamatosan abban reménykedtek, hogy hazamehetünk. Flüchtlingek – menekültek, így hívtak bennünket a kintiek. A parasztgazdák a munkabíró fiatal férfiakat szívesen látták, de hát a többieket is be kellett fogadniuk. A családok általában együtt maradhattak.

Jól emlékszem arra, hogy az első napokban állandóan éhség kínzott. Aztán kezdtünk berendezkedni. Rendbe hoztuk a szálláshelyünket. Lett kályhánk, már tudtunk főzni!

das Kunsteis aus Ammonia hergestellt. Ich sah, wie die Eisblöcke aus dem Wasser gehoben wurden. Mein Vater packte die Ladung in doppelten Planen ein. Um 7 Uhr waren wir schon bei unserem ersten Besteller am Hotel des Flugplatzes. Die nächste „Station“ war die Weber-Gastwirtschaft und unterwegs versorgten wir die Gasthäuser und Metzgereien. Der Nachfrage entsprechend machte mein Vater an heißen Sommertagen täglich eine Runde, sonntags oft zwei Runden.

Ich besuchte nicht gern den Kindergarten. Einmal bin ich sogar weggelaufen. Ich hatte schlechte Erinnerungen an eine Impfung, die wir gegen Diphtherie bekamen, es tat sehr weh. In der Grundschule unterrichtete mich von der 1. bis 4. Klasse Géza Csermely, ich mochte ihn sehr. In der Weber-Bürgerschule war Elisabeth Lueff unsere Klassenlehrerin. Sechzehn Jungen besuchten eine Klasse, und vier von ihnen kamen später bei den Kämpfen bei Budapest ums Leben.

Wie alle Budaöser Kinder, rannte ich auch viel nach dem Ball. Der Lederball kostete vier Pengő, mein Taschengeld waren nur vier Fillér, so konnte ich nur mit einem Stoffball spielen. Ihn „bastelten“ wir oft selbst aus schlechten Socken oder Strumpfhosen. Sie wurden hart ausgestopft, mit Bindfaden gewickelt, so war der „Fußball“ fertig. Wir spielten auch das Ballspiel „diener“, in dem ein Kind mit einem Stock den Ball weit wegstoßen musste. Das andere Kind musste nach dem Ball greifen.

Die sorglose Kindheit endete mit dem Krieg.

Zum Glück wurde ich zur Nationalgarde einberufen, und so kam ich nicht zur SS. Wir bekamen keine Soldatenuniform, nur eine Mütze. Tag und Nacht bewachten wir paarweise die Züge am Budaöser Bahnhof. Mit unserem Leventegewehr hätten wir aber nicht einmal einen Spatzen abschießen können. Die Russen waren schon in der Nähe. Am letzten Tag wurden ich und Josef Falusi (Feldhoffer) zur Brücke geschickt, über die man den Csik (dűlő) erreichen konnte, um Wache zu stehen.

Die Deutschen waren noch im Dorf, die Russen näherten sich von der Richtung Kleinturwall/Torbágynál und schossen mit Granatwerfern.

Beim letzten Haus, beim Luncz-Wirt, dachten wir, nicht weiterzugehen. Wir kehrten um, und so schnell, wie wir konnten, liefen wir nach Hause.

Im Krieg nahmen die Deutschen unser Pferd Csillag (Stern) mit. Bei der Vertreibung brachte Lajos Mucsi unsere Sachen zum Zug. Der vierte Zug fuhr mit uns nach Mergentheim. Von dort aus fuhren wir mit einem Lastkraftwagen nach Creglingen. Die Siedlung lag in einem Tal, im Nebel, im Grau. Es war Februar. Hier möchte ich nicht sterben, meinte mein Vater. Leider war er doch der Erste unter den Vertriebenen, der starb.

Ich fasste die Geschehnisse als Abenteuer auf, doch ich sah den aufrichtigen Kummer meiner Eltern. Sie

Édesapámmal, a Sasad-dűlői barackosban

Mit meinem Vater im Pfirsichgarten in Sasad (dűlő)

Ilyen szép fürök teremtek a Frank-tanya melletti szőlőben

So schöne Weintrauben wuchsen im Weingarten neben dem Frank-Gehöft

Schmidt Mária – később a feleségem – és barátnői a József Attila utcai kútánál

Maria Schmidt, meine spätere Frau, und ihre Freundinnen am Brunnen in der heutigen Attila József Straße

Apai ági családfám a budaörsi anyakönyvek alapján Mein Stammbaum väterlicherseits anhand der Budaörser Matrikeln

Johann Georg Toschammer ♂ Margarete ?
(

Michael Taxhammer ♂ Anna Maria Sauter
(

Andreas Taxhammer ♂ Maria Lips
(*1780–

?

Caspar Taxhammer ♂ Eva Schilling
(*1831–

Lukas Ganter ♂ Judith ?
(*1745–

Johann Georg Ganter ♂ Ursula Vogl
(*1775–

Johann Ganter ♂ Barbara Riedlin
(*1745–

Mathias Ganter ♂ Maria Herzog
(*1811–

Mathias Ganter ♂ Barbara Szauter
(*1836–

Caspar Taxhammer ♂ Barbara Ganter
(*1876– 1900 (*1879–

Johann Daxhammer
(* Budaörs, 1903 – † Creglingen, 1946)

Két hónap múlva, áprilisban édesapám rosszul lett. Erős fájdalmakra panaszkodott. Kórházba került ugyan, mégis két hét múlva meghalt. Sírját már felszámolták a creglingeni temetőben.

Én nap mint nap a kora hajnali vonattal Würzburgba jártam dolgozni a többi, hasonló korú fiúval, kőműves munkára. A városban nem volt egy ép ház sem. Az amerikaiak a háború utolsó napjaiban foszfor-bombákkal még jól megszórták. Így először a romok eltakarításához láttunk. Hallottam, hogy át lehet menni Franciaországra, ott jobb a kereset és van ennivaló. Jelentkeztem hát és egy határmenti nagybirtokra kerültem, Bázelből 12 km-re. Beszéltek ott is németül. Három évet töltöttem le, mint mezőgazdasági cseléd. Húgom ezalatt varrni tanult Mergentheimben, és egy varrodában kapott munkát. Később Stuttgartban megismerkedett egy magyar származású fiúval és összeházasodtak.

A franciaországi évek után Stuttgartban laktam albérletben, és a Bosch gyárórásban kaptam munkát mint betanított gépkezelő. Abban a 13 ezer embert foglalkoztatott gyárban sok budaörsi dolgozott. Elektromos berendezéseket autókhöz, háztartási gépeket és sok más gyártottunk.

A kitelepítettek között volt a Schmidt család. Lányukat, Máriát Budaörsön még nem ismertem. 1956-ban összeházasodtunk. Rokonaink javaslatára Rudersbergben vettünk építési telket és állami kölcsönnel felépítettük a családi házunkat. Ma is ott lakom. 1958-ban megszületett a fiunk, Günther. 1990-ben megözvegyült.

1991-től, ami óta nyugdíjas vagyok, gyakrabban jövök Budaörsre. 1997-ben vettetem egy kis házat itt, ahol a nyári hónapokat töltöm. Jó elmenne a barátokhoz, találkozni a régi ismerősökkel hosszú évek után. Az idén volt 60 éve, hogy kigördült velünk a vonat a budaörsi állomásról...

Szeretek felmenni a Köhegyre, a Kálvária-dombra. Hogy karbantartsam magam, jó idő esetén átgyalogolok Budakeszire. De hazafelé már busszal jövök.

hofften immer darauf, dass wir zurück kehren dürfen. Wir wurden in Deutschland Flüchtlinge genannt. Die Bauern freuten sich über die fleißigen jungen Männer, aber die anderen Leute mussten auch aufgenommen werden. Die Familien durften meistens zusammenbleiben.

Ich kann mich noch daran erinnern, dass wir in den ersten Tagen unter Hunger litten. Dann begannen wir uns einzurichten, und machten unsere Unterkunft sauber. Wir bekamen einen Ofen, darauf konnten wir kochen. Nach zwei Monaten fühlte sich mein Vater unwohl, er hatte starke Schmerzen. Obwohl er gleich ins Krankenhaus eingeliefert wurde, starb er nach zwei Wochen. Sein Grab war im Friedhof in Creglingen, heute ist es nicht mehr zu finden.

Ich fuhr jeden Tag morgens früh mit dem Zug nach Würzburg, um dort zu arbeiten. Mit anderen, im gleichen Alter arbeitete ich als Maurer. In der Stadt war kein einziges ganzes Haus, denn die Amerikaner bombardierten in den letzten Tagen des Krieges mit Phosphorbomben. So begannen wir mit dem Wegräumen der Trümmer.

Ich erfuhr, dass man nach Frankreich gehen kann, dort gab es ein höheres Gehalt und auch etwas zu essen. Ich meldete mich und kam zu einem Großgrundbesitz in der Nähe der Grenze, 12 Kilometer von Basel entfernt. Man sprach dort auch Deutsch. Drei Jahre lang arbeitete ich als Knecht. Meine jüngere Schwester lernte Nähen in Mergentheim und bekam in einer Näherei Arbeit. Später lernte sie einen Mann ungarischer Abstammung kennen und heiratete ihn.

Nach den Jahren in Frankreich wohnte ich in Stuttgart in einer Mietwohnung und bekam bei Bosch Arbeit, als angelernter Maschinenmeister. Bosch beschäftigte 13 000 Menschen unter anderen viele Budaörs. Wir stellten elektrische Anlagen für Autos und Haushaltsgeräte her.

Unter den Vertriebenen war auch die Familie Schmidt. Ihre Tochter, Maria hatte ich in Budaörs nicht gekannt. 1956 heirateten wir. Auf Initiative unserer Verwandten haben wir ein Grundstück in Rudersberg gekauft und ein Haus mit staatlichem Kredit gebaut. Auch heute wohne ich dort. 1958 wurde unser Sohn Günther geboren. 1990 wurde ich Witwer.

Seit 1991, seitdem ich in Pension bin, komme ich öfters nach Budaörs. 1997 habe ich ein kleines Haus gekauft, hier verbringe ich den Sommer. Ich besuche gern meine Freunde und treffe die alten Bekannten. Dieses Jahr ist es 60 Jahre her, dass der erste Zug den Budaörs Bahnhof verließ...

Ich gehe gern auf den Steinberg, auf den Kalvarienberg. Um mich fit zu halten, mache ich bei schönem Wetter Spaziergänge nach Wudigeß/Budakeszi. Zurück fahre ich aber mit dem Bus.

Színielőadás az óvodában. Balról az alsó sorban a legelső a húgom. Jobbról a második leány később a feleségem lett

Theaterstück im Kindergarten. Links in der ersten Reihe die Erste ist meine Schwester. Rechts das zweite Mädchen wurde später meine Frau

1935/36. tanév II. b osztály, Csermely Géza tanító úrral.

Legfelül, balról az első vagyok

Schuljahr 1935/36, die Klasse 2b mit dem Lehrer Géza Csermely. Oben links der Erste bin ich

Budaörs főutcája, ahogyan az emlékeimben él

Hauptstraße von Budaörs in meiner Erinnerung

MINÉL ÖREGEBB, ANNÁL NYUGODTABB VAGYOK

JE ÄLTER ICH WERDE, DESTO RUHIGER BIN ICH

Ugy apai, mint anyai ágról is régi budaörsi családból származom. Apai nagyszüleim – Michelberger István és Róth Borbála – szőlővel foglalkoztak, szántóföldet műveltek. Kevesebb lett a jó föld, amikor megépítették a repülőteret.

A Michelberger család a Baross utcában lakott. Négy gyermekük közül Sebestyén volt a legidősebb, később ő lett az édesapám. Majd Katalin következett, aki Helly Konrádhoz ment feleségül. Gyakran játszottunk nála a nővéremmel. Mesélt nekünk a régi időkről, sokat tanultam tőle. A következő gyermek István, ő ifjú korában hunyt el. A legfiatalabb Erzsébet volt, aki Ganter János-hoz ment feleségül.

Anyai nagyszüleim – Frank István és Wenzl Mária – jómódú földművesek voltak. A templommal szemben álló emeletes Frank-házban laktak. Én már csak a nagymamámat ismertem. Nyolc gyermekük született, ennek ellenére nem küzdöttek anyagi gondokkal, mert volt földjük bőven. Cselédek, szolgák segítettek a kinti és a házimunkában is. Ne gondolja senki, hogy megalázó volt az alkalmazottak számára. A budaörsi gazdák megbecsülték, szinte családtagnak tekintették a szolgájukat, egy asztalnál ettek velük.

A Frank család gyermekei: Mátyás, Wenzl Terézzel kötött házasságot. János – ő hentesnek tanult, úgy emlékszem. Éva – Szattelberger Konrád vette feleségül. Ádám – ő nem házasodott meg. István – belőle pap lett. György és még egy fiú gyermekkorban meghaltak. A legfiatalabb, Mária 1876-ban született, ő lett az édesanyám.

Frank nagymamánál sokat tartózkodtunk gyermekkörunkban. Emlékszem, fel-le rohangáltunk az emeletre a lépcsőkön.

Szüleim 1896-ban kötöttek házasságot. Nyolc gyermekük született: Anna (1901) – Winkler Andrással kötött házasságot. Kitelepítették, Mergentheimben éltek. Mátyás (1903) – Herzog Brigittát vette feleségül. Gazdálkodtak. Mária (1905) – férje, Wéber János. A Stuttgart melletti Schmiedenben éltek a kitelepítés után. István (1910) – a névrokon Frank Máríát vette feleségül. Gazdálkodtak. Laudenbachban van a sírjuk. Sebestyén (1912) – fiatalon baleset érte. A HÉV-en utazott, sokan voltak és ő kizuhant a nyitott ajtón. Magdolna (1914) – férje Wéber József, őket az egykori NDK-ba telepítették, Plauenbe. Katalin (1916) – én vagyok. János (1918) – a

Ich stamme sowohl väterlicherseits als auch müllerlicherseits aus Budaörser Familien. Meine Großeltern väterlicherseits waren Stefan Michelberger und Barbara Roth. Beide beschäftigten sich mit Weinbau und auch mit Ackerbau. Als der Flugplatz gebaut wurde, sind gute Grundstücke verschwunden.

Die Familie Michelberger wohnte in der Baross Straße. Sebastian war der Älteste unter den vier Kindern, er war mein Vater. Ihm folgte Katharina, die den Konrad Helly heiratete. Oft spielte ich mit meiner älteren Schwester bei ihr. Sie hat uns viel von den alten Zeiten erzählt, ich lernte viel von ihr. Das nächste Kind war Stefan, er starb jung. Die Jüngste war Elisabeth, die Johann Ganter heiratete.

Meine Großeltern müllerlicherseits, Stefan Frank und Maria Wenzl, waren wohlhabende Landwirte. Sie wohnten gegenüber der Kirche in dem mehrstöckigen Frank-Haus. Ich kannte nur meine Großmutter. Meine Großeltern hatten acht Kinder, trotzdem lebten sie im Wohlstand, da sie genug Grundstücke hatten. Knechte und Mägde halfen sowohl bei der Arbeit auf den Feldern als auch bei der Hausarbeit. Niemand soll denken, dass es für die Dienstleute demütigend war. Die Budaörser Landwirte schätzten ihre Knechte, hielten sie für ein Familienmitglied und aben mit ihnen an einem Tisch.

Die Kinder der Familie Frank: Matthias heiratete Theresia Wenzl. Johann lernte Metzger – soweit ich mich erinnern kann. Éva heiratete Konrad Szattelberger. Adam schloss keine Ehe. Stefan wurde Pfarrer. Georg und noch ein Junge starben als Kinder. Die Jüngste war Maria, sie wurde 1876 geboren, sie war meine Mutter. Als Kind verbrachten wir die Zeit oft bei der Frank-Oma. Ich kann mich noch erinnern, dass wir die Treppen hoch und runter gelaufen sind.

Meine Eltern heirateten 1896. Sie hatten acht Kinder. Anna (1901) heiratete Andreas Winkler. Sie betrieben Landwirtschaft. Maria (1905), ihr Mann war Johann Weber. Nach der Vertreibung lebten sie bei Stuttgart in Schmieden. Stefan (1910) heiratete Maria Frank. Sie waren Namensvetter. Auch sie betrieben Landwirtschaft. Sie sind in Laudenbach begraben. Sebastian (1912) wurde Opfer eines Unfalls: er fuhr mit der Vorortbahn (HÉV), es waren sehr viele Menschen und er fiel aus der offenen Tür.

Nagyszüleim – Michelberger István és Róth Borbála – gyermekeikkel.

Nagyapámat (balról a második) úgy retusálták rá a képre, mert már elhunyt. Nagymamám 80 évet élt. Középen áll az édesapám

Meine Großeltern, Stefan Michelberger und Barbara Róth, mit ihren Kindern. Meinen Großvater (links der Zweite) retuschierte man auf das Foto, weil er schon gestorben war. Meine Großmutter lebte 80 Jahre lang. In der Mitte steht mein Vater

Anyai nagymamám – Frank Istvánné Wenzl Mária – Lourdes-ban

Meine Großmutter mütterlicherseits Maria Frank, geb. Wenzl in Lourdes

Unokatestvérem, Frank Mátyás és felesége, Frank Zsuzsanna esküvői képe, 1918 körül. Névrokonok voltak

Hochzeitsfoto meines Cousins Matthias Frank und seiner Frau Susanne Frank 1918. Sie waren Namensvetter

Nagybátyám, dr. Frank István paptársaival. Rimócon szolgált. Nyugdíjaként hazajött és a Kamaraerdőben misézett

Mein Onkel, Dr. Stefan Frank mit seinen Pfarrerkollegen. Er diente in Rimóc. Als Rentner kam er nach Hause und im Kammerwald/Kamaraerdő hielt er Gottesdienste

Bérmálási emlék, 1920-ból

Andenken zur Firmung aus dem Jahre 1920

második világháborúban harcolt, magyar katonaként. 1943-ban kaptuk az utolsó levelet tőle. Utána nem jött hír felőle, nem tudjuk, hol fedi sírhalom.

Édesapánk nagyon szigorúan, de következetesen nevelte bennünket. De az úgy volt jó, mert tudtuk, hogy mit lehet és mit kell csinálnunk. Jaj, de más világ volt az akkoriban! Imádkoztunk és dolgoztunk. Szüleinkek becsületes életre neveltek benünket. „Ami könnyen jön, az hamar tönkre is megy. Az a miénk, amiért megdolgozunk, amit megspórolunk.” – ezt hallottuk a szüleinktől. Édesapánk, amikor az egész napos munka után hazajött a szőlőből, akkor mi eléje szaladtunk, hogy köszöntsük. Ő sorra felemelt és a magasba tartott bennünket. Télen, amikor több szabad ideje adódott, kártyázott, társasjátékokozott velünk.

Rendelkeztünk saját földdel, de a szüleinkek bérleltek is szőlőt, barackost. Mi, gyerekek korán munkába álltunk. Egyre nehezebb tennivalókat bíztak ránk, úgy szoktattak a munkához. Magdi nővérem bátor lány volt. Úgy mászott a szederfára (eperfára), mint egy fiú. Megrázta a fát, mi meg szedtük a földről. A szüleinkek gondoskodtak arról, hogy minden gyermekük kapjon egy-egy ingatlant.

1938-ban kötöttem házasságot Feldhoffer Gergellyel. Jól ismerte egymást a két család, és jónak tartották a választásunkat. Férjem négy polgárit végzett Budapeston. 1939-ben megszületett Lipót fiunk, 1941-ben Gergely, de ő csak két hónapot élt. Olyan szép fiúcska volt! Egyik alkalommal már szoptatni kellett volna, de nem jelzett. Ma bölcsőhalának hívják az ilyen rejtélyes eseteket. 1942-ben Terike, 1944-ben Katika jött a világra.

Férjem a földeken dolgozott. Amikor tudtam, segítettem neki. Téli időszakban, amíg a gyerekeket elláttam, felolvastam a Szentek életéből, vagy regényekből. Sok könyvünk volt. Szépen éltünk, boldogok voltunk. Más családot is sújtott az 1945-öt követő időszak, de a miénket nagyon. Elvesztettük a házunkat, a présházat, a födeket, minden. Akkoriban nagyon sok partizán jött Budaörsre. Ők válogathattak kedvükre mások javaiban. A férjem egy nap borért ment a pincénkbe. Az új tulajdonos eléje állt és azt mondta: – Ide többet be nem mehet!

1946-ban sok rokonunkat kitelepítették, 1947-ben azt is, aki még megmaradt. Én akkor már egyedül voltam a gyerekkel. Az apósoméknál kaptunk menedéket. Az történt, hogy rövid időre befogadtunk egy családot a házunkba, segíteni akartunk rajtuk. „Hálából” az a férfi feljelentette a férjemet, két hamis tanút is kerített. Ráfogta, hogy szidta a rendszert, ami súlyos vádak számított akkoriban. Hamis vádak alapján, mint politikai elítéltet a Markó utcába vitték. Úgy tudtam addig, hogy oda a rablógyilkosokat zárják. Akinnek nem vittek a rokonai ennivalót a börtönbe, az éhenhalt. Én gyakran látogattam a férjemet. Vittem kenyeres, szalonát, szőlőt és rántást. Azért rántást, mert olyan hig leveseket kaptak, azt meg bele tudták keverni.

Nagyon jól emlékszem a dátumra: 1946 decemberében tüzték ki a tárgyalást. Az ikerkkel már várandós vol-

Magdalena (1914) ihr Mann Josef Weber. Sie wurden in die DDR nach Plauen vertrieben. Katharina (1916) bin ich. Johann (1918) kämpfte im Zweiten Weltkrieg als ungarischer Soldat. 1943 bekamen wir den letzten Brief von ihm, wir wissen nicht, wo er begraben ist.

Unser Vater hat uns streng, aber konsequent erzogen. Damals war die Welt anders! Unsere Eltern erzogen uns zum ehrlichen Leben. Wir beteten und arbeiteten. „Was leicht kommt, geht bald kaputt. Das ist unser, wofür wir arbeiten und sparen” – sagten uns die Eltern.

Als mein Vater vom Weingarten nach Hause kam, rannten wir hin, um ihn zu begrüßen. Er hielt uns der Reihe nach hoch.

Im Winter, als er mehr Zeit hatte, spielte er Karten oder ein Gesellschaftsspiel mit uns. Wir verfügten über eigene Gründer, aber meine Eltern pachteten auch Wein- und Pfirsichgärten. Wir Kinder arbeiteten schon ziemlich früh. Wir wurden mit immer schwereren Aufgaben betraut, so gewöhnten wir uns an die Arbeit. Meine ältere Schwester Magdi war ein mutiges Mädchen, sie kletterte auf dem Maulbeerbaum, wie ein Junge. Sie hat den Baum geschüttelt, wir sammelten die Früchte vom Boden auf. Unsere Eltern sorgten dafür, dass jedes Kind ein Haus bekommt.

1938 heiratete ich Gregor Feldhoffer. Beide Familien kannten einander und hielten unsere Wahl für gut. Mein Mann hat vier Klassen in der Bürgerschule in Budapest absolviert.

1939 wurde unser Sohn Leopold, 1941 dann Gregor geboren. Er lebte nur zwei Monate. Er war ein schönes Büblein! Ich hätte ihn schon stillen sollen, er meldete sich aber nicht und ist am Wiegentod gestorben. 1942 kamen Terike, 1944 Katika zur Welt.

Mein Mann arbeitete auf den Feldern. Wenn ich Zeit hatte, half ich ihm. Im Winter, wenn ich die Kinder versorgte, las er aus dem „Leben der Heiligen” oder aus Romanen vor. Wir hatten viele Bücher. Wir lebten schön und waren glücklich.

Nach 1945 verloren wir unser Haus, das Presshaus und die Felder, also alles. Damals kamen viele Partisanen nach Budapest, sie holten sich, was ihnen gefiel. Eines Tages ging mein Mann in unseren Weinkeller um Wein zu holen. Der neue Eigentümer stellte sich vor ihn und sagte: „Hier können Sie nicht mehr rein!”

1946 wurden viele von unseren Verwandten vertrieben, 1947 auch der Rest von ihnen. Leider war ich damals allein mit den Kindern. Wir fanden bei meinem Schwiegervater Obdach.

Wir beherbergten für kurze Zeit eine Familie, weil wir helfen wollten. „Zum Dank” zeigte der Mann meinen Mann bei der Polizei an, trieb auch zwei falsche Zeugen auf. Er klage meinen Mann an, dass er gegen das Regime geschimpft habe. Das galt damals als schwere Anklage. Wegen dieser falschen Anklage kam er als politischer

Feldhoffer Antal (*1820), férjem
dédapja ünneplő ruhában
Anton Feldhoffer (*1820), Urgroßvater
meines Mannes im Festkleid

Borkóstoló a Michelberger-pince előtt a Köhegyen
Weinprobe vor dem Michelberger-Keller auf dem Steinberg

Bátyám, Michelberger István és
felesége, Frank Mária három fiukkal.
Kitelepítették a családot,
leszármazottaik Laudenbachban élnek
Mein älterer Bruder Stefan
Michelberger und seine Frau Maria
Frank mit den drei Söhnen. Die Familie
wurde vertrieben. Die Nachkommen
leben in Laudenbach

Michelberger Sebestyén és Frank Mária családja, 1926 körül. Fent balról: Mátyás,
Anna, Mária, István. Lent balról: Magdolna, édesanyánk, János, édesapánk és Katalin
(én)

Die Familie von Sebastian Michelberger und Maria Frank 1926. Oben links: Matthias,
Anna, Maria, Stefan. Unten links: Magdalena unsere Mutter, Johann, unser Vater und
Katharina (ich)

tam. Megjelent a vádló, de a két hamis tanú közül már csak az egyik jött el, aki viszont a szüleim házát igényelte ki. A másik később disszidált, és egészen véletlenül megtudtuk, hogy a hátrahagyott holmijai között megtalálták a nyilas, a partizán és a kommunista párttagkönyvét.

Közben az utcabeliek, a szomszédaink nagyon szidták a feljelentőt. – Ilyet tenni egy rendes emberrel! Egy tiszteles családdal!

A tárgyalásra elővezették a férjemet. Ott állt sápadtan, soványan. A szorgalmat két keze láncjal összekötve... A bíró megkérdezte:

– Mondta az elhangzottakat?

– Nem mondtam – válaszolta a férjem.

– Már nem emlékszem – mondta halkan, szégyenkezve a feljelentő.

– De mondta! De mondta! – hajtogatta kiabálva a hamis tanú. Férjem a vágárt akár tíz évet is kaphatott volna. A bíró kihirdette az ítéletet:

– Tekintettel a családi állapotára, két évre ítélem.

Budaörsön akkoriban a közérdekű közleményeket a kisbíró hirdette ki. minden utcasarkon megállt, megverte a dobját. Azért mondta úgy: „a kisbíró kidobolta”. Majd az összegyűlt hallgatóságnak felolvasta a hírt. Ez is közhírré tételezett: „Feldhoffer Gergelyt két évre ítélte a bíróság, mert szidta a fennálló rendszert. Azonkívül büntetése még teljes vagyonelkobzás és a faluból való kitiltás.” A férjemet átszállították a szegedi Csillagbörönbe. Ott is gyakran meglátogattam.

Nehéz idők jöttek ránk, de a jó Isten erőt adott. Sokat segített Mária nővérem, amíg ki nem telepítették. A 70 éves édesapámmal napszámba jártam, hogy megéljünk valahogy. Addig édesanyám vigyázott a gyerekekre.

A mai fiatalok talán nem is tudják, hogy mi az a napszám. Akkoriban, ha egy gazdának sok munkája akadt – kapálás, kötözés, termény betakarítás –, akkor napszamosokat hívott. Reggeltől napnyugtig dolgoztak, este megkapták a bérüköt és bizakodtak, hogy másnap is lesz munka.

1947-ben megszülettek az ikreink, Marika és Józsi. Még zajlott a kitelepítés, bennünket is vinni akartak. Jöttek értünk a rendőrök, mert arra kötelezték őket. Valójában sajnáltak minket.

– Csomagoljanak – mondta. Én meg nyugodtan ültetem és szoptattam.

– Nem megyek innen sehol – mondta, és úgy is gondoltam. Már jött az igénylő, várta, hogy megkapja a házunk kulcsát. A néhány hónapos Józsi kám nagyon beteg lett. Spielenberg doktor kezelte:

– Én minden megtettem, amit lehetett, a többi magánmúlik – mondta. Én, mint anya, hogyan tettem volna meg minden, hogy életben maradjon a kisfiam. Egy megbízott orvos mentesítést adhatott azoknak, akiket egészségi állapotuk miatt nem lehetett kitelepíteni. Ő volt az, aki kimondta: – Ez a kisfiú nagyon beteg, nem szállítható.

Gefangene ins Gefängnis in der Markó Straße. Meines Wissens wurden dort die Raubmörder eingesperrt. Diejenigen Gefangenen, denen die Verwandten kein Essen brachten, verhungerten. Ich besuchte meinen Mann oft. Ich brachte ihm Brot, Speck, Weintraube und Einbrenne. Die Einbrenne konnte er in die dünnen Suppen einröhren. Ich kann mich an das Datum gut erinnern: im Dezember 1946 war die Verhandlung. Ich war schon mit den Zwillingen schwanger. Der Ankläger erschien, aber von den zwei falschen Zeugen kam nur der eine, der auf das Haus meiner Eltern Anspruch stellte. Der andere Zeuge dissidierte. Wir erfuhren zufällig, dass man in seiner Hinterlassenschaft das Pfeilkreuzler-, das Partisanen und das kommunistische Partmitgliedbuch gefunden hatte.

Die Nachbarn schimpften auf den Anzeiger: „Mit einem anständigen Menschen so was tun! Mit einer anständigen Familie!”

Mein Mann wurde zur Verhandlung vorgeführt. Er stand dort, war dünn und blass. Seine fleißigen zwei Hände waren gefesselt...

Der Richter fragte ihn:

– Haben Sie das in der Anklage enthalten gesagt?

– Nein – sagte mein Mann.

– Ich kann mich daran nicht mehr erinnern – sagte der Anzeiger leise und mit Schande.

– Doch er sagte das! Doch er sagte das! – schrie ständig der falsche Zeuge.

Mein Mann hätte für die Anklage sogar zehn Jahre bekommen können.

Der Richter verkündete das Urteil: „Auf Rücksicht des Familienstandes verurteile ich den Angeklagten auf zwei Jahre.“

Damals wurden die gemeinnützigen Mitteilungen von dem Kleinrichter verkündet. Er blieb an jeder Straßencke stehen und trommelte. Deshalb sagte man: „der Kleinrichter trommelte aus.“ Danach wurden die Mitteilungen an den Versammelten vorgelesen. Folgendes wurde auch bekannt gegeben:

„Gregor Feldhoffer wurde zu zwei Jahren verurteilt, denn er schimpfte auf das Regime. Außerdem wird sein Vermögen beschlagnahmt und er wird aus dem Dorf ausgewiesen.“

Mein Mann wurde nach Szegedin/Szeged ins Csillag Gefängnis transportiert. Dort besuchte ich ihn oft.

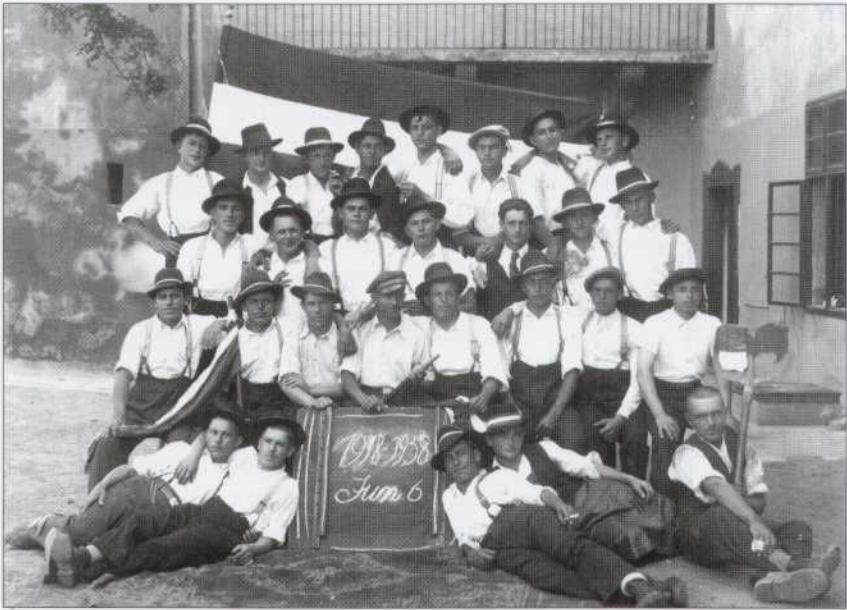
Auf uns kamen schwere Zeiten, aber Gott gab uns Kraft. Meine ältere Schwester Maria half uns viel, bis sie vertrieben wurde.

Zusammen mit meinem 70-jährigen Vater arbeiteten wir als Tagelöhner um uns zu erhalten. Meine Mutter passte auf die Kinder auf. Die heutige Generation weiß vielleicht gar nicht, was Tagelohn bedeutet. Wenn ein Landwirt viel Arbeit hatte, z.B. Hacken, Binden, Ernte einbringen – suchte er Tagelöhner. Sie arbeiteten vom Morgen bis zum Sonnenuntergang, sie bekamen ihren

1932-ben gyalog mentünk
barátnőimmel – Herzog Annával,
Winkler Katalinnal és Hesz Erzsébettel
– Máriaremetére

Ich ging mit meinen Freundinnen Anna Herzog, Katharina Winkler, und Elisabeth Hesz nach Maria Einsiedel

Regruták – besorozott fiatalok –, akik 1918-ban születtek. A felvétel 1938. június 6-án készült a Fiúiskolában. Bal oldalt legfelül János öcsém, aki odaveszett a háborúban
Rekruten, einberufene Jugendliche, die 1918 geboren wurden. Das Foto wurde am 6. Juni 1938 in der Knabenschule aufgenommen. Links oben mein jüngerer Bruder Johann, der im Krieg gestorben ist

Családunk 1943-ban. Gyermekünk:
Lipót és Teréz

Unsere Familie 1943. Die Kinder
Leopold und Therese

Itt már öt
gyermekünk volt:
Lipót, Teri, Kati,
Marika és Józsika
Hier hatten wir
schon fünf Kinder:
Leopold, Therese,
Kati, Marika und
Józsika

Gyermeinkkel
és szüleimmel,
1951-ben
Mit den Kindern
und Eltern 1951

Amikor a férjem két év után kiszabadult, a nulláról kezdtük. Először napszámba járt, majd földet bérlelt a Madárhegyen. Néhány év alatt a parlagföldből dúsán termő gyümölcsöst hozott létre. A környékbeliek csodálták a szép termést. Egy alkalommal a budaörsi tanács-tól kibérelt szőlőt kiírták eladásra. De az új tulajdonos nem művelte, májusban még nem volt megmetszve. Akkor visszabéreltük és folytattuk benne a munkát.

A férjem művésze volt a földnek, a gyümölcsfáknak. Kitűnő érzékkel értett a metszéshez, szemzéshez, oltáshoz. Ismerte a növények betegségeit, a permetezés legjobb idejét. De nem is kímélte magát, a napfelkelte már a földeken találta. Szakszerű munkája eredményeképpen hamarosan saját földet tudtunk venni. Gyümölcsöt, bort árultunk háznál.

Később két szövetkezetbe is bekényszerítették. 1951-ben a Sasadba, 1962-ben az Őszibarackba. Amikor az Őszibarack Szövetkezetet feloszlatták és Tárnokhoz csatolták, a tagság szétszélelt, mert oda nem tudtak átjárni. Így játszották ki a dolgozókat. Még 1972-ben is olyan rendelet volt hatályban, hogy egy gazdának csak 800 négyzetméter földje lehet. Arra hivatkozva a többi elvették, kiparcellázták és jó haszonnal eladták. Mi a maradékon gazdálkadtunk tovább. A férjem egy fillér nyugdíjat nem kapott.

Közben 1949-ben megszületett Zsuzsi, 1951-ben Magdi, 1953-ban János, 1955-ben Gergő és 1957-ben Anti. Felneveltük a gyerekeinket segélyek, családi pótlék nélkül. Sokat segítő édesapám öreg korára körül volt véve unokákkal. 1958-ban kísértük ki a temetőbe.

A rendszerváltozás után kaptunk egy igazolást, hogy férjemet ártatlanul ítélték el és jogtalanul tartották börtönben. Ezért kapok egy kevés életjáradékot, mert előtte még nyugdíj sem járt nekem. A régi öregek így mondták: – A rosszat a homokba kell írni, a jót márványba kell vésni. De az nekem nincsen. Különben úgy tennék én is.

Elsőáldozók közös ünnepi reggelije. Anti fiunk a belső sorban balról az ötödik

Das festliche Frühstück. Anton ist in der inneren Reihe von links der Fünfte

Lohn und hofften darauf, dass es am nächsten Tag auch Arbeit gibt.

1947 wurden unsere Zwillinge, Marika und Jozsika geboren. Die Vertreibung war noch im Gange, man wollte uns auch vertreiben. Die Polizei kam und wollte uns holen, eigentlich fühlten sie Mitleid mit uns.

– „Packen Sie alles zusammen! – sagten die Polizisten.

Ich saß ruhig und stille weiter.

– „Ich gehe nirgendwohin.“ – sagte ich und meinte es auch so. Der Antragsteller kam und wartete darauf, dass er den Schlüssel unseres Hauses bekäme.

Mein kleinerer Sohn Josef, der nur ein paar Monate alt war, wurde sehr krank. Dr. Spielberg behandelte ihn.

Ich habe für das Kind alles getan, alles Weitere liegt an Ihnen. Ich, als Mutter habe für meinen Sohn alles getan, dass er am Leben bleibt. Ein beauftragter Arzt konnte denjenigen eine Enthebung geben, deren gesundheitlicher Zustand schlecht war. Er hat folgendes gesagt: Dieser Junge ist sehr krank, er kann nicht transportiert werden.

Als mein Mann nach zwei Jahren frei kam, fingen wir alles bei Null an. Zuerst arbeitete er als Tagelöhner, dann pachtete er Felder auf dem Vogelberg/Madarhegy. Nach einigen Jahren machte er aus dem brachliegenden Boden einen blühenden Obstgarten. Die Menschen aus der Gegend bewunderten die schönen Früchte.

Einmal wurde der von uns gepachtete Weingarten im Gemeindehaus zum Verkauf ausgeschrieben, aber der neue Eigentümer hat ihn nicht bebaut, im Mai war noch nicht geschnitten. Wir haben ihn zurückgepachtet und setzten die Arbeit fort.

Mein Mann war Künstler des Bodens und der Obstbäume. Er war ausgezeichnet in der Beschneidung, und Pfropfung. Er hat die Krankheiten der Pflanzen gekannt und wusste genau, wann man spritzen musste. Er hat sich nicht geschont, er war schon beim Sonnenaufgang auf den Feldern. Dank seiner erfolgreichen fachmännischen Arbeit, konnten wir gleich eigenen Boden kaufen. Wir verkauften Obst und Wein zu Hause.

Später wurde mein Mann gezwungen in zwei Genossenschaften einzutreten: 1951 in die Sasad LPG, 1962 in die Őszibarack LPG. Als die Őszibarack-Genossenschaft aufgelöst wurde und der Tárnok-Genossenschaft angeschlossen wurde, traten die Mitglieder aus, weil sie nicht nach Tárnok fahren konnten. So überlistete man die Arbeiter.

Aufgrund einer Verordnung durfte ein Landwirt noch im Jahre 1972 nur 800 Quadratklafter Bodenbesitz haben. Den Rest (über 800 Quadratklafter) nahm man weg, parzelliert ihn und verkaufte ihn mit gutem Profit.

Wir betrieben auf dem übriggebliebenen Teil Landwirtschaft. Mein Mann bekam keine Rente.

1949 wurde Zsuzsi, 1951 Magdi, 1953 Johann, 1955 Gergő und 1957 Anti geboren. Wir erzogen unsere Kinder

ohne Sozialhilfe, ohne Kindergeld. Mein Vater, der uns viel half, war im Alter von vielen Enkelkindern umgeben. Wir begleiteten ihn 1958 auf den Friedhof.

Nach der Wende erhielten wir die Bestätigung, dass mein Mann unschuldig verurteilt wurde und er unrechtmäßig im Kerker war. Deshalb bekomme ich eine Altersrente, weil ich vorher keine Rente bekam. Die Alten sagen: „Das Schlechte muss in den Sand geschrieben werden, das Gute soll man in den Marmor hauen.“ Marmor habe ich keinen, sonst würde ich es so machen.

Ök valamennyien az én gyermekeim

Das sind meine Kinder

Közülük Kiss Lászlóné született Feldhoffer Katalin
2007. szeptember 30-án, életének 63. évében elhunyt.

Frau Katharina Kiss geborene Feldhoffer ist in ihrem 63. Lebensjahr am 30. September 2007 gestorben.

Unokák körében. Volt év, hogy három is született.
Jelenleg 22 unokám és 10 dédunokám van

Mit meinen Enkelkindern. Manches Jahr wurden auch drei geboren. Momentan habe ich 22 Enkelkinder und 10 Urenkelkinder

Legfiatalabb fiunk, Antal pap lett.
Budapesten szolgál.
1984-ben találkozott II. János Pál
páppal

Unser jüngster Sohn, Anton wurde
Priester. Jetzt dient
er in Budapest. 1984 traf er den Papst
Johannes Paulus II.

2006-ban, a 90. születésnapomon,
az unokáimmal

An meinem 90. Geburtstag mit meinen
Enkelkindern 2006

A DÉDUNOKÁMÉRT ÉRDEMES ÉLNI FÜR MEIN URENKELKIND LOHNT ES SICH ZU LEBEN

Már esztendeje, hogy Budára költöztem, de Budaörsre a mai napig is hazajövök. Itt él a lányom a családjával, az unokám és a kis dédunokám. Sokat jelentenek nekem a régi ismerősök, barátok, akikkel együtt gyerekeskedtünk.

Édesapám, Lueff Lajos (1890–1943). Szülei: Lueff Imre és Schwanauer Anna. A Lueff család akkor jelent meg Budaörsön, amikor a burgenlandi Fraknóváralján született Lueff Ferenc dédnagyapám elvette feleségül a nála 21 évvel fiatalabb Maár Zsófia budaörsi hajadont. A Lueff család a Budapesti úton lakott. Édesapám iskolázott tiszviselőként 20 éven keresztül a Budaörsi Takarékpénztár igazgatói posztját töltötte be.

Édesanyám – Frank Mária –, Frank József és Albecker Erzsébet gyermeke. Mondhatom, anyai ágon tősgyökeres budaörsi vagyok.

Szüleim sok földet örököltek. Jól emlékszem a Tétényi-fennsíkon lévő 1200 négyzetméteres barackosra, riziblikrokossal volt szegélyezve. De másfelé is voltak földjeink, amelyeknek a művelésére a szüleim napszámosokat fogadtak fel, vagy kiadták felesbe. A pincében hordószám állt a bor, pedig édesapám még vendégségen sem ivott.

Szüleim harmónikus házasságban éltek. 1920-ban megszületett Erzsébet, 1921-ben jöttem én a világra, 1925-ben pedig Emma húgunk. És másfél évre rá édesanyánk tüdőbajban meghalt.

Később édesapánk újraházasodott, de utánunk már nem született gyermeke.

Nővérem – Bözsi, ahogy a budaörsiek becézték – igen jóesző, szorgalmas tanuló volt. Tanárai javaslatára elvégezte a budaörsi polgári iskolát, utána a Szent Margit Gimnáziumot. Visszajött tanítani a polgáriba és a leányiskolába. Nagyon sokan emlékeznek még rá, a régi budaörsiek közül. Később Kiss Jenőhöz ment feleségül. Egyik fiuk Budaörsön, a másik Budapesten lakik, ő a Szent János Kórházban sebész. Emma húgom sajnálatosan korán hunyt el.

Budaörsön a második világháború előtt eredményesen működött egy német bankhálózat fiókjaként a Budaörsi Takarékpénztár. A gazdák a barack, a szőlő és a bor eladásából befolyt pénzüket betették a Templom téri bankba. A budaörsiek legendásan jól tudtak spórolni. Akinek azonban tervei voltak – földet akart vásárolni,

ich zog nach Buda aber bis heute besuche ich mein Heimatdorf Budaörs. Hier lebt meine Tochter mit ihrer Familie, meinem Enkelkind und meinem Urenkelkind. Die alten Bekannten und Freunde, mit denen ich meine Kindheit verbracht hatte, bedeuten mir viel.

Mein Vater war Lajos Lueff (1890–1943). Seine Eltern: Imre Lueff und Anna Schwanauer.

Die Familie Lueff erschien in Budaörs, als mein Urgroßvater aus Fraknóváralja (Forchtenstein) im Burgenland die Budaörsere Zsófia Maár, die 21 Jahre jünger war als er, geheiratet hatte.

Die Familie Lueff wohnte in der Budapester Straße. Mein Vater war als geschulter Beamter 20 Jahre lang der Direktor der Budaörs Sparkasse.

Meine Mutter, Maria Frank, war das Kind von Josef Frank und Elisabeth Albecker. Ich kann ruhig sagen, dass ich mütterlicherseits echter Budaörs Abstammung bin.

Meine Eltern erbten viele Grundstücke. Ich kann mich an den 1200 Quadratklaftern großen Pfirsichgarten auf der Tetinger Heide/Tétényi-fennsík erinnern. Er war mit Johannisbeersträuchern umgeben. Wir hatten auch anderswo Felder. Meine Eltern ließen von Tagelöhnnern die Felder bewirtschaften oder sie vermieten sie halbpacht. In unserem Keller hatten wir viele Fässer voll mit Wein.

Meine Eltern lebten in einer harmonischen Ehe. 1920 wurde Elisabeth, 1921 wurde ich, 1925 wurde unsere jüngere Schwester Emma geboren. Anderthalb Jahre später starb unsere Mutter an einer Lungenkrankheit. Mein Vater heiratete wieder, aber aus der Ehe wurde kein Kind mehr geboren.

Meine ältere Schwester, Bözsi wurde sie in Budaörs genannt, war klug und eine fleißige Schülerin. Auf Initiative ihrer LehrerInnen absolvierte sie die Budaörsere Bürgerschule und danach das Heilige Margarete-Gymnasium. Sie unterrichtete in der Bürger- und Mädchenschule. Viele alte Budaörsere erinnern sich noch an sie. Sie heiratete Jenő Kiss. Der eine Sohn wohnt in Budaörs, der andere in Budapest. Er ist Chirurg im Sankt Johann-Krankenhaus. Meine jüngere Schwester Emma starb früh.

Vor dem Zweiten Weltkrieg war die Budaörs Sparkasse die Filiale einer deutschen Bankgesellschaft. Ihre Tätigkeit war erfolgreich. Die Landwirte legten ihre Einnahmen vom Pfirsich- und Weinverkauf bei der Bank

Édesapám, Lueff Lajos
Mein Vater Lajos Lueff

Gyümölcsösünkben, a Tétényi-fennsíkon, 1942-ben

In unserem Obstgarten auf der Tetinger Heide/Tétényi-fennsík 1942

Egyházi ünnep Budaörsön
Kirchenfeier in Budaörs

Saját felvételem a reptérről 1938-ban készült, amikor Fockewolf német katonai gépek landoltak

Meine eigene Aufnahme von dem Flugplatz, 1938, als deutsche Fockewolf-Kriegsflugzeuge landeten

Budaörsiek mariazelli zarándokúton
Budaörser auf Pilgerfahrt nach Mariazell

Budaörsi barátnőim.
Balról: Gátszegi
(Ganzmann) Zsuzsi,
Mayer Anna, Lueff Mária
(én), Mayer Mária

Meine Freundinnen aus
Budaörs: von links Susanne
Gátszegi (Ganzmann),
Anna Mayer, Maria Lueff
(ich), Maria Mayer

Férjem, Höfler István
Mein Mann Stefan Höfler

vagy házépítésbe kezdett –, az nagyobb összeget vehetett fel ugyanott. Eleink megbízható partnerei voltak a takarékpénztárnak, pontosan fizették a törlesztést és a kamatokat. Ezt a jól működő intézményt vezette 1920-tól az édesapám.

1943-ban – amikor a német befolyás erősödött –, apámat behívta a központba. Közölték, hogy a német bank jogot formál a budaörsi fiókra. Aláírattak vele egy nyilatkozatot – nem volt más választása. Ezek után egy közel téren leült egy padra, és néhány percen belül szírohamot kapott. Mindössze 53 éves volt.

Én akkor már házasságban éltem Hamvas Istvánnal. Nevét Höflerről magyaráltotta. Férjem Ludovikás, hivatalos katonatiszt volt, hadnagyként harcolt a háborúban. Házasságkötésünk „hadi esküvő” volt – gyakori abban az időben – 1942-ben. Néhány napra hazaengedték, majd újból visszament a frontra. 1943-ben megszületett kislányunk, Adrienne. A férjem akkor is kapott néhány nap szabadságot. Aztán jó ideje nem érkezett felőle semmi hír. Budaörsön már az oroszok voltak, amikor egy rendőr hozott egy cédrulát a községházáról. Elmondása szerint a férjem tisztiszolgálja adta át. Az történt, hogy már felszabadult Buda, amikor fogásiga estek. A foglyokat Budaörsön keresztül hajtották és a kiskatonána megpróbált értesíteni.

Olyan időket éltünk akkor, hogy alig akadt család, aki ne várt volna hírt háborúban, fogásiban lévő szerettei fejől. Sokszor hónapot, sőt éveket kellett féltő szorongásban, bizonytalanságban várni, várni, miközben nem kaptak az otthoniak, sokszor csak halálhírt. Mégis, becsületbeli ügyek tartották a bajtársak a család értesítését.

Kibontottam az összehajtott cédrulát, ez állt rajta: „Hamvas hadnagy ma hősi halált halt.” Ez 1945. február 11-én történt. Megtudtam azt is, a későbbiekben sem tisztázódott körülmények között agyonlőtték. Talán azért vették ki a foglyok közül, mert tiszt volt? A miértre sokáig kerestem a magyarázatot.

A kitelepítéskor búcsút vettetem legkedvesebb barát-nőmtől, Mayer Annától. Édesapja, Mayer Lipót híres budaörsi zenész volt. A család a szomszédunkban lakott. Annával együtt jártunk óvodába, később iskolába. Sokáig még írni sem mertünk egymásnak. Aztán Angliába került, mint szolgálónő, és egy angol férfi feleségül vette.

Apám és a férjem elvesztését, a kitelepítés traumáját nehéz volt elviselni, feldolgozni. Később másodszor is férjhez mentem. Férjem – Ferenczy Béla – családja Erdélyből, Tusnádfürdőről jött.

Lányommal és családjával napi kapcsolatban vagyok. Két unokám és dédunokáim sokat jelentenek nekem. Rita unokám New Yorkban festőművész, Kristóf Budapesten építész.

A családfán eltűnődve látom, hogy Ausztriából, a burgenlandi Fraknóváraljáról, Tarjánból Budaörsre nyúló ágak milyen messzire, egész New Yorkig nyúlnak.

an. Die Budaörser konnten gut sparen. Wer größere Pläne hatte, ein Grundstück zu kaufen oder ein Haus zu bauen, konnte in dieser Bank höhere Summen aufnehmen. Sie waren zuverlässige Kunden für die Sparkasse, denn sie bezahlten pünktlich die Tilgungen und die Zinsen. Diese gut funktionierende Institution leitete mein Vater ab 1920.

1943 wurde der deutsche Einfluss stärker. Mein Vater wurde in die Zentrale gerufen und dort wurde ihm mitgeteilt, dass die deutsche Bank auf die Budaörser Filiale Anspruch erhebt. Eine Bestätigung wurde von meinem Vater unterschrieben, er hatte keine andere Wahl. Nach den Geschehenen setzte er sich auf eine Bank und bekam einen Herzinfarkt. Er war nur 53 Jahre alt.

Zu dieser Zeit war ich schon mit Stefan Hamvas verheiratet. Er hat seinen Namen von Höfler magyarisert. Mein Mann war Ludowik-Berufsoffizier, er kämpfte als Leutnant im Krieg. Unsere Trauung war 1942 eine sogenannte „militärische Hochzeit“. Solche gab es öfters in jener Zeit. Er durfte für einige Tage nach Hause, dann ging er an die Front zurück. 1943 wurde unsere Tochter Adrienne geboren. Dann bekam mein Mann auch einige Tage Urlaub. Lange Zeit erhielt ich keine Nachricht von ihm.

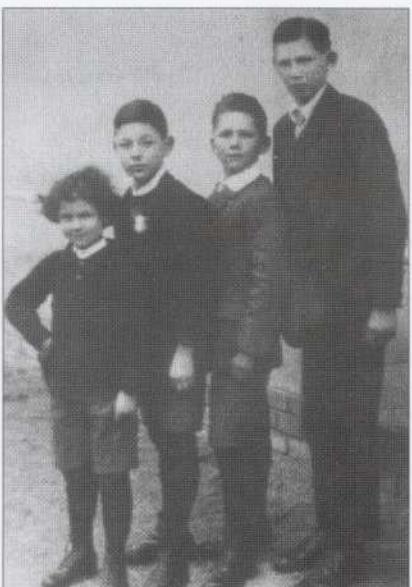
Die Russen waren schon in Budaörs, als ein Polizist mit einem Zettel aus dem Rathaus zu uns kam. Er meinte, dass ihm der Offiziersdiener meines Mannes den Zettel überreichte. Bei den Kämpfen von Ofen/Buda wurden sie gefangen. Man trieb sie durch Budaörs und der Soldat wollte uns benachrichtigen.

Zu jener Zeit gab es viele solche Familien, die auf eine Nachricht aus dem Krieg oder Gefängnis von den Angehörigen gewartet haben. Oft mußten die Familienmitglieder monate- bzw. jahrelang in Unsicherheit und in ängstlicher Beklemmung auf die Nachricht warten. Diese war oft nur die Todesnachricht. Die Kameraden hielten die Benachrichtigung der Familien für eine Ehrensache.

Ich machte den gefalteten Zettel auf, worauf Folgendes zu lesen war: „Der Leutnant Hamvas starb einen Heldentod.“ Es geschah am 11. Februar 1945. Später erfuhr ich, dass er unter ungeklärten Umständen erschossen wurde. Wurde er von den Gefangenen deshalb ausgewählt, weil er ein Offizier war? Auf die Frage „warum?“ suchte ich lange die Antwort.

Bei der Vertreibung nahm ich von meiner liebsten Freundin, Anna Mayer, Abschied. Ihr Vater, Leopold Mayer war ein berühmter Budaörser Musiker. Die Familie wohnte in unserer Nachbarschaft. Mit Anna besuchte ich gemeinsam den Kindergarten und die Schule. Lange Zeit wagten wir nicht, einander zu schreiben. Sie ging als Dienstmädchen nach England und ein Engländer heiratete sie.

Es war schwer meinen Vater und meinen Mann zu verlieren und das Trauma der Vertreibung zu ertragen. Später heiratete ich wieder. Mein Mann wurde

Férjem édesanya – Höfler Ferencné Ostfalk Mária – fiatal és idősebb korában.
A budaörsi régi temetőben nyugszik

Die Mutter meines Mannes Maria Höfler, geb. Ostfalk in ihrer Jugend und in späteren Jahren

Egy rövid időre együtt volt a család. Férjem utolsó meghitt percei
Die Familie ist für kurze Zeit zusammen. Die letzten vertraulichen Minuten meines Mannes

A Höfler fiúk
Die Höfler-Jungen

Barátunk, Müller György jött haza
Németországból látogatóba
Unser Freund, Georg Müller kam aus Deutschland zu Besuch

Barátokkal, köztük Ébner Györgyné, Höfler Ilonka és Szakály Mátyás
Mit Freunden, unter ihnen: Frau Ebner, Ilonka Höfler und Matthias Szakály

ELSŐ SZENTÁLDOZÁSI EMLÉK

Hamvas Adrienne

először járult a szentáldozáshoz a budapesti

templomban 1951. év június 10.

Adrienne Hamvas

Első szentáldozási emlék 1951-ből
Gedenkblatt zur Erstkommunion 1951

Béla Ferenczy. Seine Familie stammte aus Siebenbürgen, aus Tusnádfürdő.

Mit meiner Tochter und ihrer Familie bin ich jeden Tag in Kontakt. Meine zwei Enkelkinder und meine Urenkelkinder bedeuten mir sehr viel. Meine Enkelin Rita ist Kunstmalerin in New York, mein Enkel Kristóf ist in Budapest Architekt.

Auf dem Stammbaum sehe ich, dass die Zweige aus Österreich aus Forchtenstein im Burgenland, aus Tarian/Tarján ganz weit bis nach New York reichen.

Barátok, szomszédok a kitelepítés után. Lánc Gyuláék, a Fehérváry család. Jobbról a második vagyok

Die Freunde und die Nachbarn nach der Vertreibung. Familie von Gyula Láncz, die Familie Fehérváry. Von rechts die Zweite bin ich

Barátnőm – Mayer Anna – Angliából küldte ezt a képet

Meine Freundin – Anna Mayer – das Bild schickte sie mir aus England

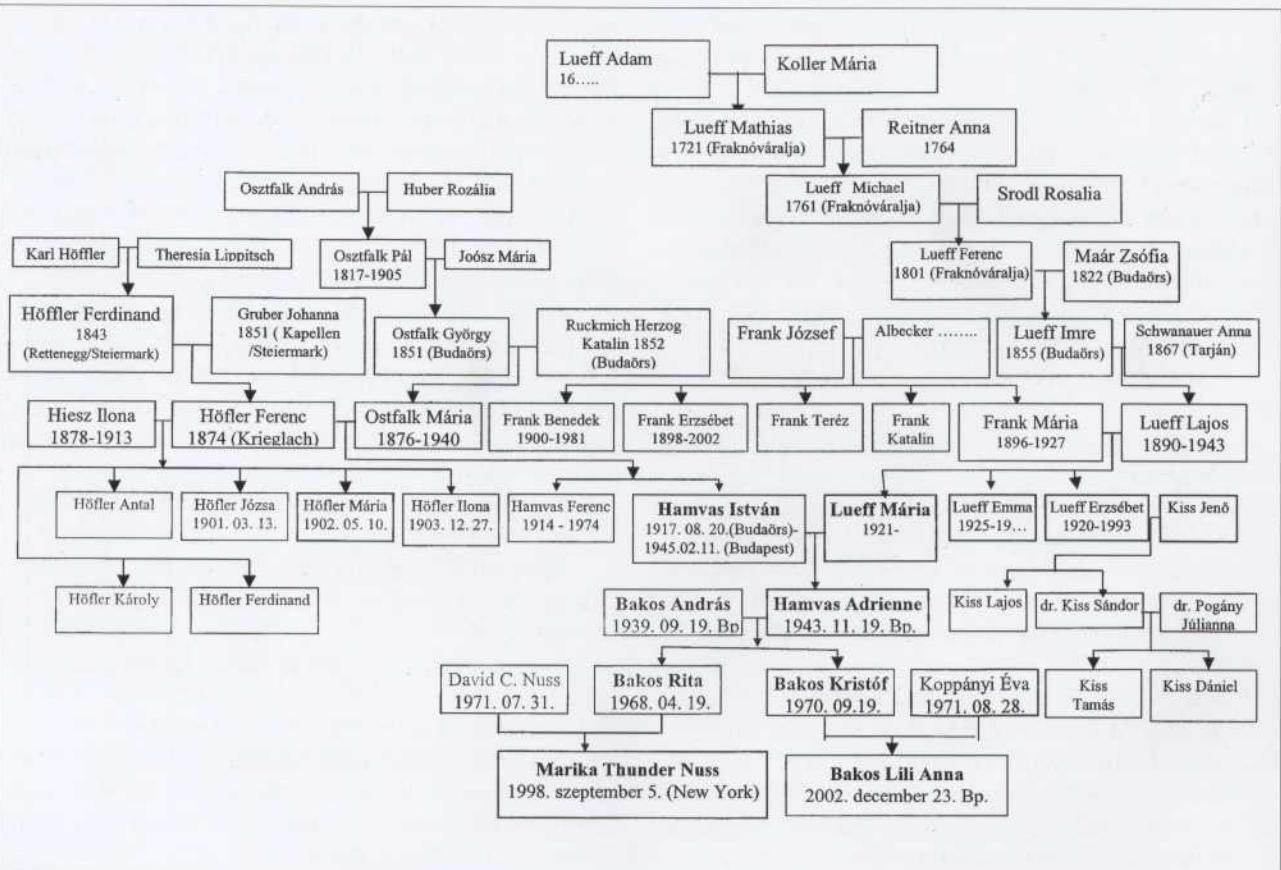
Dédunokáim: Bakos Lili (4 éves), Marika Nuss (8 éves)

Meine Urenkelinnen: Lili Bakos (4 Jahre alt), Marika Nuss (8 Jahre alt)

Elsőáldozók, köztük a kislányom
Erstkommunion. Auch meine Tochter ist darauf

Hamvas Adrienne családja (2007. október 28.)
Die Familie von Adrienne Hamvas (28. Oktober 2007). Das ist ein Stammbaum

NEM TUDTAM MEGLENNI MUNKA NÉLKÜL ICH HABE NIE OHNE ARBEIT SEIN KÖNNEN

A régi iratokból tudom, hogy dédnagyapám, Ruckmich Károly már jó 200 éve, 1814-ben született. A dédanyámat Ostfalk Magdolnának hívták. Egyik gyermekük – Ferenc – 1862-ben jött a világra, és 1889-ben házasságot kötött Fültz Katalinnal (sz. 1870). Ők a nagyszüleim. Nyolc gyermekük közül – a hat fiú és két lány –, születési sorrendben: Ferenc – ő lett az édesapám. Antal – kőműves volt, leszármazottai Reilingenben élnek. Teréz – 17 évesen a járványos spanyolnáthában halt meg. Mária – Mayer Ferencsel kötött házasságot. Gyermekük nem született, de Mária néni nagyon szerette a gyerekeket, jól bánt velük. Szinte a fél falu „Godl”-nak azaz keresztmamának hívta. János – Killi Annát vette feleségül. Leszármazottaik Stuttgart környékén élnek. Károly – utódai Reilingenben élnek. József – 30 évesen utód nélkül hunyt el. András – Hauser Annával házasodott. Kitelepítették őket. Anna néni 84 évesen Reilingenben él.

Szüleim: Ruckmich Ferenc (1890–1961) és Ritter Gertrud (1893–1964) 1917-ben házasodtak össze. Édesapám szorgalmas, jól képzett kőművesmester hírében állt, ő engedélyezhette Budaörson az emeletráépítéseket. Amikor a templom a háborúban belövést kapott, ellenszolgáltatás nélkül kijavitotta. Ha sokgyeres, szegényebb családnál dolgozott, megtörtént, hogy nem kért a munkájáért fizetséget.

– Papa, máma nem hoztál haza pénzt? – kérdezte édesanyánk.

– Mama, oda csak vinni lehet – válaszolta – majd a Jóisten megadja!

Ilyen volt az apánk, ahol tudott, ott segített.

Szüleinak gondoskodó szeretetben neveltek bennünket. Hét gyermekük közül én születtem utolsónak. Ferenc (1918) kőműves lett, mint apánk. Laboranovits Katalint vette feleségül, lányuk és családja Budaörson élnek.

Mária (1919) két évet élt, járványos gyermekbetegségben elhunyt. A következő kislányt újból Márának kezszelték a szüleim. Ez Budaörön szokás volt. Ő 1922-ben született. Fiatal lányként a Danubius Gyárban dolgozott, mint szövőnő. Boros Györgyhöz ment feleségül.

János (1923) autószerelő, majd üzemvezető volt. Katalin (1925) gyalog járt a Mészáros úti dobozgyárba. Az volt az első és utolsó munkahelye, onnan ment nyugdíj-

A us alten Schriften weiß ich, dass mein Urgroßvater, Karl Ruckmich vor beinahe zweihundert Jahren, 1814 geboren wurde. Meine Urgroßmutter hat Ostfalk Magdalena geheißen. Eines ihrer Kinder – Franz – kam 1862 zur Welt, und hat 1889 Katharina Fültz geheiratet (geb. 1870). Sie sind meine Großeltern. Sie hatten acht Kinder – sechs Knaben und zwei Mädchen –, in Reihenfolge der Geburt: Franz – er ist mein Vater geworden. Anton – er war Maurer, seine Nachkommen leben in Reilingen. Theresia – mit 17 Jahren an der spanischen Krankheit (Grippe) gestorben. Maria – ist von Franz Mayer geheiratet worden. Sie haben keine Kinder bekommen, aber Tante Maria hatte die Kinder sehr lieb, weshalb sie dann im halben Dorf die "Godl" (Taupatin) genannt worden ist. Johann – er hat Anna Killi geehelicht. Ihre Nachkommen leben in der Umgebung von Stuttgart. Karl – seine Familie ist in Reilingen zu Hause. Josef – ist im Alter von 30 Jahren gestorben und hat keine Nachfahren. Andreas – er heiratete Anna Hauser. Sie wurden ausgesiedelt. Tante Anna lebt in Reilingen und ist schon über 84.

Meine Eltern: Franz Ruckmich (1890–1961) und Gertraud Ritter (1893–1964), sie haben 1917 geheiratet. Mein Vater hatte als fleißiger, geschickter Maurermeister einen guten Ruf. Er durfte in Budaörs den Aufbau eines Stockwerkes genehmigen. Als die Kirche während des Krieges einen Einschuss bekam, hat er den Schaden unentgeltlich behoben. Wenn er bei kinderreichen, ärmeren Familien gearbeitet hat, so hat er öfter für seine Arbeit nichts berechnet.

– Vater, heute hast du kein Geld nach Hause gebracht? – fragte unsere Mutter.

– Mutter, dorthin kann man nur welches hintragen – gab er zur Antwort –, der liebe Gott wird es schon belohnen!

So ist unser Vater gewesen, wo er konnte, da hat er geholfen.

Unsere Eltern haben uns in sorgsamer Liebe erzogen. Von den sieben Kindern war ich das letztegeborene. Franz (1918) ist Maurer geworden, wie unser Vater. Er heiratete Katharina Laboranovits, ihre Tochter und deren Familie leben in Budaörs.

Maria (1919) lebte zwei Jahre, sie ist an einer epidemischen Kinderkrankheit gestorben. Das nächste

Édesapám – Ruckmich Ferenc –
legénykorában, katonaként

Mein Vater – Franz Ruckmich – im
Burschenalter, als Soldat

Édesanyám – Ritter Gertrud –
lánykorában

Meine Mutter – Gertraud Ritter – als
Mädchen

Nagymamánk – Ruckmich Ferencné
Fültz Katalin – négy gyermekével a
nyolc közül: Máriával, Andrással,
Jánossal és Józseffel

Unsere Großmutter – Katharina
Ruckmich geborene Fültz – mit vier von
ihren acht Kindern: Maria, Andreas,
Johann und Josef

Bányáim óvodás kori képe
Meine Brüder im Kindergarten

Szüleim és testvéreim, 1926-ban: Mária, Katalin, János és
Ferenc. Teri és én még nem születtünk meg

Meine Eltern und Geschwister im Jahre 1926: Maria, Katharina,
Johann und Franz. Theresia und mich hat es damals noch nicht
gegeben

Édesapánk a három pöttyös ruhás lányával: Máriával,
Katalinnal, és az ölében én ülöök

Unser Vater mit den drei Mädchen in getüpfelten Kleidern:
Maria, Katharina und ich in seinem Schoß sitzend

ba. Férje Szabad György. Két lányuk közül egy Budaörson, egy Farkasréten lakik. Teréz (1929) Bernáth Istvánal kötött házasságot. Két lánya közül egy Pesten, egy Diósdon él. Én 1931-ben születtem. Testvéreim már mindörökre eltávoztak, Teréz nővérem az elmúlt évben hunyt el.

Gyermekkoromban házunk tágas udvarán a környék gyerekei szívesen játszottak, mert édesapám ácsolt nekünk mérlehintát, homokozót. Akkoriban a fiúk rongy-labdával, a lányok rongybábával játszottak. Amikor apánk Feri bátyámmal a faluban dolgozott, délen én vittem számukra az ebédet. A valamikori kőhegyi pincsor egy részét ők építették.

Az iskolában szófogadó, kötelességtudó tanítványa voltam a kedvesnővéreknek. A háborúval vége lett a szép gyermekkornak. Sokat rettegünk. Menekült mindenki, ki merre látott. Szüleim barátai, Hierholczék át akartak szaladni a szomszéd ház pincéjébe. Az édesanya szinte a testével takarta, óvta a kislányát, amikor eltalálta egy aknaszilánk. Rögtön meghalt. Amikor már a harrok elcsitultak a férfi és a fiuk – aki a papi hivatást választotta –, édesapámmal kimentek a temetőbe, hogy megadják a végítességet az elhunytaknak. Alig fedték be a sírt, orosz katonák mentek oda és elvették mindhárom férfi csizmáját. Mezítláb jöttek haza a januári hóban...

A kitelepítést nekem köszönhetően úsztuk meg. Beteg lettem a vesémmel, de olyan súlyosan, hogy már a papot hívták a szüleim, aki fel is adta az utolsó kenetet. Ezért várakozólistára kerültünk. Közben édesapám megkapta az igazolást, hogy nem volt sem a Volksbund, sem a nyilaspárt tagja, és a népszámláláskor magyar-nak vallotta magát, azok alapján felmentést kaptunk a kitelepítés alól.

A szomszédunkban foglyokat szállásoltak el. Kati és Mária nővérem férfiruhákat gyűjtött össze, apu kőműves munkásruháit is, és átdugták a kerítésen, hogy a szerencsétlenek át tudjanak öltözni a katonaruhából és meg tudjanak szökni.

Amikor hadifoglyokat hajtottak az iskola előtt, az apációk kinyitották az ablakokat és mi kidobáltuk a tízórainkat nekik.

Az általános iskola elvégzése után kitanultam a gépi hurkoló szakmát. Hárrom műszakban dolgoztam Rákospalotán a Kötöttáru Gyárban, oda jártam nap mint nap Budaörsről. Amikor a gyermekaim kicsik voltak, be-dolgozást vállaltam. 53 éves munkaviszony után mentem nyugdíjba, 70 évesen. Elajándékoztam a kötőgépemet, mert talán még ma is dolgoznék. Életünkről meséljenek még a képek is.

Mädchen ist wieder auf den Namen Maria getauft worden. Das war in Budaörs so Brauch. Sie ist 1922 zur Welt gekommen. Als junges Mädchen hat sie in der Danubius-Fabrik gearbeitet als Weberin. Sie wurde die Frau von Georg Boros. Johann (1923) wurde Automechaniker, dann sogar Betriebsleiter. Katharina (1925) ist zu Fuß in die Kartonfabrik in der Mészáros Straße gegangen. Dies war ihr erster und letzter Arbeitsplatz, von da ist sie in Rente gegangen. Ihr Mann ist Georg Szabad. Von ihren zwei Töchtern wohnt die eine in Budaörs, die andere in Ofen (Buda) auf der Wolfswiese (Farkasréte). Theresia (1929) ist mit Stefan Bernath verheiratet. Von den zwei Töchtern lebt eine in Pest, die andere in Diósd. Ich bin 1931 geboren. Meine Geschwister sind schon alle in der Ewigkeit. Theresia ist letztes Jahr gestorben.

In meiner Kindheit haben die Kinder aus der Umgebung gerne bei uns im weiten Hof gespielt, weil mein Vater uns auch eine Kippschaukel und einen Sandkasten gebastelt hat. Zur damaligen Zeit haben die Burschen mit einem Lumpenball, die Mädchen mit der Stoffpuppe gespielt. Als unser Vater mit meinem Bruder Franz (Ferri) im Dorf gearbeitet haben, da habe ich ihnen zu Mittag das Essen hingetragen. Einen Teil der früheren Kellerreihe am Steinberg haben sie gemauert.

In der Schule war ich eine folgsame, pflichtbewusste Schülerin der Schwestern. Mit dem Krieg war dann unsere Kinderzeit zu Ende. Wir haben viel Furcht ausgestanden. Jedermann flüchtete, in alle Windrichtungen. Die Freunde meiner Eltern, die Familie Hierholcz, wollten in den Keller der Nachbarn rüber laufen. Die Mutter hat sozusagen mit ihrem Leib ihr kleines Mädchen beschützt, als ein Minensplitter sie getroffen hat. Sie war auf der Stelle tot. Als die Kämpfe nachließen, ist der Gatte mit dem Sohn – der dann Priester geworden ist – und mit meinem Vater in den Friedhof gegangen um der Toten die letzte Ehre zu erweisen. Kaum hatten sie das Grab zugescharrt, als russische Soldaten dazukamen und den drei Männern die Stiefel von den Füßen gezogen haben. Sie sind dann barfuß nach Hause gekommen im Januarschnee.

Es ist mir zu verdanken, dass wir der Aussiedlung entkommen sind. Ich bin krank geworden mit den Nieren, aber so sehr, dass meine Eltern schon den Priester kommen ließen, der mir die Letzte Ölung aufgegeben hat. Deshalb hat man uns auf die Warteliste gesetzt. Inzwischen konnte mein Vater Bestätigungen einholen, dass er weder im Volksbund, noch in der Pfeilkreuzlerpartei Mitglied gewesen war und bei der Volkszählung sich zur ungarischen Nationalität bekannt hat. So wurden wir dann von der Aussiedlung entbunden.

In unserer Nachbarschaft hatte man Kriegsgefangene untergebracht. Meine Schwestern Katharina und Maria haben Männerkleidung gesammelt, auch das Arbeitsgewand meines Vaters und haben alles durch den Zaun den

Mária nagynéném férje, Mayer Ferenc
a XX. század elején

Der Gatte von Tante Maria Franz Mayer
zu Beginn des 20. Jahrhunderts

Nővéreim: Katalin és Mária
Meine Schwestern: Katharina und Maria

Bérmakeresztyámmal, Ringler
Erzsébettel

Mit meiner „Godl“ (Taufpatin)

Borkóstoló a Ruckmich-pincénél,
a Mátra utcában. Balról: Ruckmich János
kislányával, Rózával, aki ma
Németországban orvos, aztán Deigner
János, Ruckmich Ferenc és Baranyai Jakab
Weinprobe beim Ruckmich-Keller in der
Mátra Gasse. Von links: Johann Ruckmich
mit seinem Töchterchen, Rosa, die heute in
Deutschland Ärztin ist, dann Johann
Deigner, Franz Ruckmich und Jakob
Baranyai

Szülein - még a háború előtt -,
a Kisfaludy utcai házukban
Unsere Eltern – noch vor dem Krieg –,
in unserem Haus in der Kisfaludy Gasse

A Ruckmich lányok, 1943-ban: Mária, Róza (én), Teréz és
Katalin

Die Ruckmich-Mädchen, 1943 : Maria, Rosa (ich), Theresia
und Katharina

Mária nővérem Boros
Györgyhöz ment feleségül
Meine Schwester Maria ist die
Frau von Georg Boros
geworden

Az utolsó Úrnapja a kitelepítés előtt
Der letzte Fronleichnam vor der Vertreibung

Bátyám – Ruckmich
Ferenc – 1950-ben
Mein Bruder – Franz
Ruckmich – im Jahr 1950

Feri bátyám utódai. Lánnya, Mária, az ő férje – Szabó Zsolt –
és fiaik: Gergely és Szabolcs. A legkisebb Lili, ő már a
dédunoka

Die Nachkommen meines Bruders Franz (Feri). Seine Tochter,
Maria, ihr Mann – Zsolt Szabó – und ihre Söhne: Gergely und
Szabolcs. Die kleinste ist Lili, schon das Urenkelkind

Mária nagynéném
– mindenki „Godl”-ja –
1962-ben. Övé volt az egyik
piktortéglafeldolgozó telep

Meine Tante, Maria – die
„Godl“ für alle – im Jahr
1962. Ihr hat einer der
Malerziegel-Betriebe gehört

Édesapám kitelepített testvérei, Reilingenben
Die ausgesiedelten Geschwister meines Vaters, in Reilingen

Unglücklichen hinüber geschoben, damit sie sich umkleiden und so flüchten können.

Als man Gefangene an der Schule vorbei getrieben hat, haben die Nonnen die Fenster geöffnet und wir haben ihnen unsere Jause hinausgeworfen.

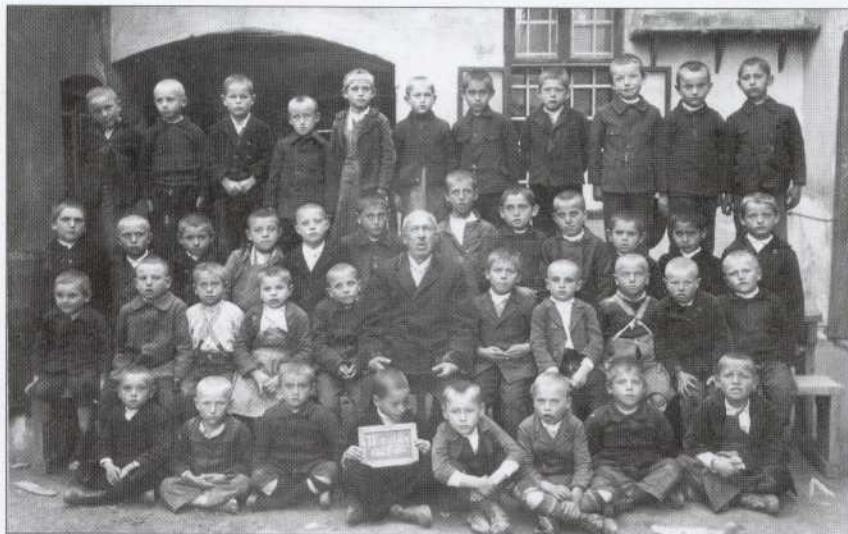
Nach Abschluss der Schule habe ich das Maschinenwirken gelernt. Ich habe dann in drei Schichten in Rákospalota in der Strickwarenfabrik gearbeitet, von Budaörs bin ich Tag für Tag dahin gefahren. Als meine Kinder klein waren, habe ich das in Heimarbeit weiter gemacht. Nach 53jährigem Arbeitsverhältnis bin ich im Alter von 70 Jahren in Rente gegangen. Meine Strickmaschine habe ich verschenkt, sonst würde ich auch heute noch darauf arbeiten. Über unser Leben sollen nun die Bilder weiter erzählen.

Nagybátyám – Ruckmich
János – Németországban
Mein Onkel – Johann
Ruckmich – in Deutschland

Szeretett testvérünk, János
53 éves korában hunyt el
Unser geliebter Bruder,
Johann, ist im Alter von 53
Jahren verstorben

Bátyáim általános iskolai képe,
Vojatsek tanító úrral, akire már
csak a 85 éven felüliek
emlékeznek

Schulbild meiner Brüder, mit
Lehrer Vojatsek, an den sich nur
mehr die über 85 jährigen
erinnern können

Katalin nővérem és Szabad György
1950-ben kötötték házasságot

Meine Schwester, Katharina und Georg
Szabad haben 1950 geheiratet

Mária nővérem 1948-ban kötött házasságot
Boros Györggyel

Meine Schwester Maria heiratete 1948
Georg Boros

Teréz nővérem kislányai: Teréz és Éva elsőáldozása alkalmából készült ez a felvétel, 1967-ben

Die Mädchen meiner Schwester Theresia: Die Aufnahme entstand bei der Erstkommunion von Theresia und Eva im Jahr 1967

Boros Ferenc és György családja együtt. A felvétel annak örömére készült, hogy a nagymama – Borosné Stein Franciska – először hazatalogathatott Németországból, 1957-ben

Die Familie von Franz und Georg Boros. Die Aufnahme entstand beim Besuch der Großmutter – Franziska Boros geborene Stein –, als sie das erste Mal aus Deutschland nach Hause kam. 1957

A Boros–Ruckmich család gyermekkel, unokáikkal
Die Boros–Ruckmich Familie mit ihren Kindern und Enkelkindern

A családi sírbolt a Nefelejcs utcai temetőben. Itt nyugszanak nagyszüleink és szüleink

Die Familiengruft im Friedhof in der Nefelejcs Gasse. Hier ruhen unsere Großeltern und Eltern

A Boros–Ruckmich család, 1972. június 25-én
Die Boros–Ruckmich Familie, am 25. Juni 1972

Unokahúgom – Borsosné Boros Mária – és családja, 1973-ban. Gyermekük: Karcsi és Györgyi
Meine Nichte – Maria Borsos geborene Boros – und ihre Familie, 1973. Ihre Kinder: Karl und Georgine

Unokaöcsém – Boros György és felesége, Keresztúri Annamária – 1974-ben és a 25. házassági évfordulójukon.

Fiaik: György és Balázs

Mein Cousin – Georg Boros und seine Frau, Annamaria Keresztúri. 1974, ind an ihrem 25. Hochzeitstag.

Ihre Söhne: Georg und Blasius

Lányaim, vejeim, nászasszonyom, kisunokáim: Márk és Viktória, 2002 karácsonyán

Meine Töchter, Schwiegersöhne, Mitmutter und Enkelkinder: Markus und Viktoria, zu Weihnachten 2002

Lányaimmal – Györgyivel és Gertruddal – 1989-ben

Mit meinen Töchtern – mit Georgine und Gertraud – 1989

ÉDESAPÁNK – BUDAÖRS KRÓNIKÁSA UNSER VATER – CHRONIST VON BUDAÖRS

Edesapánk – Hauser József – Budaörs Pro Urbe díjas első díszpolgára. Ezt a megtisztelő címet 1990-ben kapta közeleti tevékenységéért, pedagógus munkájáért, Budaörs történetének feldolgozásáért. Halála után közművelődési díjat neveztek el róla.

A „Budaörsi krónika” című helytörténeti könyve – mellyet ma már forrásműként használnak – 1985-ben jelent meg. Az 1960-as években több helytörténeti témaiban kiírt országos pályázatot megnyert. Az elérte sikerei összönöztek arra, hogy egy átfogó gyűjteményt hozzon létre. Budaörs múltjának kutatását még aktív korában kezdte el, de nyugdíjas évei alatt több energiát tudott ráfordítani és könyvét befejezni.

A krónika megírására édesanyának buzdította. – Írd meg, dolgozd fel, mert Te ismered, Te tudod, részese voltál a történéseknek! Ki írja meg, ha nem Te?

Jól emlékszem, járta a könyvtárakat, levéltárakat, céduláztá, katalogizálta a témaikat. Egy „Erika” írócépen pötyögte az anyagot. Érdeklődők, szakdolgozatírók, könyvírók és újságírók, filmesek gyakran felkeresték még külföldről is. Ő mindenkinél segített. Kezdeményezte és segítette a Heimatmuseum létrehozását, elindította a helytörténeti anyagok gyűjtését. A múzeum elnevezése is az ő javaslata alapján történt.

Kutatásai egyik eredményeképpen az anyakönyvekből a családfánkat is összeállította. Rálelt ősök – Thomas Hauserrel –, aki 1713-ban jött Budaörsre, Veltin családnevű feleségével a Feketeerdőből. Egész pontosan Riedböringenből. Ez a ma is létező település Donaueschingen közelében található. 1988-ban szüleimmi és feleséggel ellátogattunk oda. Ugyan az anyakönyveket a hercegségi könyvtárban, Donaueschingenben őrzik, ezért nem láthattuk, de kimentünk a temetőbe és több régi – 1800-as évekből származó – sírkövön találtunk Hauser nevet. A másik falu, Mundelfingen temetőjében pedig számos, Veltin feliratú sírra bukkantunk, mely ősanyánk családneve. A családfán is látható, hogy a Hauser család több generáció kerestétől igen népes volt. Apánk szokta tréfásan mondaná – „ha Budaörsön eldobtak egy követ, az egy Hauser biztos, hogy eltalált.”

Apai ágon dédszüleink – Hauser János és Csontos Borbála – 1879-ben kötöttek házasságot. Tíz gyermekek született. Köztük 1888-ban András, a mi nagy-

Unser Vater, Josef Hauser, war der erste Ehrenbürger von Budaörs und ihm wurde auch der Pro-Urbe-Preis verliehen. Den Ehrenbürger-Titel hat er für seine Tätigkeit im öffentlichen Leben, für die pädagogische Arbeit und für die Aufarbeitung der Geschichte von Budaörs bekommen. Nach seinem Tode wurde ein kultureller Preis nach ihm benannt.

Sein ortsgeschichtliches Buch „Budaörsi krónika“/„Chronik von Budaörs“, das heute zum Quellenwerk dient, erschien 1985.

1960 gewann er mehrere Ausschreibungen im Bereich Ortsgeschichte. Durch diese Erfolge motiviert, hat er ein umfassendes Werk geschrieben. Die Forschung der Vergangenheit von Budaörs begann er noch jung, aber als Rentner konnte er mehr Energie dafür verwenden und auch das Buch beenden.

Zum Schreiben der Chronik hat ihn meine Mutter angespornt: „Schreib ab, und arbeite auf, weil du kennst es und warst auch an den Gesche“

Ich kann mich noch gut daran erinnern, dass er Bibliotheken und Archive besuchte und die Themen katalogisierte. Auf einer „Erika“ Schreibmaschine hat er getippt. Interessenten, Studenten, die ihre Diplomarbeit schrieben, Autoren, Journalisten suchten ihn oft auch vom Ausland auf. Er hat allen selbstlos geholfen. Auf seine Initiative wurde das Heimatmuseum gegründet und es wurden ortsgeschichtliche Materialien gesammelt. Auf seinen Vorschlag bekam das Museum seinen heutigen Namen.

Als Ergebnis seiner Forschungen machte er aufgrund der Matrikeln unseren Stammbaum. Er fand unseren Urvater, Thomas Hauser, der 1713 mit seiner Frau (Familienname Veltin) aus dem Schwarzwald, genau aus Riedböringen, nach Budaörs gekommen war. Diese Siedlung existiert noch heute und liegt in der Nähe von Donaueschingen. 1988 war ich mit meinen Eltern und meiner Frau dort. Die Matrikeln werden in der Bibliothek des Herzogtums aufbewahrt, so konnten wir sie uns nicht anschauen.

Wir gingen aber in den Friedhof und haben auf mehreren Grabsteinen aus dem Jahre 1800 den Namen Hauser gesehen. Im Friedhof des anderen Dorfes Mundelfingen fanden wir mehrere Grabsteine mit dem Namen Veltin, so hieß unsere Urmutter. Auf dem Stamm-

Hauser János és Csontos Borbála 50. házassági évfordulóját, az aranylakodalomukat ünnepli a család, 1929-ben. Mögöttük fiaik és vejeik, mellettük lányaik és menyéik, fent és elől az unokák. Legfelül középen az édesapánk, mellette Mária húga. A Hauser család nagy részét kitelepítették

1929 feierte die Familie die Goldene Hochzeit, den 50. Hochzeitstag von Johann Hauser und Borbála Csontos. Im Hintergrund sind ihre Söhne und Schwiegersöhne, neben ihnen ihre Töchter und Schwiegertöchter. Oben und im Vordergrund sind die Enkelkinder. Oben in der Mitte unser Vater, neben ihm seine jüngere Schwester Maria. Der größte Teil der Familie Hauser wurde vertrieben

Nagyszüleim – Hauser András és Berger Mária – 1916 körül

Meine Großeltern Andreas Hauser und Maria Berger um 1916

Nagyanyánk, Berger Mária és gyermekei: József (apánk) és Mária (Rici néni)

Unsere Großmutter Maria Berger und ihre Kinder: Josef, unser Vater, und Maria (Tante Rizi)

Dédszüleink – Király József és Konrád Mária – gyermekeikkel: Máriával (később ő lett a nagymamánk), Józseffel és Katalinnal. Érdekes, hogy a ruhájukon is látszik a származás.

Dédmama budaörsi „tracht”-ba öltözött, a többiek magyar ruhába

Unsere Urgroßeltern Josef Király und Maria Konrad mit ihren Kindern: Maria unsere Großmutter, Josef und Katharina. Die Tracht zeigt ihre Abstammung. Die Urgroßmutter ist in der Budaöser Tracht, die anderen in ungarischer Tracht

Hálaadás Napja Budaörsön, 1930-ban. A nyalka huszártiszt a nagyapánk, Hauser András megdobogtatta a lányok szívét

1930 Tag der Danksagung in Budaörs. Andreas Hauser unser schneidiger Großvater, war Husarenoffizier und für ihn pochte das Herz vieler Mädchen

apánk. Ő Berger Márát vette feleségül 1912-ben. Nagyapánk huszár törzsőrmesterként harcolt az első világháborúban, a keleti fronton. Bátorságáért vaskereszttel tüntették ki. A vítezi címet csak azért nem kapta meg, mert nem magyarosította a nevét. Még ma is sokan emlékeznek arra, hogy ő volt Budaörs levente főoktatója.

Nagyapám engem és Pisti unokatestvéremet sokszor vitt gyalogosan kirándulni a Budai-hegyekbe, a János-hegyre a kilátóhoz és a Csiki-hegyekre. Többször voltunk a budaörsiek közkedvelt zarándokhelyén, Makkosmárián is. A Hauser András–Berger Mária házaspárnak három gyermeke élte meg a felnőttkort. József (Budaörs, 1912. december 23.), ő az édesapánk. Mária (Budaörs, 1914), Katalin (Budaörs, 1932). A későn született Kádi (Katalin) még kicsi volt, amikor édesanyjuk meghalt. Őt nagyapánk nevelte fel, Mária segítségével. Rici (Mária) nénire még sokan emlékeznek Budaörsön. Ő volt az utolsó asszony, aki mindig népviseletben járt, élete végéig (2001) nem vette le a „tracht”-ot. Mindig úgy ment ki az utcára, mintha skatulyából húzták volna ki. Neki két fia született. József Kanadában él. István néhány éve hunyt el, négy gyermeket nevelte fel. Három előző gyermekének számos utóda van.

Édesapánk a tanítóképzőt Baján végezte el. Pályáját az osztrák határ menti Felsőrönökön kezdte. Többször pályázott budaörsi tanítói állásra, amíg az 1940-es évek elején sikerült kinevezést kapnia szülőfalujában, ahol nyugdíjba vonulásáig tanított. Hamarosan matematika és kémia szakon tanári diplomát szerzett. 1957-től 1973-ig iskolaigazgató volt. Pedagógusi pályája során többször részesült miniszteri dicséretben, elnyerte az „Oktatásügy Kiváló Dolgozója” címet. Átvehette az aranydiplomáját is. Jól emlékszem, hányszor javított otthon dolgozatokat. Nyáron az ebédlőasztalra kiterítve készítette a következő tanévnek az órarendjét, ami nagyon nagy munka volt.

A háború alatt a községen a nemzetőrség megszervezését bízták rá. A leventéket – aiknek kiképző oktatójuk volt –, a parancsnokság a városi harcokba vezényelte volna, ha apánk nem zavarja haza őket. Nem akarta, hogy a biztos halálba küldjék a fiatalokat.

Szüleink 1942-ben kötöttek házasságot. Édesanyánk – Zirkelbach Mária – felsőkereskedelmi iskolát végzett, kitüntő eredménnyel. Ő már csak ünnepnapokon hordta a budaörsi viseletet. A Zirkelbach család szintén a Feketeerdőből jött. Hans Georg Zirkelbach 1711-ben érkezett Zsámbékra és 1739-ben a pestisjárvány áldozata lett. Felesége – Catharina – igen magas életkort élt meg, 88 évet, ami abban az időben ritkaságnak számított. Az ő lezármazottaik közül András Budaörsre nősült.

Anyai dédapánk – Zirkelbach József – Ritter Rózával kötött házasságot. A családi szájhagyomány szerint igen jó módon éltek. Társaságot hozott létre a budaörsi villanyhálózat kiépítésére. Tizenegy gyermekük született – Mária, Franciska, József, Róza, Éva, Ilona,

baum ist auch zu sehen, dass die Familie Hauser über mehrere Generationen eine große Familie war. Unser Vater pflegte scherhaft zu sagen: "Wenn man in Budaörs einen Stein weggeworfen hat, hat einer sicher einen Hauser getroffen."

Unsere Urgroßeltern väterlicherseits, Johann Hauser und Borbála Csontos, heirateten 1879. Sie hatten zehn Kinder. 1888 ist Andreas zur Welt gekommen, er war unser Großvater. 1912 heiratete er Maria Berger. Unser Großvater kämpfte als Husar-Stabsfeldwebel im Ersten Weltkrieg an der östlichen Front. Er wurde für seine Mutigkeit mit dem Eisernen Kreuz ausgezeichnet. Den Heldenstitel bekam er nicht, weil er seinen Namen nicht magyariserte. Heute erinnern sich noch viele daran, dass er in Budaörs der Levente-Hauptlehrer war.

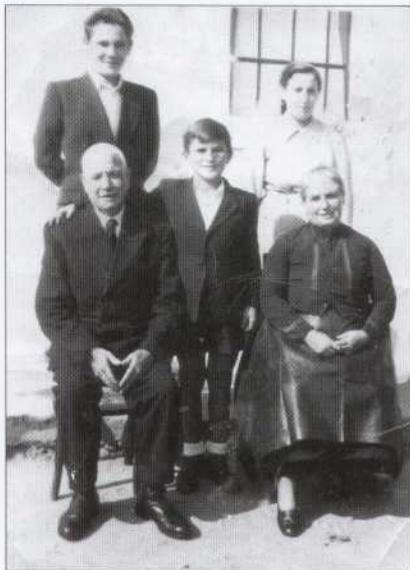
Mein Großvater machte mit mir und meinem Cousin Stefi oft Ausflüge in die Budaer Berge: Wir wanderten auf den Johannsberg zum Aussichtsturm und in die Csiki-Berge. Wir waren oft in Maria Eichel. Das war der beliebte Wallfahrtsort der Budaörs.

Drei Kinder des Ehepaars Andreas Hauser und Maria Berger erlebten das Erwachsenenalter: Josef (Budaörs, 23. Dezember 1912) – er ist unser Vater –, Maria (1914 Budaörs) und Katharina (1932 Budaörs). Die spät geborene Kádi (Katharina) war noch klein, als die Mutter starb. Unser Großvater erzog sie mit der Hilfe von Maria. An Tante Rici (Maria) erinnern sich noch viele in Budaörs, denn sie war die letzte Frau, die bis zu ihrem Tode 2001 die Budaörs Tracht getragen hat. Sie hatte zwei Söhne, Josef lebt in Kanada, Stefan starb vor einigen Jahren. Er hatte vier Kinder. Drei davon haben viele Nachkommen.

Unser Vater absolvierte die Hochschule für Grundschullehrer in Baja. Er begann an der österreichischen Grenze in Felsőrönök (Ober-Radling) zu unterrichten. Er bewarb sich öfters um eine Stelle in seinem Heimatdorf Budaörs. Es klappte am Anfang der vierziger Jahre. Hier unterrichtete er bis er in Rente ging.

Später erwarb er ein Diplom für Mathematik- und Chemielehrer. Er war von 1957 bis 1973 Schuldirektor. Während seiner pädagogischen Laufbahn erhielt er vom Minister einen Lob und den Titel „Für ausgezeichnete Arbeit im Schulwesen“. Ihm wurde auch das Goldene Diplom übergeben. Ich kann mich gut daran erinnern, dass er oft zu Hause die Schularbeiten korrigierte. Im Sommer bereitete er auf dem großen Tisch den Stundenplan für das folgende Schuljahr vor. Das war eine harte Arbeit.

Seine Schüler sprechen noch heute mit Liebe und Ehre von ihm, weil er ein strenger aber gerechter Pädagoge war. Er untermalte seine Erklärungen mit anschaulichen Beispielen. Die Spannung der Unterrichtsstunden gewährleistete er mit Anekdoten. Bei allen seinen Schülern suchte er nach den Werten. Er ließ nie einen Schüler durchfallen. Die folgende Geschichte ist

Nagyapánk – a korán megözvegyült Hauser András – lányaival: Máriaval, Katalinnal és unokáival: Józseffel és Istvánnal

Unser Großvater, der früh Witwer wurde, mit seinen Töchtern Maria und Katharina und mit seinen Enkeln Josef und Stefan

Édesapánk, katonaként
Vater als Soldat

Nagyszüleink – Zirkelbach József és Király Mária – gyermekeikkel: Máriaval (középen áll, ő lett az édesanyánk), Rózaval, Józseffel és Jánossal, 1933 körül

Unsere Großeltern Josef Zirkelbach und Maria Király mit ihren Kindern: Maria in der Mitte (unsere Mutter) Rosa, Josef und Johann um 1933

Zirkelbach–Király nagyszüleink húsz évvel később, Oftersheimben, 1953. november 1-jén

Die Großeltern Zirkelbach–Király zwanzig Jahre später am 1. November 1953 in Oftersheim

Focicsapat a képzőben. Az ülök között balról az első az édesapánk

Fußballmannschaft. Unter den Sitzenden ist mein Vater links der Erste

A Zirkelbach-ház a Szép utcában

Das Zirkelbach-Haus in der Szép-Straße

Márton, Katalin, Anna, János és Márton. A két Márton nevű fiú gyermekkorában halt meg, de kilencen megéltek a felnőtt kort. Anna és Katalin kivételevel mindenkit kitelepítettek. Számos leszármazottuk él Németországban és a világ sok más táján.

Anyai nagyapánk – Zirkelbach József – érettségizett, borász oklevelet is szerzett. Pénzügyi-számviteli vonalon bankban – egy ideig a Budaörsi Takarékszövetkezetben is – dolgozott. Mint vállalkozó, a saját tulajdonában lévő piktoréglagyártó üzemet vezette.

Nagyapánk Király Máriát vette feleségül. Szorgalmas és takarékos emberek lévén jó módban élt a család. Négy gyermekük született: Mária (Budaörs, 1921. november 10.) – ő az édesanyánk. Róza (Budaörs, 1927), József (Budaörs, 1930), János (Budaörs, 1931).

Most a Király család vonalán haladjunk visszafelé az időben. Anyai nagyanyánk – Király Mária – szülei: Király József és Konrád Mária. Dédapánk magyar családból származott, mégpedig Csornáról. A mai Kisfaludy utca sarkán hentes és mészáros üzletet nyitott. Érdekes, hogy a dédpapa csak magyarul, a dédmama csak németül beszélt, de így is „szót értettek”. Legendásan jószívű emberek voltak mindenkiten. Ha egy áldott állapotban lévő asszony csak egy kis darab húst vásárolt, akkor a dédapánk hozzájött egy darab májat is, hogy „a kicsinek szép fekete szeme legyen”. Dédmamánk mindig nagy adag ebédet főzött, aztán a „maradékot” odaadta a rászorulóknak. Mindig gondolt másokra is. Ez nem is maradt észrevéten a budaörsiek előtt. Temetésén az akkori plébános úgy búcsúztatta, hogy olyan jó asszony volt, hogy a „szépunokái is legyenek áldottak”. Három saját gyermekük – Katalin, Mária (ő a nagymamánk), József – mellett felnevelte férje testvérének árván maradt fiát is, Tóth Lajost.

Nagymamánkat (Máriát) és Józsefet a családjukkal együtt kitelepítették, csak Katalin maradhatott itthon. ő a mi Kati nénink, aki férjével Feri bácsival (Kurier Franz) nagyon sokat segített nekünk, szinte nagyszülöként szerettük őket.

De tértünk vissza a mi szűk családunkra. Szüleim négy gyermeké közül én voltam az első, majd megszülettek a húgaim: Edit, Ági és Évi. Évi Budapesten, kórházban jött a világra, mi hárman budaörsi születésűek vagyunk.

1947 után nagyon megváltozott a család élete, mert anyai nagyszüleinket és édesanyánk testvéreit kitelepítették az orosz zónába (az egykori NDK-ba). Ott nagyon sokat nélkülöttek, éheztek, ezért egyenként nyugatra szöktek. Számos sorscsapás érte őket. József fiuk fiatalon a Rajnába fulladt. János fiuk is baleset következtében hunyt el, két lánya – gyerekeikkel együtt – Németországban él. Már csak Rózsi nagynénénk él, Oftersheimben. Egy lánya van, aki családjával Brémába költözött.

Szétszakították hát családunk anyai ágát. Kezdetben csak levelezni tudtunk, később amikor már a sorsuk

ein gutes Beispiel dafür:

Ein Schüler machte die Nachprüfung in Physik. Ein Mitglied des Ausschusses war unser Vater. Der Junge glänzte nicht besonders.

– Aber das weißt du doch, wie das Telefon funktioniert? – stellte mein Vater die Rettungsfrage.

– Der Groschen muss eingeworfen werden.

– Ich sehe, dass du doch etwas im Kopf hast! – und er ließ ihn durch.

Während des Krieges wurde der Vater mit der Organisierung der Nationalgarde beauftragt. Die Kommandantur hätte die Levente-Jungen in die städtischen Kämpfen geschickt, wenn mein Vater sie nicht nach Hause befohlen hätte, denn er war ihr Lehrer. Er wollte nicht, dass man die Jugendlichen in den sicheren Tod schickt.

Unsere Eltern heirateten 1942. Die Mutter, Maria Zirkelbach, absolvierte eine Handelshochschule mit ausgezeichnetem Ergebnis. Sie hat die Budaörs Tracht nur an den Feiertagen angezogen. Die Familie Zirkelbach kam auch aus dem Schwarzwald. Hans Georg Zirkelbach kam 1711 nach Schambek/Zsámbék, er wurde 1739 Opfer der Pestepidemie. Seine Frau Katharina lebte 88 Jahre, zu jener Zeit war das eine Seltenheit. Von ihren Ahnen heiratete Andreas nach Budaörs.

Unser Urgroßvater mütterlicherseits, Josef Zirkelbach, heiratete Rosa Ritter. Sie lebten im Wohlstand. Er hatte eine Gesellschaft für den Ausbau der Elektrizität in Budaörs gegründet. Sie hatten elf Kinder: Maria, Franziska, Josef, Rosa, Eva, Helene, Martin, Katharina, Anna, Johann und Martin. Die zwei Martins starben als Kind.

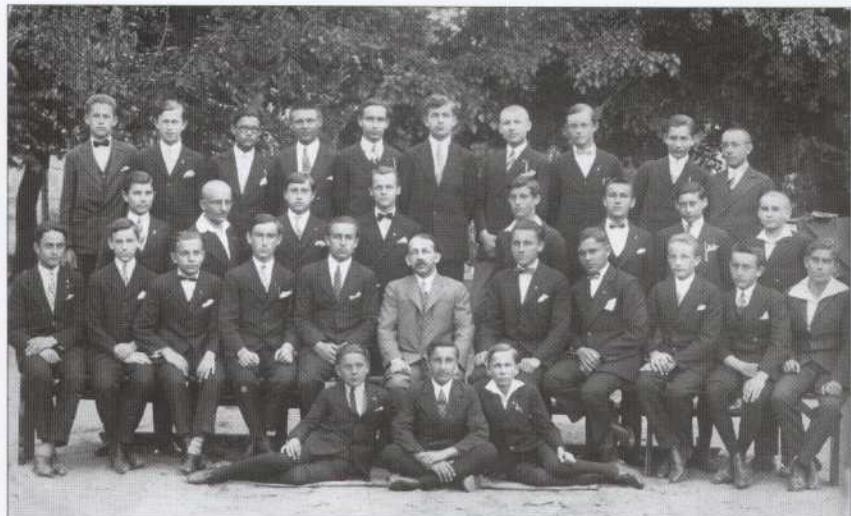
Bis auf Anna und Katharina wurden alle vertrieben, viele Nachkommen leben in Deutschland und überall auf der Welt.

Unser Großvater, Josef Zirkelbach, machte das Abitur und erwarb auch eine Winzer-Urkunde. Eine Zeit lang arbeitete er in der Budaörs Sparkasse. Als Unternehmer leitete er die Piktorziegelfirma.

Unser Großvater heiratete Maria Király. Da sie fleißige sparsame Menschen waren, lebte die Familie im Wohlstand. Sie hatten vier Kinder: Maria (Budaörs, 10. November 1921) – sie war unsere Mutter, Rosa (Budaörs, 1927), Josef (Budaörs, 1930) und Johann (Budaörs, 1931).

Jetzt schauen wir uns die Familie Király an:

Die Eltern unserer Großmutter mütterlicherseits waren Josef Király und Maria Konrad. Unser Urgroßvater stammte aus einer ungarischen Familie aus Csorna. Er öffnete an der Ecke der heutigen Kisfaludy-Straße eine Metzgerei. Es war interessant, dass der Urgroßvater nur ungarisch, die Urgroßmutter nur deutsch sprach, trotzdem hatten sie einander verstanden. Beide waren sehr gutherzige Menschen, wie in einer Legende. Wenn eine schwangere Frau Fleisch gekauft hatte, gab der Urgroßvater noch ein Stück Leber dazu, damit „das Kleine schwarze Augen haben wird“. Die Urgroßmutter

A bajai tanárképző tanárai és diákjai.
A középső sorban jobbról a negyedik
az édesapánk

Die Professoren und Studenten der
Hochschule für Grundschullehrer in Baja

Édesanyánk, 1937-ben
Unsere Mutter 1937

A Zirkelbach-pince előtt. A gazda –
Zirkelbach József – középen ül.
Édesanyánk bal oldalt tarka ruhában,
mellette Spielenberg doktor és az ö
kislányai láthatók a képen

Vor dem Zirkelbach-Keller. Der Wirt
Josef Zirkelbach sitzt in der Mitte. Links
von ihm unsere Mutter im bunten Kleid.
Neben ihr Dr. Spielenberg und seine
Tochter

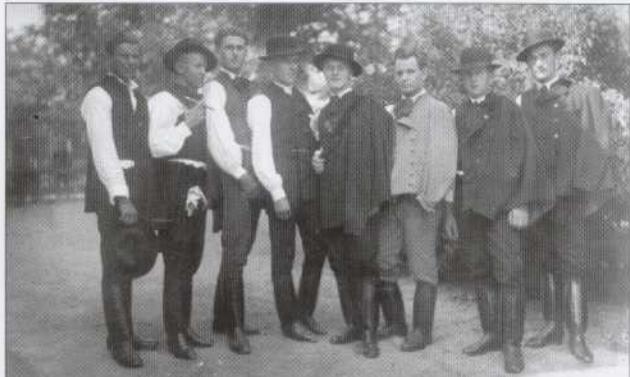
Nagynénünk, Király Katalin és férje,
Szigeti Ferenc. Kati néni nagyon sokat
segített édesanyánknak. Feri bácsi árva
gyerekként került Budaörsre. Ő volt a
népszerű „Kurier Fránci”, aki buszszal vitte
a budaörsieket a zarándokutakra

Unsere Tante, Katharina Király und ihr
Mann Franz Szigeti. Tante Kati hat unserer
Mutter viel geholfen. Franz kam als Waise
nach Budaörs. Er war der berühmte Franz
Kurier, der die Budaörser mit Bus zu
Wallfahrtsorten gefahren hat.

Édesanyánk (balról az első) ünnepnapokon felvette
a trachtot barátnőivel, 1938. szeptember 25-én

Unsere Mutter trug an den Feiertagen die Budaörser Tracht
(links die Erste) mit ihren Freundinnen 25. September 1938

Budaörsi legények, édesapám korosztálya. Jobbról az első
Müller György, aki később az MTA külsős tagja lett.
A harmadik: ifj. Szakály Mátyás

Budaörser Burschen im Alter meines Vaters. Rechts der Erste
ist Georg Müller, der später Außenmitglied der Ungarischen
Akademie wurde. Der Dritte ist Matthias Szakály Junior

jobbra fordult, csomagok küldésével és egyéb módon segítettek minket, majd az 1960-as évektől már személyesen is találkozhattunk. Nagyszüleinkek nagyon fájdalmas volt a szülőföldre való visszatérés. Sosem tudták feldolgozni, hogy őket „Magyarországról kidobták”. Zirkelbach nagymamánk, aki 93 éves koráig élt, ismerte a felmenőket és az utódokat – apám családjából is – minden kereste a hasonló arcvonásokat. Tudta, hogy ki kire hasonlít. Egy alkalommal, amikor egy volt budaörsi temetésén meglátott valakit, rögtön mondta „Te biztosan Hauser lány (Hauserin) vagy, mert úgy hasonlítasz a mi Évinkre”. És tényleg!

Szüleinkek bennünket következetesen, de szabad szellemben neveltek. Megmondhattuk, ha valamiről más volt a véleményünk. Mindnyájan továbbtanulhattunk. Németre is jártunk Szakály Éva nénihez, amikor nem volt „sikk” németül beszélni. De ők fontosnak tartották, hogy gyermekiek ismerjék őseik nyelvét. Otthon azt láttuk, hogy nagyon sokat kell dolgozni, hogy bennünket fel tudjanak nevelni. Édesanyánk annak ellenére, hogy felsőfokú iskolát végzett, bedolgozást vállalt. Géppel kesztyűt kötött, mint annyi más budaörsi asszony. Még a húgaim is segítettek a spulnizásban. Három szőlőt műveltek apával. Az egyik gazosan, elhanyagoltan állt a Szállás-dűlőben – rendbe hozták. Pedagógus földként kapták, amit később megvettek. Apánk a nyári szünetekben többször sajóbábonyi építkezéseken erdőt irtott, kubikolt (földkitermelés) – bárátjával, tanártársával: Szeltner Árpáddal. Tanítási időben, szabadidejében különórákat adott.

Az 1960-as években hozzá tartozott a budaörsi három óvoda igazgatása is. Egy alkalommal házunkhoz jött egy fiatalasszony és könyörgött, hogy vegye fel a gyermekét, mert különben nem tud elmenni dolgozni. Hozott egy pár csirkét „ajándékba”. – Látom, hogy nagy a gondja, majd megoldjuk, de a csirkéket nem fogadhatom el – mondta apám. Szüleinkek minden ott és akkor segítettek, ahol és amikor szükség volt rá nekünk, és idegeneknek is. Édesapánk a kitelepítés után az itt maradt budaörsiek ügyes-bajos dolgaiban eljárt, mert az emberek nem merték, vagy nem tudták ügyeiket intézni. Ő egy „köszönömért” segített a kérvények megfogalmazásban, az útlevélkérelmek kitöltésében, a nyugdíjazáshoz szükséges iratok megszerzésében.

Egyszer húgaim látogatóban voltak Schilling Rézi néninél, anyai nagyanyánk unokatestvérénél. Megcsodálták nála a „Krisztus a keresztfán” című festményt. A mélyen vallásos Rézi néni leakasztotta a falról és a következő szavakkal adta oda: „Anyátok olyan sok jót tett velünk, amit sosem tudnék meghálálni. Legyen ez a tiétek.” Szüleinkek nekünk is nagyon sokat segítettek gyermekink nevelésében is. Unokáikra vigyázottak. Innivalóval, szendvicccsel felpakolva busszal sokszor beutaztak Pestre múzeumokat látogatni, állatkertbe, libegőzni, sőt még a Gellért-hegyre, a nagy csúszdákhoz is elvitték

kochte immer große Portionen zum Mittagessen und davon gab sie auch den Bedürftigen. Sie haben auch an andere Menschen gedacht. Das blieb bei den Budaörsern nicht unbeachtet. Der Pfarrer verabschiedete sie folgendermaßen: „Sie war eine gute Frau, ihre Urenkeln seien auch gesegnet.“

Neben den drei Kindern Katharina, Maria (sie war unsere Großmutter) und Josef, hatte sie den Sohn (Lajos Tóth) des Bruders ihres Mannes erzogen.

Unsere Großmutter (Maria) und ihr Bruder Josef wurden mit ihrer Familie vertrieben. Nur Katharina blieb zu Hause. Sie ist unsere Tante Kati, die mit ihrem Mann Onkel Franz (Franzi Kurier) uns viel geholfen hat. Wir liebten sie, wie unsere Großeltern.

Kehren wir aber zu unserer kleinen Familie zurück.

Von den vier Kindern meiner Eltern war ich das Erste, dann sind meine Schwestern Edit, Ági, und Evi zur Welt gekommen. Évi wurde im Krankenhaus geboren, die anderen zu Hause in Budaörs.

Nach 1947 hat sich das Leben der Familie geändert, weil die Großeltern mütterlicherseits und die Schwester meiner Mutter in die russische Zone (in die spätere DDR) vertrieben wurden. Dort haben sie viel gedarbeit und unter Hungersnot gelitten, deshalb sind sie einzeln in den Westen geflüchtet. Sie erlitten viele Schicksalschläge: Der Sohn Josef ertrank im Rhein, Johann wurde Opfer eines Unfalles. Die zwei Töchter mit ihren Kindern von Johann leben in Deutschland. Unsere Tante Rosa lebt noch in Oftersheim. Sie hat eine Tochter, die mit ihrer Familie nach Bremen gezogen ist.

Die Familie mütterlicherseits wurde zerrissen. Am Anfang haben wir nur Briefe gewechselt, später als es ihnen besser ging, schickten sie uns Pakete. Ab 1960 konnten wir uns auch treffen. Für die Großeltern war die Rückkehr in ihr Heimatland voller Schmerzen. Sie konnten nie aufarbeiten, dass sie von Ungarn vertrieben worden sind. Unsere Zirkelbach-Großmutter, die 93 Jahre gelebt hat, kannte sowohl die Ahnen als auch die Nachkommen, auch von der Familie meines Vaters. Sie hat immer nach den bekannten Gesichtszügen gesucht, sie wusste wer sich wem ähnelt. Einmal, als sie an einer Budaörser Beerdigung ein Mädchen erblickte, sagte sie gleich: – Du bist sicher eine „Hauserin“, weil du dich unserer Évi ähnelst. Und es war tatsächlich so!

Die Eltern erzogen uns konsequent aber freimütig. Wir konnten unsere Meinungen äußern. Wir alle durften studieren. Wir lernten bei der Tante Éva Szakály auch Deutsch, als es keine Mode war Deutsch zu sprechen. Die Eltern hielten es für wichtig, dass die Kinder die Sprache ihrer Ahnen sprechen.

Wir sahen zu Hause, dass unsere Eltern sehr viel arbeiten mussten um uns anständig erziehen zu können. Obwohl die Mutter die Hochschule absolvierte, fiel es ihr nicht schwer hart zu arbeiten: Sie hat mit Maschinen

Az egymást segítő nővérek: Zirkelbachné Király Mária és Szigetiné Király Katalin

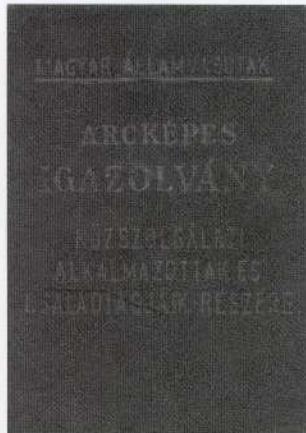
Die Schwestern, die einander geholfen haben: Maria Zirkelbach, geborene Király, und Katharina Szigeti, geborene Király

Budaörsi lányok. Édesanyánk balról az első. Ezt a képet Németországból kaptam vissza

Budaörser Mädchen. Links die Erste ist unsere Mutter. Dieses Foto habe ich aus Deutschland zurückbekommen

Szüleink (középen) és barátaik a Naphegyen. A képen látható még Ébner Mária (Mica) és Kruck Anna, aki később a keresztnyám lett

Unsere Eltern in der Mitte und ihre Freunde auf dem Sonnenberg. Auf dem Bild sind noch Maria Ebner (Mica) und Anna Kruck, die später meine Patentante wurde, zu sehen

Apánk arcképes igazolványa a Magyar Államvasutaktól, a „Közszolgálati alkalmazottak és családtagjaik részére” (jól látszik saját kezű aláírása is)

Ausweis meines Vaters von der Ungarischen Eisenbahn (MÁV)
„Für die Staatsangestellten und ihre Familienmitglieder“ (die Unterschrift meines Vaters ist gut zu sehen)

Vidám baráti összejövetel budaörsi fiatalokkal
Lustiges Treffen von Budaörser Jugendlichen

őket. Ezeket a kirándulásokat mai napig emlegetik gyermeink, pedig már nekik is gyermekek vannak.

Édesanyánkat 1989. január 18-án érte a halál. Édesapánkat 90 éves korában, öt és fél évig tartó betegség után, 2002. április 4-én vesztettük el.

Magunk is már nagyszülök vagyunk. Edit húgomnak két gyermeke és négy unokája született. Egy osztrák cég pénzügyi vezetőjeként ment nyugdíjba. Törökbálinton él. Ági három gyermekekkel és négy unokával büszkélkedhet. Az MTA Izotópkutató Intézet Könyvtáranak vezetője. Ő Budaörsön maradt. Évi kétgyermekes - kétunokás nagymama. Férjével saját üzletüket vezetik, Érden laknak. Jómagam két gyermekem után négy unoka boldog nagypapája vagyok. Üzemvezetőként mentem nyugdíjba, Törökbálinton élek.

Annak ellenére, hogy hárman nem élünk Budaörsön, mi továbbra is budaörsinek tartjuk magunkat. Követjük az itt zajló eseményeket. Azért tartom fontosnak az elődeink történetét elmondani, mert ha mi már nem leszünk, akkor nem lesz, aki elmondja. Szeretnénk ezzel is emléket állítani őseinknek!

Apánk mesélte, hogy édesanya mindenkoráig az mondta, hogy minden apróságot meg kell becsülni. Ha az ember akár csak egy szöget talál, az is jó lesz valamire. Ez nem egy fogyasztói társadalom mentalitása, és pontosan tükrözi, hogy a sváb elődök hogyan tudtak gyökeret ereszteni az 1700-as évek elején és a kitelepítés után is, hogyan tudtak a semmiből új életet teremteni.

Örülünk annak, hogy gyermekeink és unokáink egészségesek, értelmesek. Fiaink, lányaink jól boldogulnak az életben. A szorgalmas és tehetséges sváb ősök génjei bennük is dolgoznak. Reméljük sokáig tart a ránk vonatkozó áldás, amit a jóságos Király dédnagymámánk érdemelt ki, az életét méltató plébániós úrtól.

Azt az emberséget és a segítő szándékot próbáljuk továbbadni gyermekeinknek és unokáinknak, amit a szüleinktől kaptunk.

Szülein a pedagógusföldön is dolgoztak.
Nem vetették meg a kétkezi munkát sem
Unsere Eltern arbeiteten auch im Weinberg

Handschuhe gestrickt, wie auch viele Frauen aus Budaörs. Auch meine Schwestern haben beim Spulen geholfen.

Meine Eltern haben auch drei Weinberge bewirtschaftet. Der eine davon lag im Szállás (dűlő) ungepflegt und verwildert. Daraus haben sie einen fruchtbaren Weinberg gemacht. Pädagogen wurden Weingärten zugewiesen, später konnten sie ihn kaufen. In den Sommerferien rodeten mein Vater und sein Freund und auch Kollege Árpád Szeltner an Baustellen in Sajóbábony Wälder und sie machten auch Erdarbeiten. Während des Schuljahres hielt mein Vater in seiner Freizeit Privatunterricht.

In den 1960-er Jahren gehörte die Verwaltung von drei Kindergarten auch zur Schule, an der mein Vater Direktor war.

Einmal kam eine junge Frau und hat meinen Vater darum gebeten ihr Kind in den Kindergarten aufzunehmen, sonst könne sie nicht arbeiten gehen. Sie hat einige Hühner als Geschenk mitgebracht.

– Ich sehe, dass Sie große Sorgen haben, wir werden es lösen, aber die Hühner kann ich nicht behalten. – sagte mein Vater.

Unsere Eltern haben immer dort geholfen, wo die Hilfe nötig war, sowohl uns als auch Fremden. Nach der Vertreibung in Budaörs hat sich Vater für die Angelegenheiten der Budaörser eingesetzt, weil die Menschen wagten oder konnten nicht ihre Sachen erledigen.

Für ein „Dankeschön“ hat er Anträge verfasst oder beim Ausfüllen der Passgesuche und beim Erwerben der Dokumente für den Rentengang geholfen.

Meine Schwestern besuchten einmal die Tante Resi Schilling, die Cousine unserer Großmutter mütterlicherseits. Sie haben bei ihr das Gemälde „Christus am Kreuz“ bewundert.

Die tiefreligiöse Tante Resi hat das Gemälde von der Wand genommen und mit den folgenden Worten den Mädchen geschenkt:

„Eure Mutter hat uns so viel Gutes getan, dass ich nicht dankbar genug dafür sein kann. Nehmt dieses Gemälde!“

Die Eltern haben uns auch sehr viel bei der Erziehung unserer Kinder geholfen. Sie haben auf die Enkelkinder aufgepasst, sie gingen mit ihnen oft nach Budapest in Museen, in den Zoo, zum Sessellift oder auf den Gellértberg. Sogar zu den großen Rutschen.

An diese schönen Ausflüge erinnern sich unsere Kinder noch heute, obwohl auch sie schon Kinder haben.

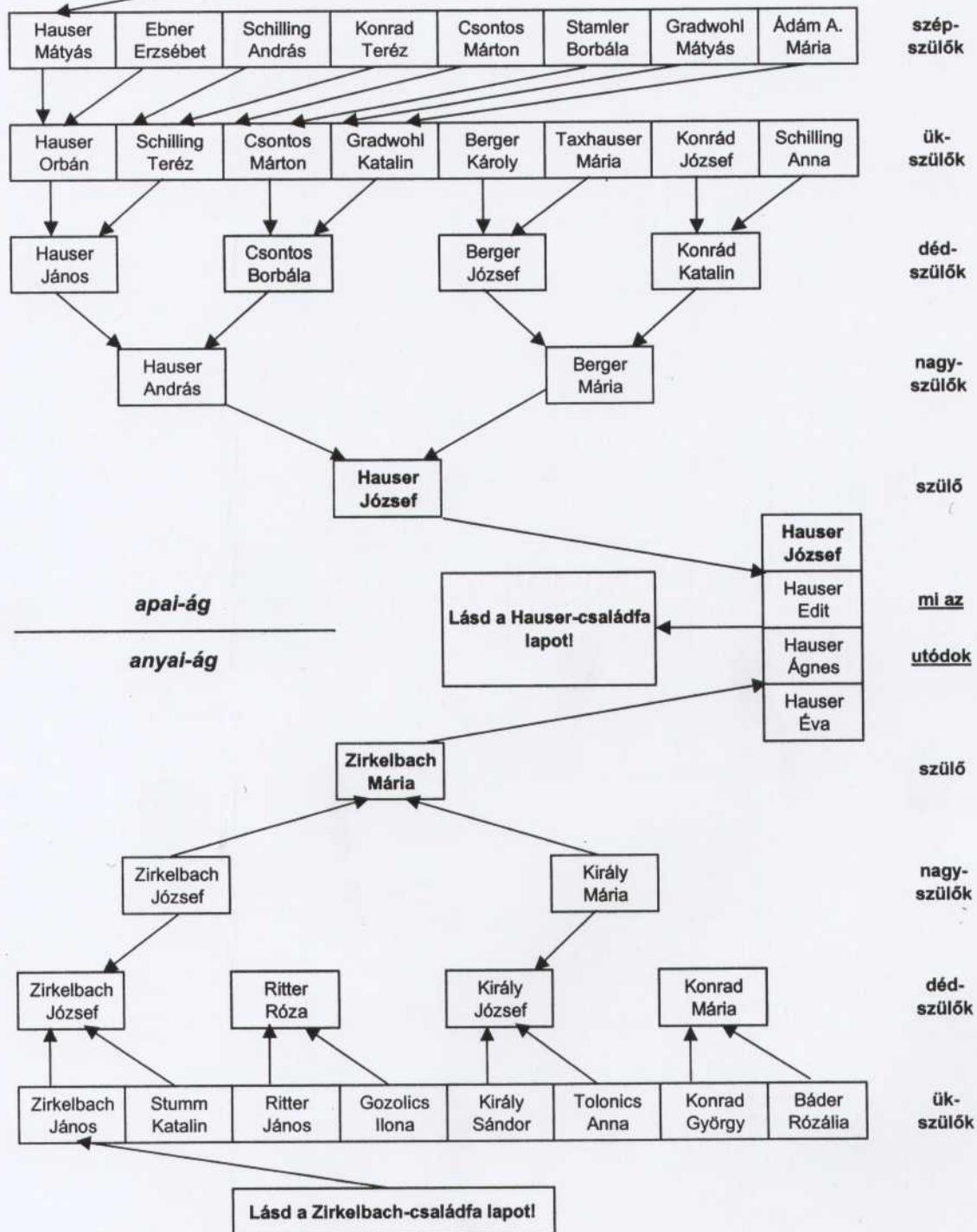
Unsere Mutter starb am 18. Januar 1989. Unser Vater war 90 Jahre alt, als er nach einer Krankheit von fünfeinhalb Jahren am 4. April 2002 gestorben ist.

Wir sind auch schon Großeltern. Meine Schwester Edit hat zwei Kinder und vier Enkelkinder. Sie war Finanzleiterin bei einer österreichischen Firma. Sie ist in Pension und lebt in Großturwall/Törökbálint.

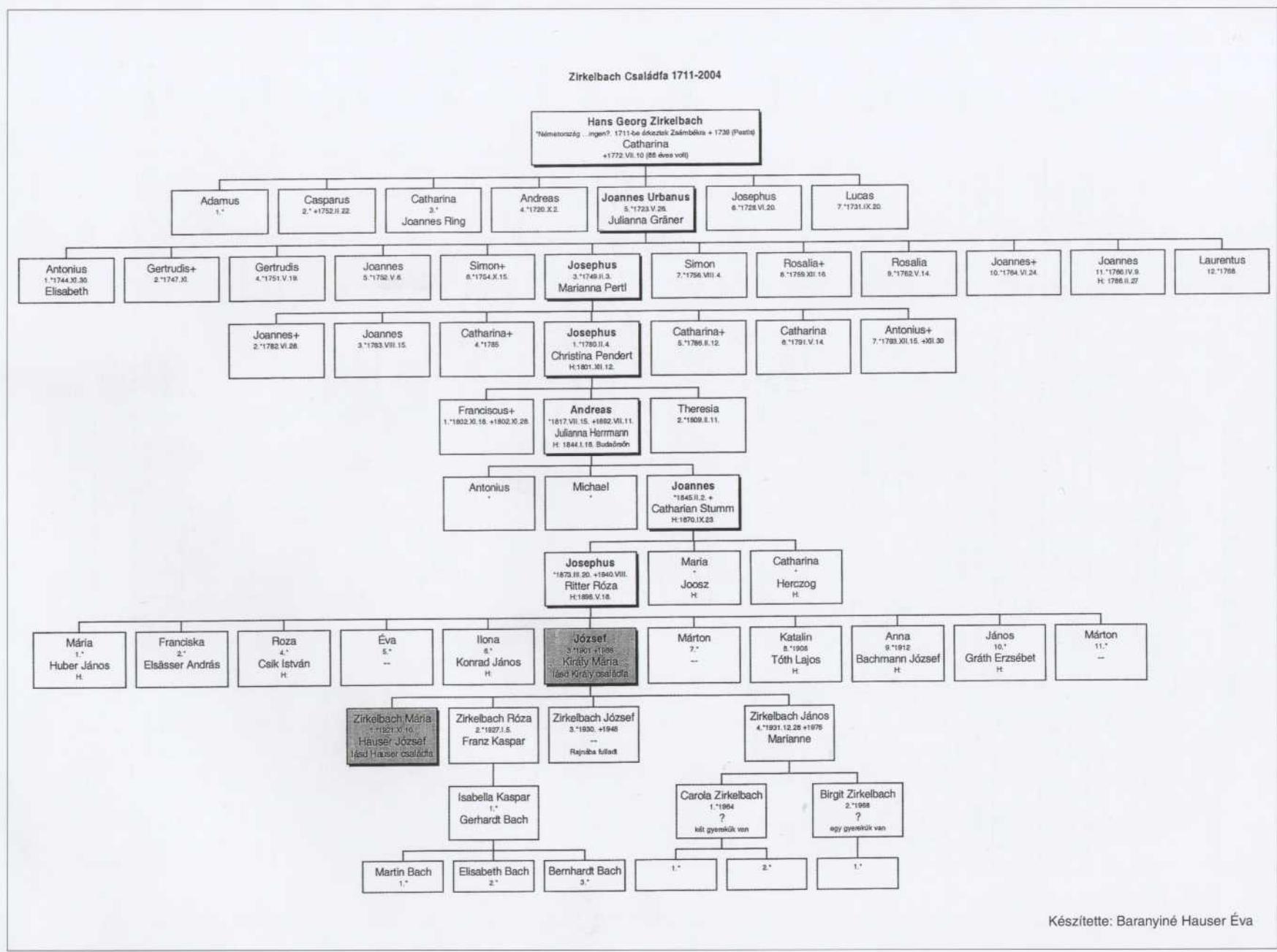
Ági hat drei Kinder und fünf Enkelkinder. Sie ist Bib-

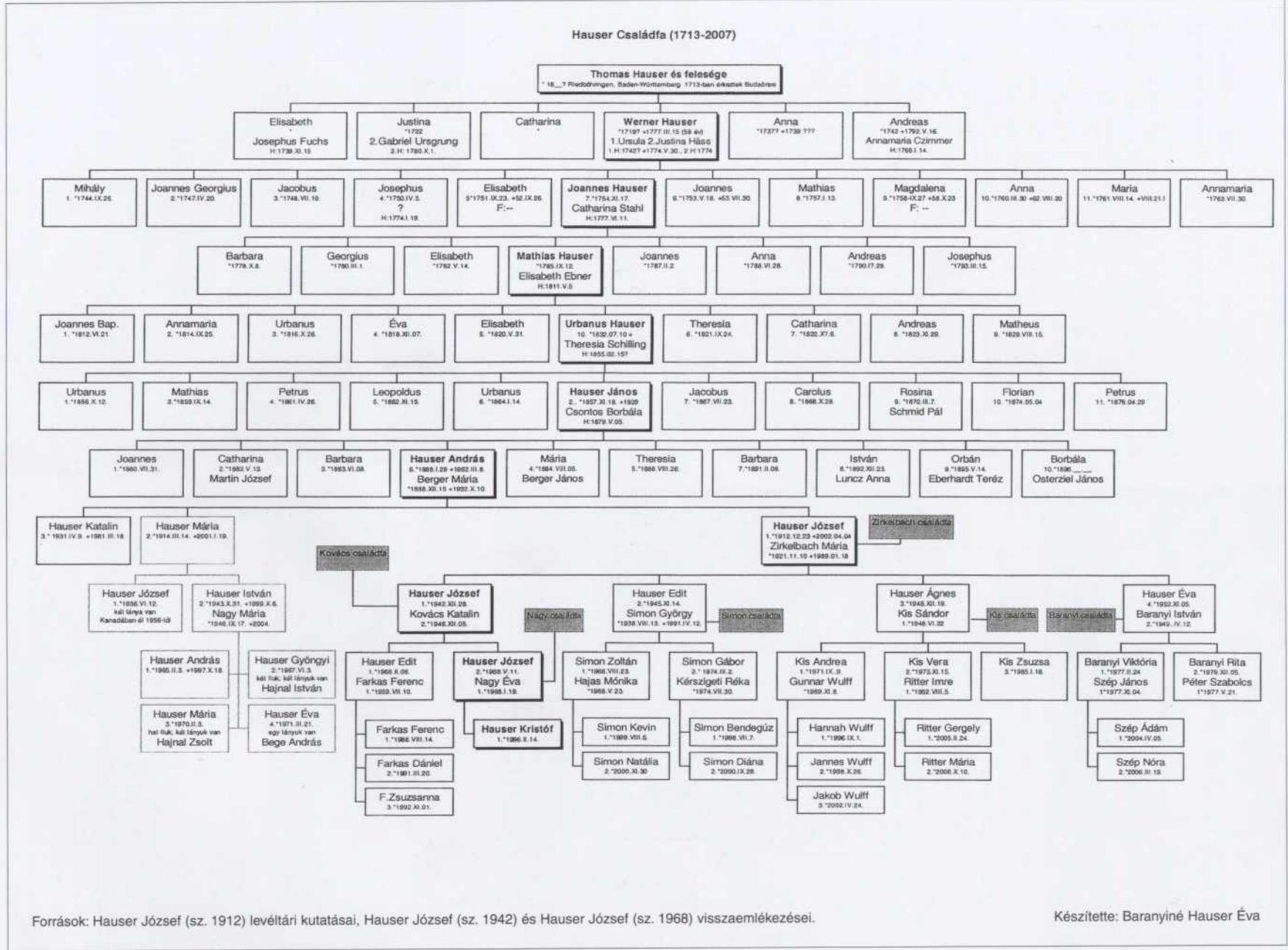
Elődeink szép- illetve ükszülőkig

Lásd a Hauser-családfa lapot!

Készítette: Baranyiné Hauser Éva

A 8.b osztály 1960-ban. A tanári kar balról: Pasztorek Katalin, Berzéki Márta, Demjén Antalné, Ulrich Györgyné, Nagy Gyuláné, Hauser József igazgató, Fonyónyi Anna, Kovács Teréz, Nagy Mártonné. Edit húgom a középső sorban balról a harmadik

Die Klasse 8 b 1960. Die Lehrkörperschaft von links: Katharina Pasztorek, Márta Berzéki, Frau Demjén, Frau Ulrich, Frau Nagy, Josef Hauser der Direktor, Anna Fonyónyi, Theresia Kovács, Frau Nagy. Meine Schwester Edit ist in der mittleren Reihe von links die Dritte

A Hauser család 1953. május 9-én. Szüleim és mi – Edit, Ágnes, Éva és én

Die Familie Hauser am 9. Mai 1953. Meine Eltern und wir: Edit, Ágnes, Éva und ich

Elsőáldozók 1955-ben, dr. Sík Zoltán atyával. Az alsó sorban jobbról a második Ági húgom

Erstkommunion 1955 mit dem Pfarrer Dr. Zoltán Sík. In der unteren Reihe von rechts ist die Zweite meine Schwester Agi

liothekleiterin im Isotopforschungsinstitut der Ungarischen Akademie. Sie lebt in Budaörs.

Évi hat zwei Kinder und zwei Enkelkinder. Mit ihrem Mann hat sie ein Geschäft. Sie wohnen in Hanselbek/Érd.

Ich habe zwei Kinder und bin glücklicher Großvater von vier Enkelkindern. Als Betriebsleiter ging ich in die Pension, ich wohne in Großturwall/Törökbálint.

Obwohl drei von uns nicht in Budaörs wohnen, halten wir uns für Budaörser. Wir verfolgen die Nachrichten aus Budaörs. Ich halte es für wichtig die Lebensgeschichte unserer Vorfahren zu erzählen, wenn wir uns von der Welt verabschieden, wird es niemand mehr erzählen können. Damit möchte ich unserer Vorfahren gedenken!

Vater erzählte, dass seine Mutter immer meinte, alle Kleinigkeiten sollen wir schätzen. Wenn man einen kleinen Nagel findet, kann man ihn später noch brauchen. Das ist nicht die Mentalität einer Konsumgesellschaft und sie zeigt, wie die schwäbischen Vorfahren sowohl am Anfang der 1700-er Jahre Wurzeln schlagen und auch nach der Vertreibung ein neues Leben schaffen konnten.

Wir sind glücklich, dass unsere Kinder und Enkelkinder gesund sind und im Leben vorankommen können. Die Gene der fleißigen begabten Schwaben sind auch in ihnen zu finden.

Wir hoffen, dass der Segen, den unsere gute Király-Urgroßmutter an ihrer Beerdigung vom Pfarrer erhielt, noch lange andauert.

Die Menschlichkeit und Hilfsbereitschaft, die wir von unseren Eltern gelernt haben, versuchen wir unseren Kindern und Enkelkindern weiterzugeben.

Évek teltek el, mire nagyszüleink hazalátogathattak a szülőfaluukba

Viele Jahre sind vergangen bis unsere Großeltern ihr Heimatdorf besuchen konnten

Nagyszüleinkkel, szüleinkkel egy rokonlátogatás alkalmával

Mit meinen Großeltern und Eltern auf Verwandtenbesuch

1987 augusztusában unokatestvérem látogatott haza, gyermekeivel

Mein Geschwisterkind mit den Kindern besuchten Budaörs im August 1987

Szüleink, 1985-ben

Unsere Eltern, 1985

Édesapánk 80 éves volt, 1992. december 23-án

Vater war 80 Jahre alt am 23. Dezember 1992

1988-ban édesapámmal rokon látogatáson voltunk Oftersheimben

Mein Vater und ich auf Verwandtenbesuch in Oftersheim 1988

A Hauser név továbbvívői: fiám, József és unokám, Kristóf József

Mein Sohn Josef und mein Enkel Josef Kristof, die den Namen Hauser weitertragen

Apánk kitelepített unokatestvére – Hauser Ferenc – 1994-ben hazalátogatott a családjával. Ellátogattak a temetőbe is

Der vertriebene Cousin meines Vaters, Franz Hauser. Er besuchte Budaörs mit seiner Familie 1994. Sie gingen auch auf den Friedhof

NEM FELEJTEM A RÉGI BUDAÖRSÖT ICH VERGESSE NIE DAS ALTE BUDAÖRS

Anagyszüleimet nem ismertem, mert korán meghaltak, én meg késői gyermekem vagyok szüleinnek. Azt tudom róluk, amit édesanyám mesélt. Kedvesek számonra azok a régi fényképek, amelyek arcvonásaiat őrzik.

Nagyszüleim – Hauser Lipót és Hauser Katalin – jól ismert, köztisztelten álló emberek voltak Budaörsön. Példamutató családi életet éltek, szépen beszéltek egymással és a gyerekeikkel. Ha bennünket gyerekkorunkban megkérdeztek: – Kinek a gyerekei vagytok? – akkor mi minden a nagyszüleink nevét is megmondtuk, mert őket sokan ismerték a faluban.

Most egy generációt visszalépve a dédszüleimmel kezdeném a sort – Hauser Lipóttal és Frank Katalinnal. Ők hat fiút neveltek fel. József fuvarozott, András vendégítőt nyitott a mai Károly király utcában, János a „Rózsás” Hauser megkülönböztető nevet kapta, mert eladásra rózsát termesztett. A jómódú egyházfi egy ideig a budaörsi takarékpénztár pénzügyi ellenőre is volt. Leopold – magyarul Lipót –, ő lett a nagyapám, szintén jómódú földműves, évekig a kisbíró tisztséget töltötte be. Péter szintén földműves volt, kitelepítették, leszármazottai Németországban élnek. Végül Károly, ő még Budaörsön halt meg, de leszármazottait kitelepítették.

Nagyapám – Hauser Lipót – a névrokon Hauser Katalint vette feleségül. Egy 1912-ben készült felvételen láthatjuk az egész családot.

Gyermekeik: Mária (1890. október 21.) – ő lett az édesanyám. Katalin, később Proch Lőrinchez ment feleségül. 29 éves korában meghalt, két gyermekét kitelepítették. A harmadik testvér, József Braht Brigittával házasodott. A négygyermekes családot a Mannheim közelében található Reilingenbe telepítették ki.

Édesapám a budaörsi születésű Kreisz András (1887). Szüleim 1906-ban kötöttek házasságot, édesanyám mindössze 16 éves volt akkor. Egykorú családi házunk a Kossuth Lajos utcában áll. Az idén meg szeretem volna mutatni az unokámnak, de a tulajdonos nem engedett be az udvarra sem, így csak kívülről néztük. Bátyáim: András 1907-ben, János 1909-ben, Antal 1911-ben született. Majd 14 év múlva, 1925-ben világra jöttem én is.

Szüleim földműveléssel foglalkoztak. Édesapám amellett a piktortéglá alapanyagát, a budai földet fuva-

Ich habe meine Großeltern nicht gekannt, weil sie früh gestorben sind. Ich kenne sie aus den Erzählungen meiner Mutter. Die alten Fotos, die sie darstellen, sind mir lieb.

Meine Großeltern, Leopold Hauser und Katharina Hauser, waren bekannte und hoch angesehene Bürger von Budaörs. Sie haben ein beispielhaftes Familienleben geführt, sie haben miteinander und mit ihren Kindern liebevoll geredet. Wenn man uns Kinder fragte, wessen Kinder wir seien, dann haben wir auch den Namen unserer Großeltern erwähnt, denn viele kannten sie im Dorf.

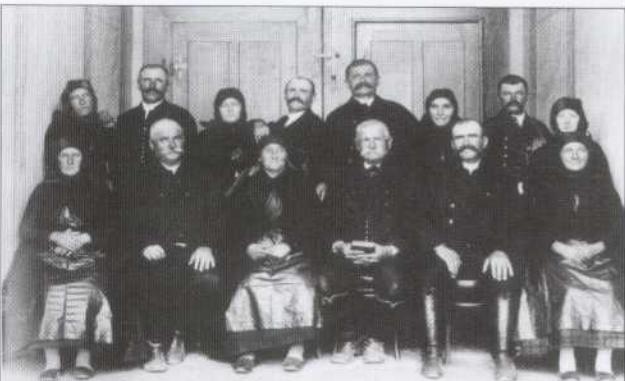
Jetzt gehe ich in der Zeit eine Generation zurück und fange mit meinen Urgroßeltern an. Das waren Leopold Hauser und Katharina Frank. Sie erzogen sechs Jungen: Josef war Fuhrmann. Andreas eröffnete ein Gasthaus in der heutigen Károly király Straße. Johann züchtete Rosen zum Verkauf, so bekam er den Spitznamen „Rózsás“ (Rosen) Hauser. Der wohlhabende Küster war eine Zeit lang Finanzkontrolleur bei der Budaörs Sparkasse. Leopold, ungarisch Lipót, war mein Großvater. Er war auch ein wohlhabender Bauer und jahrelang Kleinrichter. Peter beschäftigte sich auch mit Ackerbau, er wurde vertrieben. Seine Nachkommen leben in Deutschland. Karl starb in Budaörs. Seine Nachkommen wurden aber vertrieben.

Mein Großvater Leopold Hauser heiratete Katharina Hauser. Sie waren Namensvetter. Auf einem Foto aus dem Jahre 1912 ist die ganze Familie zu sehen. Die Kinder waren: Maria (21. Oktober 1890) war meine Mutter. Katharina heiratete Lorenz Proch. Sie starb mit 29 Jahren, ihre Kinder wurden vertrieben.

Das dritte Kind, Josef, heiratete Brigitte Braht. Die Familie mit vier Kindern wurde nach Reilingen bei Mannheim vertrieben.

Mein Vater war Budaörs Abstammung, er hieß Andreas Kreisz (1887). Meine Eltern haben 1906 die Ehe geschlossen. Meine Mutter war damals 16 Jahre alt. Unser ehemaliges Familienhaus steht in der Lajos Kos-suth Straße. Ich wollte das Haus meinem Enkelkind zeigen, aber der Eigentümer hat uns nicht reingelassen, auch nicht in den Garten, so haben wir uns das Haus nur von außen angeschaut.

Meine älteren Brüder, Andreas, Johann und Anton wurden 1907, 1909 und 1911 geboren. 14 Jahre später 1925 bin ich zur Welt gekommen.

Dédszüleim – Hauser Lipót és Frank Katalin – aranylakodalmaikon, 1910-ben. Körülöttük gyermekeik – a hat fiú és házastársaik

Goldene Hochzeit meiner Urgroßeltern Leopold Hauser und Katharina Frank 1910. Rund um sie die Kinder, die Söhne und ihre Ehefrauen

En az 1904-ben készült fotón dédszüleim és nagyszüleim is láthatók. Balról: Hauser Lipót és Hauser Katalin, nagyszüleim. Középen: az ö gyermekeik Mária (az édesanyám), Katalin és József. Mögöttük: a dédszüleim, Hauser Lipót és Frank Katalin
Auf diesem Foto sind meine Urgroßeltern und Großeltern zu sehen. 1904. Von links: Leopold Hauser und Katharina Hauser, meine Großeltern. In der Mitte ihre Kinder Maria (meine Mutter), Katharina, Josef. Hinter ihnen meine Urgroßeltern Leopold Hauser und Katharina Frank

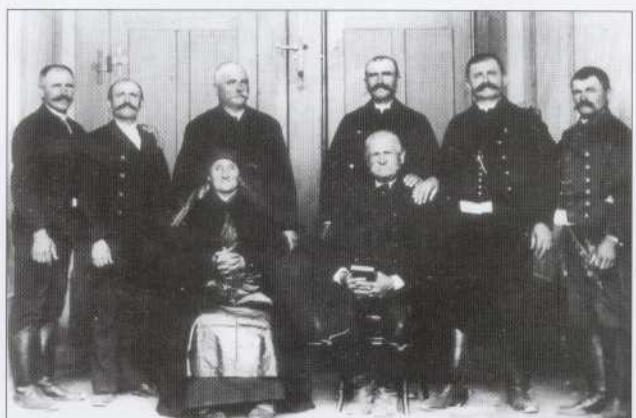

A Hauser-Hauser házaspár gyermekeikkel, unokáikkal 1912-ben. Álló sor: Hauser Katalin és József, Kreisz András (édesapám). Ülő sor: Kreiszné Hauser Mária (édesanyám), mellette nagyszüleim. Előttük a Kreisz gyerekek: Antal, János és András, én még nem születtem meg

Das Ehepaar Hauser-Hauser mit ihren Kindern und Enkelkindern im Jahre 1912. Stehend: Katharina Hauser, Josef Hauser und Andreas Kreisz (mein Vater). Sitzend: Maria Kreisz geborene Hauser (meine Mutter), neben ihr meine Großeltern. Vor ihr die Kreisz-Kinder: Anton, Johann und Andreas. Ich war noch nicht geboren

Szüleimmel és bátyáimmal, 1932-ben
Mit meinen Eltern und Brüdern, 1932

Dédszüleim – Hauser Lipót és Frank Katalin – fiaikkal. Balról: József, András, Lipót (ő lett a nagyapám), János, Péter és Károly

Meine Urgroßeltern Leopold Hauser und Katharina Frank mit ihren Söhnen. Von links Josef, Andreas, Leopold (mein Großvater), Johann, Peter und Karl

rozta le a Frankhegyi bányavájatoktól a feldolgozó telephelyre. Azt a fehér anyagot „lám”-nak nevezték a budaörsiek.

András és Antal bátyám festő- és mázolónak tanultak. János a szíjgyártó mesterséget sajátította el, azaz lószerszámokat készített. Abban a szakmában dolgozó iparosból kevés volt Budaörsön, ezért télen, amikor kevesebb munkájuk adódott a bátyaimnak, ők is besegítettek a fuvarozásba. A budai föld szállítása veszélyes elfoglaltság volt. A megrakott, több mázsás szekér irányítása, fékezése a hegyi utakon nagy ügyességet kívánt. Bizony, történtek balesetek is.

Antal bátyám klarinétozott, János trombitált, egy ideig a híres Krizsanovits-zenekarban is játszott. Apánk testvére – Kreisz János – ugyancsak zenélte.

Édesanyánk nagyon szeretett sütni-főzni. Soha nem felejtem el azoknak a réteseknek az ízét, amiket ő süttött. Aztán a hájas téstái! Forró késsel vágta el a nyers téstát, sárgabarack lekvárral töltötte. A „Zimetkrapfen”-t, a fahéjas fánkot levelestéstából készítette, speciális fémhengerre tekerte, úgy sütötte ki forró zsírban, majd fahéjas porcukorral megszórta. Sok évre rá Belgiumban csináltattam olyan hengert, hogy én is tudjak sütni.

Édesanyánk a nyáron megtermelt zöldséget, gyümölcsöt összel befőzte. A cseresznyét, meggyet, barakkot befőttnek, a birsalmát, szilvát lekvárnak, az uborkát, paprikát, káposztát savanyúságnak tette el tőli. Disznót, baromfit is tartottunk.

Az udvarunkon állt egy kút. Iható vizet húzhattunk belőle, ami ritkaság volt, mert a faluban általában kemény, keserű, ihatatlan vizet adtak a kutak. Jöttek a környékeliek, még a Kálvária utcából is, és hordták a vizet. Ezért soha nem tartottuk zárva a kapunkat. Okos kutyánk mindenkit beengedett a kútiig, de tovább már nem. Ha édesanyámnak ideje engedte, tracccolt-beszélgetett egy kicsit a vízhordókkal. Amikor édesapám jött haza két erős lovával, befordult a „Hazám” vendéglő (ma Rózsakert) mellett. Mire hazaért, megtelt a kocsi az utcabéli gyerekekkel. Udvarunkban Bóza Ferenc bérelt egy kovácszműhelyt. Fiaival – Marcival és Gyurival – lovakat patkoltak. Mellettük lakott Folmeg bognár. Mondhatjuk, minden együtt volt, ami egy lovas kocsi „üzemeltetéséhez” szükséges: bognár, kovács és lószerszámkészítő.

16 éves koromig jártam a Mária-lányok társulatába. De nagyon szerettem táncolni – örököltem a családomtól a muzikalitást –, ám a Mária-lányok mulatságba nem járhattak. Bár jó tanuló voltam, mégsem tanítottattak tovább a szüleim. „Egy lánynak minek?” – sok családban ez volt a lányok sorsa.

1944-ben feleségül mentem Hauser Józsefhez. De a mézeshetek alig teltek el, elvitték katonának a magyar hadseregbe. A Kijev környéki harkokban a lábába repesz fúródott. Meggyógyították és visszaküldték a frontra. De akkor már visszavonulóban volt a százada, így

Meine Eltern beschäftigten sich mit Ackerbau. Mein Vater hat auch den Grundstoff des Piktör-Ziegels (Malerziegel) die „Budaer Erde“ von der Grube aus dem Frankenberg zur Aufarbeitungsstelle transportiert. Den weißen Lehm nannten die Budaörser „lam“.

Andreas und Anton, meine älteren Brüder lernten Maler und Anstreicher. Johann hat Sattler gelernt und Pferdegeschirre angefertigt. In diesem Beruf waren nur wenige Handwerker in Budaörs, so hat er im Winter, wenn er wenig Arbeit hatte, seinen Brüdern beim Transport geholfen.

Der Transport der „Budaer Erde“ war ein gefährlicher Beruf, denn die Steuerung und das Bremsen des zentenschwer aufgeladenen Pferdewagens erforderten sowohl bergab als auch bergauf Geschicklichkeit. Es gab auch Unfälle.

Anton spielte Klarinette, Johann Trompete. Der Bruder meines Vaters, Johann Kreis, musizierte auch.

Unsere Mutter hat gerne gebacken und gekocht. Ich vergesse nie ihren Strudel. Und ihr Schmergebäck! Den rohen Teig hat sie mit heißem Messer geschnitten und mit Marillenmarmelade gefüllt. Die „Zimetkrapfen“ bereitete sie aus Blätterteig zu, rollte sie auf eine spezielle Walze aus Metall auf. Im heißen Öl backte sie und bestreute das Gebäck mit Staubzucker. Nach vielen Jahren habe ich in Belgien so eine Walze machen lassen, um backen zu können.

Unsere Mutter hat das im Sommer angebaute Gemüse und Obst im Herbst eingemacht. Kirschen, Sauerkirschen, Pfirsich wurden eingemacht, aus Quitten, Pflaumen wurde Marmelade, aus Gurken, Paprika, Kraut wurde Salat für den Winter eingelegt. Wir haben auch Schweine und Geflügel gehalten.

In unserem Hof war ein Brunnen, aus dem sich Trinkwasser hochziehen ließ.

Das war eine Seltenheit im Dorf, denn in den anderen Brunnen war das Wasser bitter und nicht zu trinken. Aus der Gegend, sogar aus der Kalvarienstraße, sind die Leute zu uns gekommen um Wasser zu holen. So war das Tor nie geschlossen. Unser kluger Hund hat alle rein gelassen, aber nur bis zum Brunnen, weiter nicht. Wenn meine Mutter Zeit hatte, unterhielt sie sich und klatschte mit den „Wasserträgern“. Wenn mein Vater mit dem Pferdewagen nach Hause kam, bog er immer beim „Hazám“-Restaurant (heute Rózsakert) ab. Bis er das Tor erreichte, war der Wagen voll mit Kindern.

In unserem Hof mietete Franz Bóza eine Schmiedewerkstatt. Mit seinen Söhnen, Marci und Gyuri, haben sie Pferde beschlagen. Neben uns wohnte der Böttcher.

Es war alles da, was zum Betrieb eines Pferdewagens nötig war: Böttcher, Schmied und Geschirrmacher. Bis zu meinem 16. Lebensjahr besuchte ich den Marienmädchenverein. Ich tanzte gern, ich hatte von meiner Familie die Musikalität geerbt, aber die Marienmädchen

Édesanyám 1906-ban
Meine Mutter 1906

Édesapám 1905-ben
Mein Vater 1905

Édesanyám és bátyáim
1914-ben
Meine Mutter und meine
Brüder 1914

Bérmaanyámmal, Wéber
Zsuzsannával 1935-ben
Mit meiner Firmpatin,
Susanna Weber, 1935

A gazdasági udvarunkban, 1934-ben
Unser Wirtschaftshof 1934

Őszibarackot válogattunk. Jobbról az első vagyok
Wir haben Pfirsiche sortiert. Von rechts bin ich die Erste.

Pesti vendégek – bátyám mestere és családja – jöttek
hozzánk az 1935-ös Úrnátra
Gäste aus Budapest, der Meister meines älteren Bruders und
seine Familie besuchten uns am Fronleichnamstag 1935

Szomszédainkkal, a „Priskel” Krizsanovits családdal fűt
kukoricát ettünk
Mit den Nachbarn, der Familie Krizsanovits haben wir Mais
gegessen

többedmagával fogásigba került. Ausztria felé vitték őket, ott sikerült megsöknie. Bújkált, amikor egy udvarban kék harisnyás asszonyt vett észre. Ez csak budaörsi lehet – gondolta. És tényleg: Wéberné Frank Zsuzsi volt. Több budaörsi asszonnyal menekült oda az oroszok elől. Civil ruhát, élelmet adott a férjemnek. Abban a zürzavaros időben ki nyugatnak tartott, ki vissza, Magyarországra akart jönni. Egy hazafelé tartó lovas kocsira kérédkedett fel a férjem, de egy ellenőrző ponton újból fogásigba vetették (még Ausztriában, Kremsnél). A foglyoknak egy hajót kellett befesteniük. Jó ellátást kaptak: élelmet, cigaretta. Ha készen lesztek, hazamehettek – ígérték nekik. A munka végeztével mégis viszszavitték őket a táborba. Ott a hadifoglyok már erősen nélkülöttek, éheztek. Több lapot is írt onnan a férjem, de mivel a feladó helyen csak egy szám állt, nem tudtam neki válaszolni. Végül mégis elengedték, 1945 szeptemberében ért haza. Attól fogva minden nap jelentkeznie kellett a budaörsi rendőrségen. Én akkor már a Kábelgyárban dolgoztam. Örülttem, hogy tudtam egy kis pénzt keresni. Azon a nevezetes templomi ünnepen – a Mária-napi búcsún, amikor razziáztak –, engem is elfogtak. Férjemnek szerencsére sikerült elbújni a padlásonkon. Egy tanyán dolgoztunk, napraforgót törtünk, kukoricát fosztottunk. Egy ideig libákra vigyáztam. A bárátnömmel kihasználtuk a lehetőséget és megszöktünk, rejtőzködve költözünk Budaörsig. Még jó ideig kellett bújkálnunk.

Aztán jött a kitelepítés, ami elől már nem lehetett elbújni. Valamennyiünket kitelepítettek: édesanyámat, testvéreimet és az ő családjukat. Egy wagonba kerültünk.

A kezdet nagyon keserves volt. Egy hétag lágerben éltünk, Heilbronnál. Tél volt, fáztunk, éheztünk. Aztán szétszórtak bennünket. Este volt már, amikor egy falu főterén a templom előtt állt elcsigázott csapatunk, befordításra várva. A falubeliek szánakozva körbeálltak.

– Nem tudom elhelyezni ezeket az embereket – mondta a polgármester. Akkor egy parasztgazda megmondta: – Nálam az istállóban megszállhatnak... Aztán kialakult a helyzet.

Romos padlásszobában húztuk meg magunkat. Férjemnek két nővére élt Belgiumban. Ők még a háború előtt kerültek oda, pénzt keresni. Szerették a szorgalmass budaörsi lányokat. Ők hívtak bennünket. – Lesz munka, jobb az ellátás! – bíztattak. Átmentünk hát – „feketén” –, útlevél nélkül. A férjem szénbányában kezdett dolgozni, mert az idegenek csak veszélyes, nehéz munkát kaptak. Egy idő után a szénpor megtámadta a tüdejét. Szanatóriumba került. Ott maradtam idegenben – olyan honvágym volt, hogy nem is tudom elmondani. Édesanyám hívott vissza Németországba – legyünk együtt. Két évig egy péknél szolgáltam. A férjem felgyógyulása után újból visszament a bányába, még négy

durften nicht ausgehen. Ich habe gut gelernt, trotzdem ließen mich meine Eltern nicht studieren. „Wozu soll ein Mädchen studieren?” In vielen Familien hatten die Mädchen dieses Schicksal.

1944 heiratete ich Josef Hauser. Kaum waren die Flitterwochen vorbei, musste er als ungarischer Soldat in den Krieg ziehen. In den Kämpfen bei Kiew hat sich ein Splitter in sein Bein gebohrt. Als er gesund wurde, musste er wieder an die Front zurück. Seine Kompanie war auf dem Rückzug und viele wurden gefangen genommen. In Richtung Österreich zogen sie und er konnte fliehen.

Er versteckte sich, bis er in einem Hof eine Frau mit blauen Strümpfen bemerkte. „Sie kann nur aus Budaörs sein” – meinte er.

Und es war so: Es war Zsuzsi Weber, geborene Frank. Mit anderen Frauen aus Budaörs ist sie vor den Russen dorthin geflohen. Sie hat meinem Mann Zivilkleidung und Essen gegeben. In dieser chaotischen Zeit gab es viele, die nach Westen wollten, und auch solche, die nach Ungarn zurück wollten. Mein Mann kam mit einem Pferdewagen in Richtung Budaörs, aber an einer Kontrollstelle wurde er wieder gefangengenommen (in Österreich bei Krems). Die Gefangenen mußten ein Schiff streichen. Sie wurden gut versorgt, bekamen auch Zigaretten. „Wenn ihr fertig seid, könnt ihr nach Hause gehen.” – lautete das Versprechen. Sie mussten aber nach der Arbeit ins Lager zurück, wo die Kriegsgefangenen Hunger litten und darbten.

Mein Mann schrieb mehrere Karten. An der Stelle des Absenders stand aber nur eine Nummer, so dass ich ihm nicht zurückschreiben konnte. Endlich wurde er doch freigelassen, und 1945 kam er nach Hause. Von diesem Tag an musste er sich jeden Tag bei der Budaörsi Polizei melden. Zu jener Zeit arbeitete ich bei der Kabelfirma und freute mich, ein wenig Geld zu verdienen.

Am Kiritag am Marientag (September), gab es eine Razzia, und ich wurde auch gefangen genommen. Mein Mann hat sich zum Glück auf dem Dachboden verstecken können. Wir arbeiteten auf einem Bauernhof, wir machten Sonnenblumenkerne auf und haben Kukuruz geschält. Ich passte auch auf Gänse auf. Mit meiner Freundin sind wir geflohen und nach Budaörs zurückgekommen. Lange Zeit mussten wir uns verstecken.

Vor der Vertreibung konnte man nicht mehr fliehen. Meine Mutter, meine Geschwister und ihre Familien wurden vertrieben. Wir fuhren in einem Waggon.

Der Anfang war sehr schwer. Eine Woche lang lebten wir im Lager bei Heilbronn. Es war Winter, es war uns kalt, und wir hungrten. Dann wurden wir eingeteilt. Es war schon Abend, als unsere Gruppe müde auf einem Hauptplatz vor der Kirche stand, auf Unterkunft wartend. Die Menschen aus dem Dorf standen um uns herum.

Színdarabot játszottunk a „Pojzl” kocsmában. Hárman a szereplők közül: Krizsanovits Mária, én és Ricker Kati

Theaterstück im Pojzl-Wirtshaus.
Drei von den Darstellerinnen: Maria Krizsanovits, ich und Kati Ricker

Unokatestvéremmel – Hauser Brigittával – 1941-ben
Mit meiner Cousine Brigitta Hauser, 1941

„Priskel” Máriával, Michelberger András-sal és Bayer Ferivel cseresznyét szedni indultunk

Mit Maria „Priskel”, Andreas Michelberger und Franz Bayer brachen wir auf, Kirschen zu pflücken

16 évesen, 1941-ben.
A férjem ezt a képet vitte magával a háborúba

Ich bin hier 16 Jahre alt,
1941. Mein Mann nahm dieses Bild in den Krieg mit

Esküvői képünk, 1944-ben.
Két héten belül a férjemet elvittek katonának
Unser Hochzeitsfoto 1944.
Nach zwei Wochen wurde mein Mann eingezogen

Barátnömmel – Winkler Máriával – 1943-ban
Mit meiner Freundin Maria Winkler, 1943

Apósom és anyósom –
Hauser András és Niedermayer Katalin – unokáikkal, 1945-ben
Mein Schwiegervater Andreas Hauser und meine Schwiegermutter Katharina Niedermayer mit ihren Enkelkindern, 1945

Férjem és katonatársai (ő felül hasal)

Mein Mann und seine Soldatenkameraden (er liegt auf dem Bauch)

évig dolgozott ott. Majd a Ford gyárban helyezkedett el, mint gépkocsivezető.

1947-ben megszületett Annie, 1954-ben Astrid lányunk, 1959-ben József fiunk. Végegesen Belgiumban telepedtünk le, közel a holland-német határhoz. Legelőször 1963-ban, több mint 15 év után jöhetünk vissza Budaörsre. Amikor már lehetett, minden évben jöttünk Magyarországra, néha kétszer is egy évben, gyerekestől, családostól. A férjem 2005-ben elhunyt. Szülőfalujától távol lelt örök nyughelyet. Annie és családja 16 km-re lakik tőlem. Ott él két unokám, Peter és Johan és 6 éves dédunokám, Tristan. A fiám 5 km-re lakik. Astrid 70 km-re Löwenben él, a régi szép egyetemi városban. Ott él Helen unokám 26, Pieterjan 23, Laura 19 éves. Gyakran meglátogatnak. Bátyáim már meghaltak. András 53 éves korában. Fiával, aki Brackenheimben él családjával, gyakran találkozom. Szép órákat töltünk együtt. János bátyám 84 éves korában távozott. Fia Kanadában, lánya Laufenben, unokája Új-Zélandon lakik. És élnek még unokatestvérek Budaörsön is. Így szétszórt bennünket a Sors...

Egyszer véletlenül összetalálkoztam egy budaörsi osztálytársammal, Treier Midivel. 100 km-re lakik tőlem. Azóta tartjuk a kapcsolatot. Egy másik barátnőmmel, Eller Annossal, aki 30 km-re lakik, ha összejövünk, csak Budaörsről beszélünk, és svábul. Akkor nagyon jól érezzük magunkat. Az évek során megtanultam flamandul, a gyerekeim is tudnak svábul. Belgium lett a második hazánk. Majd' hatvan év telt el és az ember végül is jól érzi ott magát, ahol a családja él. Eleget tettünk férjem kívánságának, temetésén magyar zászlóval és a Himnusszal búcsúztunk tőle, és a magyar Dobai tiszteletű úr temette.

Szeretnék még néhányszor hazajönni a szülőföldemre.

Dankbaar aandenken aan
de heer
Josef (Sep) HAUSER

Férjem – Hauser József – egész életében visszavágott szülőföldjére

Mein Mann Josef Hauser – sehnte sich sein Leben lang nach seiner Heimat zurück

„Ich kann diesen Menschen keine Unterkunft geben.“ – sagte der Bürgermeister. Dann sagte ein Bauer: – Bei mir im Stall können sie schlafen....

Dann begann unser Leben. Wir hatten Unterkunft in einem ruinierten Zimmer auf dem Dachboden. Zwei Schwestern meines Mannes lebten in Belgien. Sie waren noch vor dem Krieg dorthin gekommen, um Geld zu verdienen. Sie haben uns „eingeladen“ weil es dort Arbeit gab und die Versorgung besser war. Wir sind „schwarz“ ohne Pass dorthin gefahren.

Mein Mann fing an in einem Kohlenbergwerk zu arbeiten, weil die Fremden nur gefährliche Arbeit bekamen. Der Kohlenstaub lagerte sich in den Lungen ab, und er musste ins Sanatorium.

Ich blieb in der Fremde und ich hatte unglaubliches Heimweh. Meine Mutter rief mich nach Deutschland zurück, damit wir wieder zusammen sein konnten. Zwei Jahre lang arbeitete ich in einer Bäckerei. Nachdem mein Mann wieder gesund wurde, ging er in das Bergwerk zurück und arbeitete noch vier Jahre lang, dann fand er bei Ford eine Stelle als Kraftfahrer.

1947 ist Annie, 1954 ist Astrid und 1959 ist Josef zur Welt gekommen. Wir haben uns endgültig in Belgien in der Nähe der deutschen Grenze angesiedelt. 1963 konnten wir zuerst nach 15 Jahren nach Budaörs zurückkehren. Als wir die Möglichkeit hatten, kamen wir jedes Jahr nach Ungarn, manchmal zweimal im Jahr mit der ganzen Familie. Mein Mann starb 2005. Fern von seiner Heimat fand er die ewige Ruhe. Annie und ihre Familie wohnen 16 Kilometer entfernt von mir. Dort leben meine zwei Enkel Peter und Johann und mein sechsjähriger Urenkel Tristan.

Mein Sohn wohnt 5 Kilometer entfernt von mir. Astrid lebt in der schönen Universitätsstadt Löwen, das ist 70 Kilometer entfernt. Dort leben meine Enkelkinder: Helen, 26, Pieterjan, 23, und Laura, 19 Jahre alt. Sie besuchen mich oft.

Meine älteren Brüder sind schon gestorben. Andreas mit 53 Jahren. Seinen Sohn, der mit seiner Familie in Brackenheim wohnt, treffe ich oft. Wir verbringen schöne Stunden zusammen. Mein älterer Bruder Johann starb mit 84 Jahren. Sein Sohn lebt in Kanada, seine Tochter in Laufen, sein Enkelkind in Neuseeland. Einige Cousinen von mir leben auch in Budaörs. So hat uns das Schicksal verstreut.

Einmal begegnete ich einer Klassenkameradin aus Budaörs, der Midi Treier. Sie wohnt 100 Kilometer weit von mir. Seitdem sind wir in Kontakt. Wenn ich eine andere Freundin, die Annus Eller treffe, die 30 Kilometer entfernt wohnt, sprechen wir nur über Budaörs, nur Schwäbisch. Wir unterhalten uns sehr gut. Ich eignete mir auch das Flämische an. Meine Kinder sprechen auch Schwäbisch. Belgien wurde zu unserer zweiten Heimat. 60 Jahre sind vergangen, und man fühlt sich dort wohl, wo die Familie lebt.

Wir haben den Wunsch meines Mannes erfüllt: Bei der Beerdigung nahmen wir mit der ungarischen Fahne und der ungarischen Hymne Abschied von ihm. Der ungarische Priester Dobai hat ihn verabschiedet.

Ich möchte noch oft mein Heimatland sehen.

Másik bátyám,
Kreisz András és
felesége, Bayer
Erzsébet, 1937-ben
gyermekikkkel

Mein Bruder
Andreas Kreisz und
seine Frau Elisabeth
Bayer mit ihren
Kindern, 1937

Bátyám – Kreisz János –
1940-ben, mint lovas huszár
Mein Bruder Johann Kreisz,
als Husar, 1940

Bátyám, Kreisz Antal és
felesége, Niedermayer
Katalin, 1942-ben

Mein Bruder Anton Kreisz
und seine Frau Katharina
Niedermayer, 1942

Együtt volt a család 2005 augusztusában

Die Familie war im August 2005 zusammen

Gyermeinkkel, 2004-ben

Mit unseren Kindern, 2004

50. házassági évfordulónkon, 2004. február 5-én

Unser 50. Hochzeitstag am 5. Februar 2004

Dédunokám, a 3 éves
Tristan Bergmans

Mein Urenkel, der dreijährige
Tristan Bergmans